

Θεματικές ενότητες

Θεματικές ενότητες

Η Ετήσια Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, όπως κάθε χρόνο, επιδιώκει να αναδείξει τα σημαντικά ζητήματα που απασχόλησαν την Αρχή, τις δράσεις, τις παρεμβάσεις, όπως και τον τρόπο με τον οποίο ανταποκρίθηκε σε αυτές η Διοίκηση. Η παρούσα Έκθεση διαφοροποιείται αναπόφευκτα από τις προηγούμενες, καθώς το 2020 ο Συνήγορος έγινε αποδέκτης μεγάλου αριθμού αναφορών που αφορούσαν σε δυσλειτουργίες της δημόσιας διοίκησης, οι οποίες προέκυψαν από την εφαρμογή των έκτακτων κυβερνητικών μέτρων για την αντιμετώπιση και ανάσχεση της πανδημίας του κορονοϊού. Η αναγνώριση αυτών των ειδικών και εξαιρετικών συνθηκών για την ελληνική κοινωνία και η προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών, υπαγόρευαν την κεντρική θεματική ενότητα της παρούσας έκθεσης.

Παράλληλα, ο Συνήγορος, ασκώντας τον διαμεσολαβητικό και ελεγκτικό του ρόλο, κλήθηκε στο πλαίσιο των γενικών αρμοδιοτήτων του να διερευνήσει και να παρέμβει και σε άλλα ειδικότερα ζητήματα παράλειψης των υπηρεσιών ή κακοδιοίκησης, σε αστοχίες και διοικητικές στρεβλώσεις, καθώς και σε προβλήματα μείζονος γενικού ενδιαφέροντος της καθημερινής ζωής, για τα οποία συνεχής και έγκαιρη πληροφόρηση δίδεται στους πολίτες με την ανάρτηση των τετραμηνιαίων δελτίων στην επίσημη ιστοσελίδα του, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Οι θεματικές ενότητες τις οποίες ο Συνήγορος επέλεξε να αναδείξει για το έτος 2020, είναι οι ακόλουθες:

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Η πανδημία μέσα από τις αναφορές των πολιτών

ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

- Διεθνής προστασία
- Δικαιώματα και προστασία ανηλίκων
- Ισότητα μεταχείριση στην απασχόληση
- Κοινωνική ασφάλιση
- Υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης
- Ανώτατη εκπαίδευση και πρόσβαση στην αγορά εργασίας
- Περιβάλλον και αμοιβαίες υποχρεώσεις κράτους – πολιτών
- Λειτουργία, εξυπηρέτηση και πρακτικές του Διαχειριστή του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.).

1. Κεντρική θεματική ενότητα - Η πανδημία μέσα από τις αναφορές των πολιτών

Οι διαστάσεις πανδημίας που εξέλαβε ο Covid – 19 και τα έκτακτα μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση για τον περιορισμό της εξάπλωσης και των συνεπειών του, διαμόρφωσαν νέες συνθήκες σε όλους τους τομείς της ατομικής και κοινωνικής δράσης, στις κοινωνικές σχέσεις, στην οικονομία και στην αγορά. **Η δημόσια διοίκηση κλήθηκε να εκπληρώσει αποτελεσματικά το ρόλο της για τη στήριξη της ελληνικής κοινωνίας και να λάβει σειρά μέτρων για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας.** Ταυτόχρονα, επεδίωξε να επιλύσει τα προβλήματα που επηρέασαν το σύνολο των δραστηριοτήτων των πολιτών, τα οποία αντιμετώπισαν αιφνίδια σε κάθε έκφανση της ιδιωτικής και δημόσια ζωής τους.

Ειδικότερα, σε σύντομο χρονικό διάστημα, η δημόσια διοίκηση έπρεπε να αναπροσαρμόσει τις διαδικασίες και τις λειτουργίες της, αξιοποιώντας αποτελεσματικότερα τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών, προκειμένου να συνεχίσει να παρέχει τις υπηρεσίες της. Συγχρόνως, έπρεπε να θέσει σε εφαρμογή και να υλοποιήσει σειρά μέτρων για την στήριξη των πολιτών που επλήγησαν από τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας, να παρέχει τις υπηρεσίες της στους κρίσιμους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής ασφάλισης, των μετακινήσεων, αλλά και να λύσει καθημερινά θέματα. Παράλληλα, κλήθηκε να δώσει λύσεις σε προβλήματα που επέφερε το κλείσιμο των συνόρων και η ακύρωση των πτήσεων, καθώς και σε προβλήματα που εντάθηκαν, όπως η ενδοοικογενειακή βία. Ανταποκρίθηκε αναμφίβολα, χωρίς ωστόσο να λείψουν τα προβλήματα.

Τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας ελήφθησαν και λαμβάνονται κλιμακωτά, ανάλογα με την πορεία εξάπλωσης του κορονοϊού και τις ανάγκες που ανακύπτουν. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με τις υπηρεσίες του διαθέσιμες στους πολίτες, εξέτασε στο πλαίσιο τόσο της γενικής αρμοδιότητάς του, όσο και των ειδικών αρμοδιοτήτων του, μεγάλο αριθμό υποθέσεων, σχετικά με ζητήματα που προέκυψαν. **Κατά τη διερεύνηση των αναφορών ανέκυψαν δυσλειτουργίες και διαδικαστικά προβλήματα, σχετιζόμενα με τη νέα πραγματικότητα.** Η δυσχερής θέση των πολιτών αποτυπωνόταν ενίοτε στις αναφορές.

Αξιοποιώντας τα θεσμικά μέσα που διαθέτει και με τη συνέργεια του προσωπικού της Αρχής, ο Συνήγορος υποστήριξε τους πολίτες, ιδιαίτερα κατά το πρώτο χρονικό διάστημα, με άμεση πληροφόρηση, καθώς υπήρξε αποδέκτης σημαντικού αριθμού μηνυμάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αναφορών στην ιστοσελίδα της Αρχής και κλήσεων στο τηλεφωνικό κέντρο, για παροχή ενημέρωσης και πληροφοριών για την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Τα ερωτήματα αφορού-

σαν ιδίως τη χορήγηση ειδικών αδειών, τα μέτρα προστασίας των εργαζομένων, καθώς και ζητήματα μετακινήσεων. Λόγω της έκτακτης συγκυρίας και του επείγοντος χαρακτήρα των θεμάτων, έγινε μεγάλη προσπάθεια τα μηνύματα αυτά να απαντώνται άμεσα ηλεκτρονικά, χωρίς την τυπική διαδικασία που ακολουθείται για την υποβολή και εξέταση των αναφορών.

Καθώς η πανδημία εξελίσσεται και οι ενδείξεις κοινωνικής κόπωσης είναι ιδιαίτερα αισθητές, ο Συνήγορος εξακολουθεί να παρακολουθεί αδιάλειπτα την εξαιρετική κατάσταση που βιώνουν οι πολίτες της χώρας. Παρεμβαίνει και ενημερώνει για όλα τα θέματα της αρμοδιότητάς του που τίθενται υπόψη του, υποβάλλοντας συστάσεις και προτάσεις στους αρμόδιους φορείς για την περαιτέρω ενίσχυση των κυβερνητικών μέτρων και την αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης.

Τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Αρχή και προέκυψαν από προβλήματα στην εφαρμογή των έκτακτων κυβερνητικών μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας και οι ενέργειες του Συνηγόρου, παρουσιάζονται στη συνέχεια:

1.1. Οι άμεσες παρεμβάσεις του Συνηγόρου

Ο Συνήγορος του Πολίτη, λαμβάνοντας υπόψη την κρισιμότητα της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί, **δεν περιορίστηκε μόνο στη διαμεσολάβηση για την επίλυση ατομικών και μεμονωμένων υποθέσεων, αλλά προέβη, όπως αναφέρθηκε, σε σειρά γενικών παρεμβάσεων για τη στήριξη ομάδων πληθυσμού που επλήγησαν ιδιαίτερα.** Ως θεσμός διασφάλισης των δικαιωμάτων των πολιτών στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα κατά την πρώτη περίοδο της πανδημίας, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στους αρμόδιους Υπουργούς^{1,2} με προτάσεις και επισημάνσεις για την προστασία ειδικών ομάδων και κατηγοριών πληθυσμού, που παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα επικινδυνότητας και διακριτό βαθμό ευαλωτότητας^{3,4}. Έκτοτε, παρακολουθεί και αναμένει την ανταπόκριση των αρμοδίων φορέων, προσβλέποντας στην ενδυνάμωση των ήδη υπάρχοντων μέτρων και στην εφαρμογή αυτών που απορρέουν από τις προτάσεις του. Συγκεκριμένα:

-
1. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.643469>.
 2. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.649564>.
 3. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.646570>, <https://www.synigoros.gr/resources/20200409-epistoli-yphamyn.pdf> <https://www.synigoros.gr/resources/20200506-epistoli.pdf>, <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.654496>.
 4. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.643469>.

- **Για τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα**, τονίστηκε η υποχρέωση διασφάλισης των προϋποθέσεων εκείνων που δεν θα επιτρέψουν καταχρηστικές απολύσεις ή καταχρηστικές μειώσεις μισθών, ιδίως για εκείνους που τυγχάνουν ειδικής προστασίας (εγκύων εργαζόμενων ή εργαζόμενων που τελούν σε καθεστώς προστασίας λόγω μητρότητας, άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένοι). Για τον λόγο αυτό ζητήθηκε η πρόβλεψη αυστηρών κυρώσεων και η ενίσχυση των υφιστάμενων μηχανισμών ελέγχου και επιβολής τους.
- **Για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα που ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες και τους φροντιστές αυτών**, οι οποίοι δεν ήταν δικαιούχοι της άδειας ειδικού σκοπού, καθώς δεν πληρούσαν τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις, ζητήθηκαν συγκεκριμένες προβλέψεις διευκόλυνσης, κατόπιν συνεκτίμησης της δυνατότητας παροχής εξ αποστάσεως εργασίας.
- **Για τις εγκύους εργαζόμενες και εργαζόμενες υπό καθεστώς προστασίας μητρότητας**, τονίστηκε η ανάγκη λήψης ειδικών μέτρων για την πρόληψη και προστασία τους στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα.
- **Για τους ηλικιωμένους, τους χρονίως πάσχοντες, τα άτομα με αναπηρία και τους άστεγους**, ειδικά κατά τις περιόδους περιορισμού των μετακινήσεων και ιδίως για όσους δεν διαθέτουν υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον, υποδείχτηκε η άμεση ενεργοποίηση μηχανισμών υποστήριξης (εφοδιασμός τροφίμων, ιατροφαρμακευτική υποστήριξη, έγκαιρη μετακίνηση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, κ.λπ.), ιδίως σε επίπεδο δήμων.
- **Για τους Ρομά που διαβιούν σε καταυλισμούς** τονίστηκε η ανάγκη άμεσης ανάληψης πρωτοβουλιών από τους οικείους δήμους με τη συνδρομή της κεντρικής διοίκησης, προκειμένου: α) να διασφαλιστούν οι αναγκαίες συνθήκες υγιεινής, β) να ενημερωθούν οι διαβιούντες σε καταυλισμούς για τα μέτρα πρόληψης, γ) να καταγραφούν όσοι δεν έχουν πρόσβαση σε επιδόματα ή άλλες παροχές, ώστε να διατεθούν τα απαραίτητα για τη διαβίωσή τους, καθώς και δ) να καταγραφούν τα ευπαθή άτομα εντός της κοινότητας (ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση). Παράλληλα, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στις δημοτικές αρχές όπου υπάρχουν καταυλισμοί, ζητώντας ενημέρωση σχετικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί, για την προστασία του πληθυσμού από τον κίνδυνο διάδοσης του κορονοϊού Covid – 19, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις.
- Για όλες τις υφιστάμενες δομές αιτούντων άσυλο/μεταναστών προτάθηκε να υπάρξει τακτική απολύμανση, επάρκεια ειδών (ύδατος και σαπουνιού, ατομικών απολυμαντικών), κατάλληλη διάδοση σε όλες τις σχετικές γλώσσες των μέτρων ατομικής προφύλαξης, αλλά και πραγματική δυνατότητα τήρησης

αποστάσεων, τόσο μεταξύ των καταλυμάτων, όσο και των διαβιούντων σε αυτά, με κατάλληλη απομόνωση σε περίπτωση συμπτωμάτων του ιού. Τονίστηκε επίσης, η ανάγκη ενίσχυσης των υγειονομικών περιφερειών – στις οποίες βρίσκονται αντίστοιχες δομές στα νησιά και στην ενδοχώρα – τόσο σε ιατρικό/νοσηλευτικό προσωπικό, όσο και σε κλίνες Μ.Ε.Θ. Τέλος, ζητήθηκε να λαμβάνονται μέτρα για την τήρηση των αναγκαίων αποστάσεων και των μέσων ατομικής προφύλαξης, τόσο για τους μεταγόμενους, όσο και τους συνοδούς αστυνομικούς, κατά τις μεταφορές από τα νησιά με πλοία.

- **Για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας**, υποδείχθηκε η ενίσχυση των υπηρεσιών υποστήριξης με τη δυνατότητα κωδικοποιημένης επικοινωνίας με αυτές, η διάχυση της ενημέρωσης και η υπενθύμιση των δυνατοτήτων που παρέχονται στα θύματα με την αξιοποίηση και τακτική προβολή σχετικών κοινωνικών μηνυμάτων.
- **Για τα άτομα σε καθεστώς στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας τους**, προτάθηκε η αποσυμφόρηση όλων των χώρων στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας στο μέγιστο δυνατό, με την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων κράτησης.
- **Για τη διακινδύνευση της υγείας των παιδιών με αναπηρίες ή/και χρόνιες παθήσεις που διαβιούν σε ιδρύματα**, απέστειλε έγγραφο προς το Υπουργείο Εργασίας προτείνοντας διαμόρφωση πρωτοκόλλων για επιπρόσθετα μέτρα.

Ακολούθως ο Συνήγορος, προκειμένου να συμβάλει στην ενημέρωση των πολιτών, όπως και στη λήψη νέων ή και στην ενδυνάμωση των ήδη εφαρμοζόμενων μέτρων, ανέλαβε να συγκεντρώσει ανάμεσα στα διάσπαρτα θεσμικά κείμενα και να παρουσιάσει τον Απρίλιο του 2020, με σχετική ανάρτηση στην ιστοσελίδα του, μια συνοπτική καταγραφή των βασικότερων έκτακτων μέτρων για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας που αφορούν στην κοινωνική προστασία, και ιδίως στους τομείς αιχμής της κοινωνικής ασφάλισης, της υγείας και της κοινωνικής αλληλεγγύης⁵ η καταγραφή των οποίων επικαιροποιείται διαρκώς.

Τα μέτρα κατηγοριοποιήθηκαν και παρουσιάστηκαν σε έξι βασικές κατηγορίες:

- **Υγεία**
- **Πρόνοια**
- **Αναπηρία**
- **Κοινωνική Ασφάλιση**

5. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.649564>.

- Μέτρα σχετικά με επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας και
- Μέτρα Ο.Α.Ε.Δ.

Η καταγραφή δεν εστιάζει μόνο στα σημαντικότερα μέτρα σε επίπεδο νομοθεσίας, αλλά συμπληρωματικά παραθέτει και μέτρα που αναφέρονται στις μεταβολές του τρόπου επικοινωνίας των πολιτών με τις Υπηρεσίες, όπως λ.χ. με τον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (Ε.Ο.Π.Υ.Υ.) και τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.). Εκ του αποτελέσματος προέκυψε ότι **η καταγραφή αυτή, αποτελεί ένα ευσύνοπτο και χρήσιμο εργαλείο για τους πολίτες, έναν κατατοπιστικό οδηγό, προκειμένου να είναι ενήμεροι για τα ισχύοντα μέτρα.**

1.2. Διευκόλυνση εργαζομένων – Χορήγηση ειδικών αδειών

Διευκολύνσεις εργαζομένων στο πλαίσιο της ανάγκης πρόληψης και περιορισμού της διάδοσης του κορονοϊού ελήφθησαν έγκαιρα από την ελληνική κυβέρνηση και εφαρμόστηκαν άμεσα. Ωστόσο, σε επίπεδο ατομικών αναφορών, ο Συνήγορος εξέτασε σημαντικό αριθμό υποθέσεων σχετιζόμενων με τη χορήγηση ειδικών αδειών.

Ο Συνήγορος διαμεσολάβησε για τη χορήγηση άδειας ειδικού σκοπού σε εργαζόμενους γονείς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, σε περιπτώσεις που υπήρχε εσφαλμένη ερμηνεία ή νομοθετικά κενά. **Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί (στην πρώτη φάση της πανδημίας), η χορήγηση, μετά την παρέμβαση της Αρχής, άδειας ειδικού σκοπού σε εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα που είναι γονείς παιδιών ηλικίας μέχρι τεσσάρων ετών και δεν είναι εγγεγραμμένα σε βρεφονηπιακό σταθμό.**

Αντικείμενο παρέμβασης, σε αρκετές περιπτώσεις, αποτέλεσε επίσης η απόρριψη του αιτήματος χορήγησης άδειας σε προσωπικό μονάδων υγείας του δημοσίου τομέα που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου. Ο Συνήγορος ζήτησε από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες την εξέταση όλων των αιτημάτων και την εξατομικευμένη κρίση με ειδική αιτιολόγηση της τυχόν απόρριψης, προκειμένου, παράλληλα με το κοινωνικό αγαθό της δημόσιας υγείας, να προστατεύεται με διαφανή και ελέγξιμο, από άποψη νομιμότητας, τρόπο και το ατομικό δικαίωμα της υγείας του προσωπικού.

Ο Συνήγορος εξέτασε και τις **περιπτώσεις χορήγησης αδειών ειδικού σκοπού, σε περιστατικά όπου ο/η σύζυγος που δεν εργαζόταν είχε αναπηρία και η άδεια ειδικού σκοπού χορηγούταν στον εργαζόμενο μόνο εάν ο/η σύζυγος με αναπηρία λάμβανε το επίδομα του Ο.Π.Ε.Κ.Α.** Η προϋπόθεση αυτή αποσπερούσε

τη δυνατότητα σε γονείς υπαλλήλους, που ο/η σύζυγός τους είναι άτομο με αναπηρία, να κάνουν χρήση του μέτρου για τον σκοπό για τον οποίο προβλέφθηκε. Σε έγγραφη παρέμβασή του προς τις αρμόδιες Διευθύνσεις των Υπουργείων Εσωτερικών και Εργασίας, επισήμανε ότι, μολονότι η πιστοποίηση της αναπηρίας πράγματι αποτελεί προϋπόθεση για τη χορήγηση του επιδόματος του Ο.Π.Ε.Κ.Α., η μη συνδρομή της ιδιότητας του δικαιούχου του επιδόματος, δεν σημαίνει αυτοδικαίως ότι αποκλείεται η συνδρομή αναπηρίας στον γονέα που δεν εργάζεται. Τελικά, η προϋπόθεση της επιδότησης από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α. απαλείφθηκε για τους εργαζόμενους του Δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

Για τις περιπτώσεις αιτημάτων εκπαιδευτικών να λάβουν ειδική άδεια ή να τους δοθεί η δυνατότητα να εργαστούν εξ αποστάσεως, για τον λόγο ότι συνοικούν και φροντίζουν άτομα (τέκνα ή γονείς) που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, ο Συνήγορος ζήτησε από το Υπουργείο Παιδείας τη λήψη μέτρων, προσαρμοσμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παροχής διδακτικού έργου στις σχολικές μονάδες, με τη λιγότερο δυνατή επιβάρυνση στην εκπαιδευτική διαδικασία και την, κατά το δυνατό, προσαρμογή στην αντίστοιχη προστασία με αυτή που αναγνωρίζει το Υπουργείο Εσωτερικών για τους λοιπούς εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα. Ζήτησε επίσης, η περαιτέρω εξειδίκευση και εφαρμογή των μέτρων αυτών να επαφίεται στη διοίκηση της εκάστοτε σχολικής μονάδας, με συνεκτίμηση των δεδομένων λειτουργίας της και των ιδιαίτερων αναγκών των εκπαιδευτικών της μονάδας.

Μεγάλος αριθμός υποθέσεων εξετάστηκε επίσης από την Αρχή, σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα, όπως η χορήγηση αναρρωτικών αδειών και η υποχρέωση καραντίνας, ιδίως δε, ζητήματα προστασίας της μητρότητας (απολύσεις, άρνηση χορήγησης επιδόματος ειδικού σκοπού, κ.ά.).

1.3. Συνθήκες διαβίωσης ευάλωτων ομάδων

1.3.1. Ασυνόδετοι Ανήλικοι

Η πανδημία του κορονοϊού επιβάρυνε αναπόφευκτα τις συνθήκες διαβίωσης και έθεσε σε κίνδυνο τα δικαιώματα των πλέον ευάλωτων πληθυσμών, μεταξύ των οποίων τα παιδιά που μετακινούνται, είτε συνοδευόμενα από τις οικογένειές τους, ή ασυνόδετα. Πτυχές αυτών των αρνητικών επιπτώσεων από την έναρξη της πανδημίας, αποτυπώθηκαν στα έγγραφα του Συνηγόρου προς τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Ένα βασικό ζήτημα αφορούσε στις σοβαρές καθυστερήσεις μεταφοράς ασυνόδευτων ανηλίκων στις δομές, στις οποίες τοποθετούνταν από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, εξαιτίας της απαίτησης που εγέρθηκε από πολλούς ξενώ-

νες να φέρει ο ασυνόδευτος αρνητικό τεστ κορονοϊού. Ο Συνήγορος διαπίστωσε τις δυσκολίες και τις καθυστερήσεις για τη διενέργεια της εξέτασης σε δημόσιο φορέα, με αποτέλεσμα ασυνόδευτοι να παραμένουν για μεγάλα διαστήματα σε κρατητήρια της ΕΛ.ΑΣ. ή σε συνθήκες επισφάλειας και απέστειλε σχετικές επιστολές στον Ε.Ο.Δ.Υ., προκειμένου να επιβεβαιωθεί η τυχόν σκοπιμότητα της προϋπόθεσης αυτής και να υποδειχθούν στην τελευταία περίπτωση οι φορείς, όπου θα μπορούσαν να απευθύνονται χωρίς επιβάρυνση και κατά προτεραιότητα οι ασυνόδευτοι. Σε επίπεδο εξατομικευμένων χειρισμών, η Αρχή διαμεσολάβησε για τη διασύνδεση Μ.Κ.Ο., που συνέδραμαν ασυνόδευτους, με κατάλληλες μονάδες υγείας⁶.

Ο Συνήγορος διερεύνησε και αναφορές που σχετίζονταν με **ελληνή μέτρα φροντίδας και προστασίας από την πανδημία εντός δομών φιλοξενίας, εξαιτίας των οποίων ασυνόδευτοι και εργαζόμενοι τέθηκαν σε κίνδυνο της υγείας τους**⁷. Απευθύνθηκε στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, εισηγούμενος τη λήψη θετικών μέτρων.

1.3.2. Ανήλικοι ποινικοί κρατούμενοι

Ο Συνήγορος παρενέβη στο Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου τον Απρίλιο του 2020 και έθεσε, με αφορμή αναφορά σχετικά με κλίμα έντασης που επικρατούσε, ζητήματα που άπτονται της **διασφάλισης των δικαιωμάτων των ανήλικων κρατούμενων στη σωματική, αλλά και την ψυχική υγεία, την εκπαίδευση και στην ψυχαγωγία κατά την κρίσιμη περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού**. Ειδικότερα πρότεινε, μεταξύ άλλων, τη λήψη μέτρων ώστε: α) οι ανήλικοι να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στο σχολείο, με τη χρήση του διαδικτύου και με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών και του προσωπικού της φυλακής, β) να παρασχεθούν επαρκείς εναλλακτικές μορφές ψυχαγωγίας και εκτόνωσης, γ) να ενταθεί η επικοινωνία και η συνεργασία του επιστημονικού προσωπικού (ψυχολόγος, κοινωνική λειτουργός) με τους ανήλικους κρατούμενους με στόχο τη βέλτιστη διαχείριση της στρεσογόνου κατάστασης και της αγωνίας που προκαλείται από τους πρόσθετους περιορισμούς λόγω κορονοϊού, δ) να διασφαλιστεί η πρόσβαση στην επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον, μέσω της υποστηριζόμενης και εποπτευόμενης αξιοποίησης του διαδικτύου και των τηλεπικοινωνιών, ως αντιστάθμισμα της διακοπής του δια ζώσης επισκεπτηρίου⁸.

6. Φ.Υ. 277582.

7. Φ.Υ. 286852.

8. Βλ. Νομοθετικές και Οργανωτικές Προτάσεις.

1.3.3. Αιτούντες άσυλο

Ο Συνήγορος, στην αρχή της πανδημίας, επισήμανε την ανάγκη να υπάρξουν ειδικά προληπτικά μέτρα για τους αιτούντες άσυλο, που ήταν αναγκασμένοι να διαβιούν σε ανεπαρκείς υγειονομικά συνθήκες υπερπληθυσμού στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης των νησιών και σε δομές φιλοξενίας στην ενδοχώρα⁹.

Οι **ακατάλληλες συνθήκες ομαδικής διαβίωσης νεοεισερχομένων αιτούντων άσυλο**, σε συνάρτηση με τον κορονοϊό, επισημάνθηκαν¹⁰ από τον Συνήγορο και σε παρέμβασή του για ευάλωτα πρόσωπα που τέθηκαν υπό προσωρινή κράτηση αρχικά σε πλοίο στη Λέσβο και στη συνέχεια στη νέα δομή της Μαλακάσας¹¹. Ωστόσο, στη συνέχεια, **λόγω μέτρων καραντίνας**, οι νεοεισερχόμενοι στη Λέσβο έως τα τέλη Μαΐου 2020, φέρονταν να διαβιούν σε ακατάλληλες συνθήκες στα σημεία αποβίβασης στο νησί, συγκεκριμένα σε σκηνές στο ύπαιθρο, σε κατάσταση συνωστισμού, χωρίς τρεχούμενο νερό ή τουαλέτες.

Η επιβολή **εξατομικευμένου μέτρου καραντίνας** «λόγω εμφάνισης κρουσμάτων», τον Απρίλιο 2020, στην πολυπληθή δομή φιλοξενίας Κουτσόχερου στη Λάρισα, χωρίς ωστόσο να έχει επιβεβαιωθεί η ύπαρξη κρούσματος από τον Ε.Ο.Δ.Υ., οδήγησε στο ερώτημα της διακριτικής μεταχείρισης των προσφύγων, σε σχέση με τον λοιπό τοπικό πληθυσμό. Επιπλέον, η καραντίνα δημιουργούσε και πρακτικά προβλήματα (πρόσβασης στο νοσοκομείο για ιατρικές συνταγές, πρόσβασης σε ΑΤΜ για την ανάληψη του μηνιαίου βοηθήματος, κ.ά.)¹².

Ακολούθησε η λήψη **γενικευμένων μέτρων καραντίνας προληπτικά**, σε όλα τα κέντρα υποδοχής μεταναστών και τις δομές φιλοξενίας αιτούντων άσυλο, σύμφωνα με το σχέδιο δράσης «Αγνοδίκη». Ωστόσο, οι σχετικές εισηγήσεις της Εθνικής Επιτροπής Δημόσιας Υγείας για τα επιβληθέντα μέτρα δεν ήταν δημόσια διαθέσιμες, ως στοιχεία διαμόρφωσης της διοικητικής κρίσης για την αναγκαιότητα και αναλογικότητά τους, παρά τα προβλεπόμενα στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας¹³.

9. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.643469>

10. Φ.Υ. 276072.

11. Βλ. οικείο κεφάλαιο Έκθεσης ΟΡΡΑΤ.

12. Φ.Υ. 278344.

13. Φ.Υ. 278941.

1.4. Επαναπατρισμός

Ένα από τα προβλήματα που προκάλεσε η ραγδαία εξάπλωση του κορονοϊού σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν το κλείσιμο των συνόρων και ο περιορισμός των πτήσεων (ακυρώσεις ή/και αναστολές) ως άμεσο μέτρο για τον περιορισμό της διασποράς. Τα ως άνω προβλήματα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι λόγω της υγειονομικής κρίσης πολλοί απώλεσαν την κατοικία και την εργασία τους, δημιούργησαν άμεση ανάγκη για επαναπατρισμό, τόσο των Ελλήνων μόνιμων κατοίκων εξωτερικού, αλλά και των ταξιδιωτών που βρέθηκαν αποκλεισμένοι σε μακρινούς προορισμούς.

1.4.1. Έλληνες εγκλωβισμένοι στο εξωτερικό

Έλληνες πολίτες ανέφεραν¹⁴ ότι οι οικείες ελληνικές προξενικές αρχές δεν τους παρείχαν την αναμενόμενη συνδρομή ή ενημέρωση, προκειμένου να επαναπατριθούν κατά τη διάρκεια της απαγόρευσης πτήσεων, καθώς και ότι το Υπουργείο Εξωτερικών αρνείται να καλύψει μέρος της καταβληθείσας δαπάνης επαναπατρισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα προβλήματα οφείλονταν σε τεχνικές δυσχέρειες ή έλλειψη ενημέρωσης, οπότε η Αρχή εστίασε την παρέμβασή της στην εξασφάλιση άμεσης και αποτελεσματικής επικοινωνίας ανάμεσα στους ενδιαφερομένους και τις αρμόδιες αρχές.

Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες πολίτες μπορούσαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα μέσω τρίτων χωρών, το πρόβλημα των ταξιδιωτών κυρίως σχετιζόταν με την ταιπωρία που υπέστησαν, το επιπλέον κόστος που κατέβαλαν και τον υγειονομικό κίνδυνο στον οποίο εκτέθηκαν, εξαιτίας των πολλαπλών μετακινήσεών τους. Σε άλλες ωστόσο, περιπτώσεις, που πολίτες βρέθηκαν σε απομακρυσμένα σημεία του πλανήτη, το ζήτημα της επιστροφής τους ήταν πιο περίπλοκο και με οικονομική ζημία, καθώς κλήθηκαν να καλύψουν με δικές τους δαπάνες το κόστος της πολύμηνης διαμονής τους, χωρίς να υπάρχει σαφής χρονικός ορίζοντας επιστροφής¹⁵. Ο Συνήγορος, με παρέμβασή του τόσο προς τις αρμόδιες Πρεσβείες, όσο και προς το Υπουργείο Εξωτερικών, ζήτησε να εξεταστούν τα αιτήματα των ενδιαφερομένων και να τους παρασχεθεί κάθε αναγκαία συνδρομή, ωστόσο λόγω της πληθώρας των αιτημάτων, αυτά αξιολογούνταν με βάση τη σοβαρότητά τους και επισπεύδονταν όταν κρινόταν ότι έρχονταν προτεραιότητας. Ο Συνήγορος, επίσης έθεσε υπόψη του Υπουργείου Εξωτερικών και το ζήτημα της επιστροφής στους ενδιαφερόμενους της δαπάνης επαναπατρισμού.

14. Φ.Υ. 277323, 278404, 280758, 283445, 283909 κ.ά.

15. Φ.Υ. 277905.

Μείζον πρόβλημα ανέκυψε στην περίπτωση εγκλωβισμένων στην πρωτεύουσα του Ισημερινού, καθώς η πλησιέστερη Ελληνική Πρεσβεία (Περού) αμφισβητούσε το δικαίωμα υπαγωγής τους στη διαδικασία επαναπατρισμού, με τον ισχυρισμό πως η διαδικασία αυτή καταλαμβάνει μόνον όσους διέθεταν κατοικία ή εργασία στο εξωτερικό και την απώλεσαν λόγω της υγειονομικής κρίσης. Απευθυνόμενος στο Υπουργείο Εξωτερικών, ο Συνήγορος επισήμανε πως η προϋπόθεση της έλλειψης καταλύματος προφανώς καταλαμβάνει και εκείνους που βρέθηκαν εκεί περιστασιακά. Κατόπιν υπόδειξης του Υπουργείου, η αρμόδια Πρεσβεία συμπεριέλαβε, τελικά, τους αναφερόμενους στο σχετικό κατάλογο, οπότε κατέστη δυνατός ο επαναπατρισμός τους.

Με παρέμβασή του προς τον Υπουργό Υποδομών και Μεταφορών, ο Συνήγορος ζήτησε την αποκατάσταση της νομιμότητας¹⁶ για προσφεύγοντα, ο οποίος ζήτησε την άσκηση των διαμεσολαβητικών αρμοδιοτήτων της Αρχής προς την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, η οποία εφάρμοσε σε αίτημά του τις διατάξεις της εκδοθείσας Π.Ν.Π.¹⁷ και όχι τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό που αφορά τις ματαιώσεις πτήσεων¹⁸. Μετά από σχετική αλληλογραφία, η Αρχή διαπίστωσε διαφοροποίηση μεταξύ του περιεχομένου της Π.Ν.Π. και αυτού του Ευρωπαϊκού Κανονισμού, αναφορικά με το ζήτημα της αποζημίωσης επιβατών και ταξιδιωτών λόγω ματαιώσεων πτήσεων. Συγκεκριμένα, ενώ ο Κανονισμός, για την περίπτωση αυτή, παρέχει τη δυνατότητα στον επιβάτη να επιλέξει την επιστροφή των χρημάτων του είτε σε μετρητά, είτε υπό μορφή κουπονιού (voucher), με την αναφερόμενη Π.Ν.Π. θεσπίστηκε ως μόνος τρόπος αποζημίωσης η παροχή κουπονιού.

1.4.2. Αλλοδαποί σύζυγοι Ελλήνων

Πρόβλημα παρουσιάστηκε και σε Τούρκους πολίτες, συζύγους Ελλήνων, καθόσον δεν επιτράπη η είσοδος στη χώρα από τα χερσαία σύνορα Κήπων Έβρου, κατ' εφαρμογή της Κ.Υ.Α. περί «*προσωρινού περιορισμού των χερσαίων συνδέσεων της χώρας προς περιορισμό της διασποράς του κορονοϊού*». Η εν λόγω Κ.Υ.Α. εισάγει γενική απαγόρευση εισόδου με ειδική εξαίρεση για τους Έλληνες πολίτες και για τους αλλοδαπούς κατόχους αδειών παραμονής, αλλά χωρίς ειδική εξαίρεση για τα αλλοδαπά μέλη οικογενειών Ελλήνων πολιτών που δεν κατέχουν άδεια παραμονής. Ο Συνήγορος επισήμανε πως αυτό αντίκειται στον Κανονισμό ΕΕ 2016/399 για «*το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα*», σύμφωνα με τον οποίο

16. Φ.Υ. 277687.

17. Από 13.4.2020 Π.Ν.Π., που κυρώθηκε με το Ν. 4960/2020, άρθ. 1.

18. Ευρωπαϊκός Κανονισμός 261/2004.

«δικαιούχοι ελεύθερης κυκλοφορίας» είναι «και οι υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι είναι μέλη της οικογενείας πολίτη της Ένωσης», ακόμη και αν «δεν επιδεικνύουν δελτίο διαμονής». Απαντώντας, τα μεν Υπουργεία Εξωτερικών και Υποδομών επέρριψαν στο συναρμόδιο Υπουργείο Υγείας την ευθύνη για την επίμαχη ρύθμιση, η δε ΕΛ.ΑΣ. υπέδειξε στους ενδιαφερομένους¹⁹ να εισέλθουν στην Ελλάδα μέσω Βουλγαρίας.

1.5. Οικονομική δραστηριότητα

Η διαταραχή στην ελληνική και παγκόσμια οικονομία που επήλθε εξαιτίας της πανδημικής κρίσης και των μέτρων περιορισμού της εξάπλωσής της, αναμένεται να έχει βραχυπρόθεσμες και πολύπλευρες συνέπειες. Η οικονομική δραστηριότητα και, κατά συνέπεια, η επιχειρηματικότητα και η απασχόληση, εκτιμάται ότι θα πληγούν ιδιαίτερα. Οι κανόνες «κοινωνικής αποστασιοποίησης», ακόμη και αν καταστούν πιο χαλαροί, θα συνεχισθούν εκούσια για αρκετό χρονικό διάστημα. Η κυβέρνηση, έως τώρα, έχει λάβει έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα για τη στήριξη των επιχειρήσεων, των αυτοαπασχολούμενων και των εργαζομένων. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με έγγραφό του προς τους αρμόδιους Υπουργούς, επισήμανε την σημασία της διασφάλισης των προϋποθέσεων εκείνων που δεν θα επιτρέψουν καταχρηστικές απολύσεις ή μειώσεις μισθών για τους εργαζόμενους, και ιδίως για εκείνους που τυγχάνουν ειδικής προστασίας έναντι διακρίσεων²⁰.

1.5.1. Απασχόληση, αποζημιώσεις και απαλλαγές

Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχτηκε σημαντικό αριθμό αναφορών πολιτών, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν διότι, παρόλο που επλήγη η οικονομική/εργασιακή τους δραστηριότητα από την έλευση της πανδημίας, είτε δεν τους κατεβλήθη η προβλεπόμενη αποζημίωση, είτε έμειναν εκτός ρυθμιστικού πλαισίου προστασίας ή δεν έτυχαν, για διαδικαστικούς ή άλλους λόγους, της προστασίας των ευεργετικών διατάξεων που θέσπισε εκτάκτως η πολιτεία.

Διαμαρτυρίες υπεβλήθησαν στο Συνήγορο, **κυρίως για το ζήτημα της καθυστέρησης καταβολής αποζημίωσης ειδικού σκοπού**, της οποίας δικαιούχοι, σύμφωνα με τη σχετική Κ.Υ.Α., ήταν επιχειρήσεις που επλήγησαν οικονομικά λόγω της πανδημίας. Οι καταγγελίες αφορούσαν (αρχικά τουλάχιστον) στην έλλειψη διαδικασίας υποβολής ενστάσεων, ώστε να μπορούν οι πολίτες που δεν είχαν κριθεί δικαιού-

19. Φ.Υ. 283010, 283169, 285196, 286944, 287384 κ.ά.

20. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.643469>.

χοι να προβάλλουν τις αντιρρήσεις τους. Κάποιοι από τους φορολογούμενους είχαν ήδη διατυπώσει τις αντιρρήσεις τους στην πλατφόρμα «MyBusinessSupport», της Α.Α.Δ.Ε., αλλά αυτές δεν μπορούσαν να εξεταστούν, επειδή δεν προβλεπόταν διαδικασία ενστάσεων. Περαιτέρω, ο Συνήγορος του Πολίτη δέχθηκε αναφορές για την αδυναμία των πολιτών να λάβουν έγκυρη πληροφόρηση για το εάν δικαιούνται ή όχι την αποζημίωση. Ο Συνήγορος επικοινωνήσε με το κέντρο παροχής γενικών πληροφοριών της Α.Α.Δ.Ε., όπου πληροφορήθηκε ότι δεν είχε οριστεί κάποια συγκεκριμένη υπηρεσία ως αρμόδια να απαντά στα σχετικά ερωτήματα, με συνέπεια να μην μπορούν να παραπέμψουν καταλλήλως τους πολίτες σε συγκεκριμένο φορέα. Για τον λόγο αυτό, απευθύνθηκε εγγράφως στο Υπουργείο Οικονομικών τονίζοντας ότι, κατ' αποτέλεσμα, οι πολίτες δεν εξυπηρετούνται όταν ζητούν τηλεφωνικά διευκρινίσεις για την συγκεκριμένη αποζημίωση. Ζήτησε δε να προχωρήσουν οι ενδεδειγμένες ενέργειες τόσο για την παροχή ενημέρωσης στους πολίτες, όσο και για την εξέταση των ενστάσεών τους²¹.

Σε καταγγελία προς τον Συνήγορο προέβησαν και οι επιχειρήσεις πρακτορείων Ο.Π.Α.Π.²², **για την απόρριψη της αποζημίωσης ειδικού σκοπού από την Α.Α.Δ.Ε.**, λόγω υποβολής μηδενικών δηλώσεων Φ.Π.Α. Ωστόσο, επειδή ο εν λόγω Κ.Α.Δ. υποβάλλει νομίμως μηδενικές δηλώσεις Φ.Π.Α., κατόπιν της διαμεσολάβησης του Συνηγόρου, με κανονιστική πράξη παρασχέθηκε η δυνατότητα στις επιχειρήσεις αυτές να υποβάλουν τροποποιητικές δηλώσεις Φ.Π.Α., και να αιτηθούν εκ νέου τη χορήγηση αποζημίωσης²³.

Από την εξέταση των αναφορών, **δυσχέρειες και προβλήματα** εντοπίστηκαν επίσης και:

- Στην υπαγωγή των εργαζομένων στο Πληροφοριακό Σύστημα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης «ΕΡΓΑΝΗ», ή στη μη ανταπόκριση του σχεδιασμού του Συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ» στα ειδικά χαρακτηριστικά των κατηγοριών εργαζομένων.
- Στην παράταση δύο μηνών στη χορήγηση των επιδομάτων ανεργίας
- Στην εφάπαξ χορήγηση βοηθήματος 400 ευρώ σε μακροχρόνια ανέργους
- Στη χορήγηση αποζημίωσης 534 ευρώ για διάρκεια τριών μηνών, σε εποχιακά απασχολούμενους στον τομέα του τουρισμού, που δεν επαναπροσλήφθηκαν ή τέθηκαν σε αναστολή εργασίας κατά την καλοκαιρινή περίοδο

21. Φ.Υ. 280750, 284474, 287319.

22. Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου Α.Ε.

23. Φ.Υ. 279387.

- Στην αυτόματη παράταση των αναπηρικών συντάξεων – επιδομάτων.

Ιδιαίτερη περίπτωση είναι εκείνη των **εργαζομένων – ωφελούμενων των προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα, με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, η οποία ανεστάλη λόγω της έκτακτης απαγόρευσης λειτουργίας των εργοδοτών τους**. Οι πολίτες κατήγγειλαν ότι δεν εντάχθηκαν στον ειδικό μηχανισμό στήριξης εργαζομένων, διότι οι εργοδότες τους ήταν δημόσιοι φορείς (π.χ. βρεφονηπιακοί σταθμοί) και όχι ιδιωτικές επιχειρήσεις²⁴. Ο Συνήγορος, με έγγραφο του προς τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, ζήτησε να εξετασθεί η δυνατότητα ένταξης στις ευεργετικές διατάξεις της σχετικής Π.Ν.Π.²⁵ και της κατ' εξουσιοδότηση εκδοθείσας νομοθεσίας και των συγκεκριμένων ωφελουμένων, κυρίως επειδή πρόκειται για ευάλωτες ομάδες πληθυσμού που τελούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κατάσταση μακροχρόνιας ανεργίας.

Σε διαμαρτυρία προς την Αρχή, προέβησαν επίσης και **εκμισθωτές ακινήτων με ιδιαίτερα χαμηλό εισόδημα, πληγέντες από το μέτρο της μείωσης κατά 40% των επαγγελματικών μισθώσεων και των μισθώσεων κύριας κατοικίας**. Ο Συνήγορος, στην παρέμβασή του προς τους αρμόδιους Υπουργούς Οικονομικών, Ανάπτυξης και Επενδύσεων αφενός, και Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων αφετέρου, επεσήμανε ότι, τόσο η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου, όσο και των αντισταθμιστικών μέτρων που ακολούθησαν, είναι απόλυτη και οριζόντια, καταλαμβάνοντας το σύνολο των εκμισθωτών, χωρίς καμία εξαίρεση και κλίμακα, μη λαμβάνοντας υπόψη ότι, σε κάποιες περιπτώσεις, οι μισθωτές είναι πιο εύρωστοι οικονομικά, σε σχέση με τους εκμισθωτές, που ενδεχομένως ανήκουν σε ευπαθείς ή ευάλωτες ομάδες. Ακολούθως, **πρότεινε να ληφθεί ειδική πρόνοια για τις περιπτώσεις των εκμισθωτών με ιδιαίτερα χαμηλό συνολικό διαθέσιμο εισόδημα, σε κίνδυνο φτώχειας, εξετάζοντας το ενδεχόμενο να επιδοτήσει το κράτος τη μείωση του ενοικίου στις περιπτώσεις αυτές**²⁶.

Αναφορές υποβλήθηκαν και από επιχειρηματίες παραχωρησιούχους χερσαίας ζώνης του Λιμένα Ραφήνας, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν για άρνηση του Οργανισμού Λιμένος Ραφήνας Α.Ε. να τους απαλλάξει από το οικονομικό αντάλλαγμα (αντί ενοικίου) των μηνών Μαρτίου, Απριλίου και Μαΐου 2020, κατά παράβαση των διατάξεων της σχετικής Π.Ν.Π.²⁷. Οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις είχαν υποβάλει δήλωση αναστολής συμβάσεων εργασίας και δεν ασκούσαν, κατά δήλωσή

24. Φ.Υ. 281593

25. ΦΕΚ Α' 64/14.03.2020.

26. Φ.Υ. 278284

27. Άρθρ. 68 της από 13.04.2020 (ΦΕΚ 84 Α') Πράξεως Νομοθετικού Περιεχομένου.

τους, δραστηριότητα κατά τους συγκεκριμένους μήνες. Ωστόσο, ο Οργανισμός Λιμένος Ραφήνας αποφάσισε όχι την πλήρη απαλλαγή τους, όπως προβλέπει η Π.Ν.Π., αλλά την απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής του 40% του συνολικού μισθώματος, υποστηρίζοντας ότι οι αιτούμενες επιχειρήσεις δεν τελούσαν στην πραγματικότητα σε αναστολή ή απαγόρευση λειτουργίας, καθώς συνέχισαν να εξυπηρετούν τις ανάγκες μεταφοράς φορτηγών οχημάτων και μονίμων κατοίκων των νησιών με πλοία. Υποστήριξε επίσης ότι είναι απλά πληττόμενες, καθώς δεν είχε διαταχθεί η αναστολή ή απαγόρευση της λειτουργίας τους, συνεπώς δεν υπάγονται στις διατάξεις περί πλήρους απαλλαγής. Με ερώτημα που απηύθυνε προς το Υπουργείο Ναυτιλίας, ο Συνήγορος ζήτησε διευκρινίσεις περί του όρου «αναστολή» και των προϋποθέσεων της, καθώς σύμφωνα με τη γραμματική ερμηνεία της Π.Ν.Π, εφόσον η επιχείρηση καταλαμβάνεται από τα ειδικά ή έκτακτα μέτρα περί αναστολής, απαλλάσσεται από το οικονομικό αντάλλαγμα. Το Υπουργείο, κατόπιν της παρέμβασης της Αρχής, με έγγραφό του αποσαφήνισε ότι οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις εντάσσονται στους πληττόμενους κλάδους, και όχι σε αυτούς που τελούν σε αναστολή²⁸.

1.5.2. Οφειλές Δ.Ε.Η. – Διακανονισμοί

Ένα από τα μεγάλα και ουσιαστικά προβλήματα που αφορούν στην καθημερινότητα και την επιβίωση των πολιτών, είναι το ζήτημα της ενεργειακής φτώχειας²⁹. Ο περιορισμός των δαπανών των νοικοκυριών για ενέργεια συνεπάγεται και την επιδείνωση της ποιότητας ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας, κατ' εφαρμογή του άρθρου 39 του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας σε Πελάτες, υποχρεούνται να παρέχουν σε καταναλωτές, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσχέρεια ή αδυναμία αποπληρωμής λογαριασμών κατανάλωσης, ειδικά προγράμματα ρύθμισης εξόφλησης λογαριασμών ή διακανονισμού παλαιότερων οφειλών, ιδίως μέσω δόσεων.

Με αφορμή την κρίσιμη περίοδο που διανύουμε εξαιτίας της πανδημίας, η **Δ.Ε.Η. ανακοίνωσε έκτακτα μέτρα οικονομικής ελάφρυνσης των πελατών της**, τα οποία τέθηκαν σε εφαρμογή για περίοδο κατανάλωσης από την 26^η Μαρτίου 2020 και ίσχυσαν για ένα τρίμηνο. Με τα μέτρα ωφελήθηκε σχεδόν το σύνολο των πελατών της. Με την πανδημία να εξελίσσεται, η Δ.Ε.Η. ανακοίνωσε και νέα μέτρα ελάφρυνσης, τα οποία ίσχυσαν από 1 Οκτωβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2020. Τα

28. Φ.Υ. 285877.

29. Ως ενεργειακή φτώχεια ορίζεται η κατάσταση ενός νοικοκυριού που αδυνατεί να έχει πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες ενέργειας στο σπίτι (ειδικότερα θέρμανση και ψύξη χώρου, φωτισμό και οικιακές συσκευές).

μέτρα αυτά περιελάμβαναν **δωρεάν πάγιο** για όλους τους πελάτες χαμηλής τάσης, νοικοκυριά και επαγγελματίες, **έκπτωση 8%** για νοικοκυριά και επιχειρήσεις χαμηλής τάσης με κατανάλωση πάνω από 2.000 kWh, **επιπλέον έκπτωση 8%** στις **ευάλωτες ομάδες**, όπως ηλικιωμένοι άνω των 70 ετών και άτομα με μηχανική υποστήριξη, που δεν εντάσσονται στο Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο. **Ο Συνήγορος παρείχε σχετική πληροφόρηση στους πολίτες στο πλαίσιο της διερεύνησης σχετικών αναφορών και παρενέβη σε διαδικαστικές περιπτώσεις δυσκολίας ένταξης των ενδιαφερομένων σε διακανονισμούς ληξιπρόθεσμων οφειλών, όπως και υπαγωγής στα νέα μέτρα ελάφρυνσης από ευάλωτες ομάδες.**

1.5.3. Επιστροφές διδάκτρων και άλλα αιτήματα

Ο Συνήγορος κλήθηκε να διαμεσολαβήσει σε πλείστες περιπτώσεις επιστροφής διδάκτρων και τροφείων παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, ωδείων, αθλητικών σωματείων, των οποίων η λειτουργία ανεστάλη ή οι παροχές περιορίστηκαν σημαντικά από τις συμφωνηθείσες, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Επίσης, διερεύνησε αναφορές σχετικά με την οικονομική επιβάρυνση που προέκυψε μετά από τις ακυρώσεις σχολικών εκδρομών στο εξωτερικό.

Σε άλλη περίπτωση, ζητήθηκε η παρέμβαση της Αρχής από γονείς, οι οποίοι διαμαρτύρονταν για την αδυναμία ενεργοποίησης της αξίας τοποθέτησης (voucher) σε Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών και Α.Μ.Ε.Α., σύμφωνα με την από 30.3.2020 Π.Ν.Π., στο πλαίσιο μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορονοϊού. Εν προκειμένω, η οικογένεια μετοίκησε σε άλλη περιφέρεια και η αρμόδια υπηρεσία (Ε.Ε.Τ.Α.Α) απέρριψε το αίτημα, με την αιτιολογία ότι λόγω των μέτρων δεν ενεργοποιούνται νέα voucher. Ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι δεν πρόκειται για νέο αίτημα, αλλά για αλλαγή που ζητήθηκε λόγω μετοίκησης, και **πέτυχε νομοθετική ρύθμιση, χάρη στην οποία γίνεται δεκτή η διαδικασία ενεργοποίησης της αξίας τοποθέτησης στη δομή επιλογής του ωφελούμενου**³⁰.

1.6. Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες

Η δημόσια διοίκηση κλήθηκε να αναπροσαρμόσει τις διαδικασίες και λειτουργίες της, προκειμένου να εξακολουθήσει να παρέχει τις υπηρεσίες της στους πολίτες. Τα μέτρα περιορισμού ή και αναστολής της υποδοχής κοινού, καθώς και η εκπεριτροπής εργασία των υπαλλήλων για την περιστολή της εξάπλωσης του ιού, δημιούργησαν νέες ανάγκες και προκλήσεις, στις οποίες όφειλε να ανταποκριθεί. **Η**

30. Φ.Υ. 279377.

υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών εντάθηκε από τις νέες συνθήκες εργασίας που προέκυψαν, και σε πολύ μικρό διάστημα πραγματοποιήθηκαν ψηφιακές εξελίξεις στο δημόσιο τομέα που προβλεπόταν να υλοποιηθούν σε διάστημα αρκετών ετών.

1.6.1. Μη εξυπηρέτηση – καθυστέρησης

Σημαντικός ήταν ο αριθμός πολιτών, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν για καθυστέρηση διεκπεραίωσης αιτημάτων τους ή για πλημμελή εξυπηρέτησή τους από τις δημόσιες υπηρεσίες ή ακόμη και για αδυναμία τους να επικοινωνήσουν με αυτές για να κλείσουν ραντεβού, αναφορικά με υπόθεσή τους³¹. **Η δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες, όπως ο Ε.Φ.Κ.Α. και ο Ο.Γ.Α., για υποβολή αιτημάτων, όπως η χορήγηση επιδόματος κύησης και λοχείας και η καθυστέρηση διεκπεραίωσης των αιτημάτων αυτών, λόγω της περιορισμένης λειτουργίας των υπηρεσιών κατά την περίοδο της πανδημίας, αποτέλεσαν αντικείμενο παρέμβασης του Συνηγόρου για την κάθε ατομική περίπτωση, με ιδιαίτερα θετική ανταπόκριση των υπηρεσιών στις παρεμβάσεις του.** Διαπιστώθηκε επίσης, αδυναμία πρόσβασης ή υπέρμετρη καθυστέρηση εξέτασης αιτημάτων από τις υγειονομικές επιτροπές (Α.Υ.Ε.) για τη χορήγηση αναρρωτικών αδειών, λόγω προβλημάτων κατά την κύηση, όπως και με τον Ο.Α.Ε.Δ., τηλεφωνικά ή δια ζώσης. Η ηλεκτρονική εξυπηρέτηση των πολιτών λειτούργησε ικανά, αλλά με προβλήματα, όπως η ύπαρξη μη φιλικών προς στο χρήστη πληροφοριακών συστημάτων, η έλλειψη εξοικείωσης, κ.ά.

1.6.2. Αναστολή εργασιών της Υπηρεσίας Ασύλου

Τις παράπλευρες συνέπειες των μέτρων πρόληψης της διασποράς του κορονοϊού, υπέστη και **το δικαίωμα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των αιτούντων άσυλο.** Η αναστολή εργασιών της Υπηρεσίας Ασύλου, κατά το πρώτο κύμα της πανδημίας, δημιούργησε πρόβλημα στην απόδοση Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.) σε αιτούντες, ενώ η Υπηρεσία Ασύλου δεν ανταποκρίθηκε στην παρέμβαση³² της Αρχής προς επίλυση του προβλήματος. Ο Συνήγορος δέχθηκε και αναφορές³³ σχετικά με τις διαδικασίες εξέτασης αιτήσεων ασύλου σε β' βαθμό και τη μη έκδοση οδηγιών για τη λειτουργία της Αρχής Προσφυγών, εν μέσω πανδημίας, κυρίως για τα ζητήματα

31. Φ.Υ. 279322.

32. Φ.Υ. 279288.

33. Φ.Υ. 277397, 276555, 276331, 279722.

της αυτοπρόσωπης παρουσίας, της αναβολής της συζήτησης και των διαδικαστικών εγγυήσεων. Ο Συνήγορος, με έγγραφό του, **επισήμανε την ανάγκη έκδοσης οδηγιών για τον τρόπο λειτουργίας της Αρχής Προσφυγών**. Με την έκδοση της σχετικής Υπουργικής Απόφασης και το απαντητικό έγγραφο της Αρχής Προσφυγών, δόθηκαν διευκρινίσεις και οδηγίες.

Η αναστολή λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου κατά το πρώτο χρονικό διάστημα της πανδημίας, οδήγησε επίσης σε **αναβολή ή και ακύρωση εκκρεμών διαδικασιών**, όπως προγραμματισμένων καταγραφών, μεταφορών για οικογενειακή επανένωση στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου, ανανεώσεων δελτίων αιτούντος, ανανεώσεων αδειών, επιδόσεων αποφάσεων, επιδόσεων κλήσεων σε συνέντευξη, καταθέσεων προσφυγών, εξετάσεων DNA στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου, κ.ά. Λαμβάνοντας υπόψη τις καθυστερήσεις αυτές, την πρόσθετη ψυχολογική επιβάρυνση των ήδη βεβαρημένων ασυνόδευτων ανηλίκων και τον κίνδυνο στέρησης δικαιωμάτων λόγω εκπνοής προθεσμιών (λ.χ. για ολοκλήρωση της διαδικασίας Δουβλίνου) ή ενηλικίωσης, ο Συνήγορος απέστειλε έγγραφο στην Υπηρεσία Ασύλου ζητώντας ιδίως τον **άμεσο επαναπρογραμματισμό και την προτεραιοποίηση των περιπτώσεων επικείμενης ενηλικίωσης ή απώλειας του δικαιώματος επανένωσης**³⁴.

1.6.3. Πρόσβαση των υπηκόων τρίτων χωρών στις αρμόδιες υπηρεσίες Αλλοδαπών & Μετανάστευσης

Από τις 12 Μαρτίου έως και 15 Μαΐου 2020, ανεστάλη η υποδοχή και εξυπηρέτηση κοινού από τις Διευθύνσεις και τα Τμήματα Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της χώρας και τη Διεύθυνση Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Η Διοίκηση, με σειρά Υπουργικών Αποφάσεων, **παρέτεινε την ισχύ** των αδειών διαμονής που επρόκειτο να λήξουν, των δελτίων διαμονής, καθώς και των σχετικών βεβαιώσεων κατάθεσης αιτημάτων χορήγησης/ανανέωσης αδειών διαμονής. Επιπλέον, δόθηκε η δυνατότητα υποβολής συμπληρωματικών εγγράφων ή αιτήσεων και, αντίστοιχα, επίδοσης των αδειών διαμονής στους ενδιαφερομένους αλλοδαπούς πολίτες **μέσω ταχυδρομείου**. Με την επαναλειτουργία των αρμόδιων υπηρεσιών, υπήρξε δυνατότητα διεκπεραίωσης **μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου** (e – mail), καθώς και **προγραμματισμένου – μέσω κεντρικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας – ραντεβού** (e – ραντεβού).

Η Αρχή έγινε, ωστόσο, αποδέκτης αναφορών, καθώς για την κατηγορία **άδειας**

34. Φ.Υ. 77715, 277913, 277923.

διαμονής για εξαιρετικούς λόγους, η σχετική διαδικασία προγραμματισμού ραντεβού και κατάθεσης σχετικού αιτήματος στις Διευθύνσεις Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, ιδίως της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής, **ουσιαστικά είχε ανασταλεί**. Τα καθορισμένα ραντεβού κατάθεσης αιτήματος είχαν ακυρωθεί και δεν είχε ληφθεί κανένα μέτρο επαναπρογραμματισμού. Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην αρμόδια Διεύθυνση Μεταναστευτικής Πολιτικής, ζητώντας ενημέρωση σχετικά με τον χρόνο έναρξης της διαδικασίας κατάθεσης αιτημάτων εξαιρετικών λόγων στην Αττική.

1.6.4. Αναστολή λειτουργίας Δικαστηρίων

Προβλήματα δημιουργήθηκαν και στην αναστολή λειτουργίας των Δικαστηρίων από τις 16 Μαρτίου 2020. Ο Συνήγορος εξέτασε υπόθεση, σύμφωνα με την οποία, δεν ήταν δυνατή η κατάθεση αίτησης αναστολής από φερόμενο θύμα βασανιστηρίων στο αρμόδιο δικαστήριο κατά της απόρριψης αιτήματος ασύλου σε δεύτερο βαθμό, με συνέπεια την επικείμενη έξωσή του από στέγη του προγράμματος ESTIA. Στην παρέμβαση του Συνηγόρου, η Γενική Γραμματεία Μεταναστευτικής Πολιτικής ανταποκρίθηκε με εξαιρετική ετοιμότητα, παρατείνοντας αυθημερόν τη στέγαση του αιτούντος ασύλο³⁵.

1.6.5. Εξυπηρέτηση του κοινού – Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.

Στο πλαίσιο εφαρμογής προληπτικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., από τις αρχές του καλοκαιριού του 2020, ανέστειλε την υποδοχή του κοινού και περιόρισε την επιτόπια επίσκεψη στα τοπικά γραφεία του μόνο σε επείγουσες περιπτώσεις, κατόπιν ραντεβού. Για την εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση των πολιτών, επιδίωξε την αναβάθμιση της τηλεφωνικής εξυπηρέτησης και την απρόσκοπτη παροχή των υπηρεσιών με ηλεκτρονικά μέσα. Ωστόσο, **διαπιστώθηκε η αδυναμία κάλυψης του συνόλου των παρεχόμενων υπηρεσιών**.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, κατά τη διερεύνηση σχετικών αναφορών³⁶, πληροφορήθηκε ότι όλα τα τοπικά γραφεία του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. προγραμματίζουν ραντεβού, μόνον στην περίπτωση υπογραφής συμβολαίου. Στις περιπτώσεις που οι χρήστες των παροχών όφειλαν να ανανεώσουν και να καταθέσουν νέα, πρωτότυπη Υπεύθυνη Δήλωση Εγκαταστάτη Ηλεκτρολόγου (Υ.Δ.Ε.), υποχρεώνονταν να την αποστέλλουν μέσω υπηρεσιών ταχυμεταφοράς, επιβαρυνόμενοι οι ίδιοι με τα έξοδα αποστολής, καθότι **δεν προέκυψε η μέριμνα εκ μέρους του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.**

35. Φ.Υ. 276289.

36. Φ.Υ. 286244.

να συνάψει σύμβαση με εταιρεία ταχυμεταφοράς για την ανέξοδη υποβολή των απαιτούμενων πρωτότυπων στοιχείων, που δεν μπορούν να υποβληθούν ηλεκτρονικά. Ο Συνήγορος του Πολίτη, αναζήτησε τις απόψεις της Διεύθυνσης Χρηστών Δικτύου και της Διεύθυνσης Περιφέρειας Αττικής και πρότεινε την τροποποίηση της υφιστάμενης πρακτικής εξυπηρέτησης, ώστε να μην προκαλείται πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση των χρηστών. Ζήτησε επίσης, τη συμπερίληψη της κατάθεσης Υ.Δ.Ε. στις «επείγουσες περιπτώσεις» μέσω ραντεβού, με ανάρτηση αντίστοιχης **ενημερωτικής ανακοίνωσης σε όλα τα σημεία εξυπηρέτησης του κοινού**.

Από τη διερεύνηση σημαντικού αριθμού αναφορών, καταγράφηκαν επίσης μεγάλες καθυστερήσεις στην, κατά κανόνα τετραμηνιαία, συλλογή δεδομένων μέτρησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας (σε κάποιες περιπτώσεις οι καθυστερήσεις αυτές υπερέβαιναν το εξάμηνο). Ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. στα έγγραφα της Αρχής επικαλέστηκε αδυναμία πρόσβασης στην μετρητική διάταξη, αρνούμενος την υπαιτιότητα καθυστέρησης³⁷, ενώ σε άλλες επικαλέστηκε την ανεπάρκεια προσωπικού και ανωτέρα βία εξαιτίας της πανδημίας³⁸.

1.6.6. Αδυναμία στην ανανέωση διαβατηρίων

Αναφορές υποβλήθηκαν στον Συνήγορο και για προβλήματα στην ανανέωση διαβατηρίων. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι εκείνη πολίτη, ο οποίος προσέφυγε³⁹ στον Συνήγορο διότι δεν υπήρχε τρόπος να ανανεώσει το διαβατήριό του που έληγε σε λίγους μήνες. Ο καταγγέλλων διέμενε και ασκούσε την επαγγελματική δραστηριότητά του στον Άγιο Μαρτίνο, νησί της Καραϊβικής που ανήκει διοικητικά στην Ολλανδία. Λόγω των μέτρων που είχαν επιβληθεί για την αντιμετώπιση της πανδημίας, δεν υπήρχε τρόπος να ταξιδέψει ούτε προς την Ελλάδα, ούτε προς το αρμόδιο Προξενείο στη Χάγη της Ολλανδίας. Ο Συνήγορος, στην αλληλογραφία του με την Διεύθυνση Διαβατηρίων της Ελληνικής Αστυνομίας και την αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Εξωτερικών, πρότεινε ως λύση την αποστολή εκπροσώπου του Προξενείου στον Άγιο Μαρτίνο, ο οποίος θα φρόντιζε για την παραλαβή της αίτησης χορήγησης διαβατηρίου και την εφαρμογή της συναφούς διαδικασίας (λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων, κ.λπ.). Ωστόσο, αν και η Ελληνική Αστυνομία αποδέχτηκε την πρόταση, δεν κατέστη εφικτή η αποστολή εκπροσώπου στον Άγιο Μαρτίνο.

37. Φ.Υ. 285055/2020.

38. Φ.Υ. 285556/2020.

39. Φ.Υ. 283840.

1.7. Εκπαίδευση

1.7.1. Δυσχέρειες στη βασική εκπαίδευση

Οι δυσχέρειες που προέκυψαν στον χώρο της εκπαίδευσης λόγω της πανδημίας, αφορούσαν ιδίως προβλήματα:

- στην υλοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, σε συνάρτηση με τον σεβασμό των προσωπικών δεδομένων των μαθητών⁴⁰,
- στο μέτρο της υποχρεωτικής χρήσης μάσκας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και με ελάχιστες εξαιρέσεις ρητά αναφερόμενες στη σχετική Υ.Α.⁴¹,
- στη δυνατότητα φοίτησης εξ αποστάσεως μόνο μαθητών/τριών που πάσχουν οι ίδιοι/ες από περιοριστικά αναφερόμενες σοβαρές παθήσεις, χωρίς πρόβλεψη εξαίρεσης λόγω μελών οικογένειας που ανήκουν σε ομάδα υψηλού κινδύνου,
- στον, κατ' ουσία, αποκλεισμό ευάλωτων ομάδων από το σχολείο, εξαιτίας της έλλειψης του σχετικού τεχνικού εξοπλισμού⁴² και της αναγκαίας εκπαιδευτικής υποστήριξης⁴³ όπως και λόγω της θέσης σε καθεστώς καραντίνας, για διάστημα μεγαλύτερο του ισχύοντος για τον γενικό πληθυσμό, χώρων μαζικής φιλοξενίας προσφύγων⁴⁴.

Ο Συνήγορος διαχειρίστηκε τις υποθέσεις αυτές με σειρά παρεμβάσεων προς το Υπουργείο Παιδείας, στο πλαίσιο των οποίων αναδείχθηκαν τα προβλήματα και διατυπώθηκαν συγκεκριμένες προτάσεις⁴⁵, υπό το πρίσμα της διασφάλισης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Μεταξύ των προτάσεων αυτών, περιλήφθηκε η **εισήγηση για μείωση του αριθμού των μαθητών ανά τάξη, προς αποφυγή του συγχρωτισμού, η ενίσχυση των υπηρεσιών καθαρισμού των εκπαιδευτικών μονάδων, ώστε να απολυμαίνονται οι χώροι και κατά τη διάρκεια της ημέρας, η έμφαση στην παιδαγωγική προσέγγιση κατά τη χρήση μάσκας και στον σεβασμό των προσωπικών δεδομένων κατά την υλοποίηση του προγράμματος εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η εξέταση της δυνατότητας οι πλέον ευάλωτες περιπτώσεις**

40. Φ.Υ. 278487, 278565, 278556.

41. Φ.Υ. 284672, 285032, 285051.

42. Φ.Υ. 288716, 288459.

43. Φ.Υ. 282056.

44. Φ.Υ. 286887.

45. Βλ. Νομοθετικές και Οργανωτικές Προτάσεις.

μαθητών να φοιτούν σε ολιγάριθμα τμήματα, ενδεχομένως με διαφορετικό ωράριο, αντί του παράλληλου συστήματος της παρουσίας μέρους των μαθητών στην τάξη και της εξ αποστάσεως παρακολούθησης από τους υπόλοιπους. Με επιστολή, εξάλλου, της Αρχής στο Υπουργείο Παιδείας, ζητήθηκαν συγκεκριμένα στοιχεία ως προς τον τρόπο γνωστοποίησης και κάλυψης των αναγκών σε εξοπλισμό, ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός ανταπόκρισης σε τυχόν αιτήματα και, τελικά, να διασφαλιστεί η πρόσβαση όλων των μαθητών, ακόμη και των πιο ευάλωτων. Ο Συνήγορος διατύπωσε επίσης τον προβληματισμό του ως προς την αξιοποίηση του σταθερού τηλεφώνου για την εξ αποστάσεως παρακολούθηση του μαθήματος, καθώς εκτιμήθηκε ότι η έλλειψη οπτικής επαφής με τον διδάσκοντα και την παρουσίαση που λαμβάνει χώρα (πίνακα, κ.λπ.) υποβαθμίζει τη μαθησιακή διαδικασία. Αναδείχθηκε, ακολούθως, η ανάγκη διερεύνησης των τυχόν βλαπτικών συνεπειών από την πολύωρη καθήλωση – ιδίως των μικρότερης ηλικίας μαθητών/τριών – μπροστά στον υπολογιστή. **Η Αρχή με σχετικό έγγραφό της πρότεινε την τροποποίηση της ισχύουσας Κ.Υ.Α.⁴⁶, ώστε οι κατηγορίες των μαθητών που δικαιούνται εξ αποστάσεως εκπαίδευση να συμπεριλαμβάνουν και τις περιπτώσεις παιδιών που δι-αβιούν στην ίδια οικογένεια με συγγενείς οι οποίοι έχουν σοβαρό νόσημα.** Τέλος, κατά την πρώτη περίοδο περιορισμού μετακίνησης, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι η αναστολή λειτουργίας των ειδικών σχολείων, χωρίς τη διασφάλιση εναλλακτικών μέτρων εκπαίδευσης και θεραπείας, επιφέρει ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες που δύσκολα θα ξεπεραστούν, ώστε τα παιδιά να επανέλθουν στην προτέρα κατάσταση.

1.7.2. Παιδιά που μετακινούνται

Η πανδημία δημιούργησε προβλήματα και στο ζήτημα της πρόσβασης στο εκπαιδευτικό σύστημα των παιδιών που μετακινούνται, ιδίως στις δομές μαζικής φιλοξενίας προσφύγων, είτε λόγω του παρατεταμένου αποκλεισμού των χώρων αυτών, σε περίπτωση διαπίστωσης κρουσμάτων⁴⁷, οπότε τα παιδιά αποκλείονταν από τη φοίτηση, είτε εξαιτίας της έλλειψης κατάλληλου εξοπλισμού και υποστήριξης κατά την περίοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης⁴⁸. Η Αρχή μεσολάβησε στις περιπτώσεις αυτές, με στόχο την άρση των παραβιάσεων, ενώ απέστειλε έγγραφο στο Υπουργείο Παιδείας, στην TASK FORCE και στην Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, επισημαίνοντας την ανάγκη αυξημένης μέριμνας, προκειμένου να διασφαλιστεί στην πράξη η συνέχιση της φοίτησης όλων των μαθητών των ευάλωτων αυτών πληθυσμών.

46. ΦΕΚ 3780/Β'/08.09.2020.

47. Φ.Υ. 286887.

48. Φ.Υ. 282056.

1.7.3. Μέτρα εκκένωσης φοιτητικών εστιών Α.Ε.Ι.

Στο πλαίσιο των έκτακτων μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, επιβλήθηκε η προσωρινή απαγόρευση της λειτουργίας των εστιών των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, καθώς και των τουριστικών καταλυμάτων, όπου ομοίως φιλοξενούνταν αριθμός φοιτητών. Εξαίρεση από το ανωτέρω μέτρο προβλέφθηκε μόνο για τις περιπτώσεις φοιτητών ορφανών από τους δυο γονείς, καθώς και για τους αλλοδαπούς/αλλογενείς φοιτητές.

Ο Συνήγορος, μετά από δημοσιεύματα του τύπου, αλλά και σχετικές αναφορές⁴⁹, έθεσε υπόψη του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων το ζήτημα των δυσχερειών που αντιμετωπίζει μερίδα φοιτητών αναφορικά με την εφαρμογή του μέτρου εκκένωσης των φοιτητικών εστιών⁵⁰, επισημαίνοντας τις περιπτώσεις φοιτητών που είτε αδυνατούσαν να επιστρέψουν στον τόπο μόνιμης κατοικίας τους, είτε η μετακίνησή τους θα έθετε σε κίνδυνο την υγεία των οικείων τους. Ενδεικτικά, αναφέρθηκαν περιπτώσεις φοιτητών που διαβιούν σε απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές, με υπερήλικους γονείς ή γονείς με χρόνια νοσήματα. Πρόσθετα, τέθηκε το ζήτημα της συνέχισης των σπουδών των μετακινούμενων φοιτητών, αφού ορισμένοι δεν διέθεταν στις γονικές τους εστίες τα μέσα για την υπαγωγή τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ενώ τονίστηκε ότι οι εργαζόμενοι φοιτητές θα υποχρεώνονταν να εγκαταλείψουν και την εργασία τους στον τόπο σπουδών τους, με συνέπειες όχι μόνο για τους ίδιους, αλλά και τις τοπικές κοινωνίες, καθώς αρκετοί απασχολούνταν σε θέσεις εργασίας αιχμής κατά την υγειονομική κρίση (σούπερ μάρκετ, ταχυμεταφορές, πρατήρια καυσίμων, κ.ο.κ.).

Προβλήματα εντοπίστηκαν και σε Έλληνες φοιτητές του εξωτερικού, οι οποίοι κλήθηκαν να εκκενώσουν τους χώρους διαμονής στις φοιτητικές εστίες. Σε σχετική περίπτωση, ο Συνήγορος του Πολίτη σε συνεργασία με τον Γερμανό ομόλογό του παρενέβη για την παραμονή Ελληνίδας φοιτήτριας στη φοιτητική εστία και το ζήτημα επιλύθηκε άμεσα.

1.8. Περιοριστικά μέτρα κυκλοφορίας – Πρόστιμα

Μεγάλος αριθμός αναφορών που υπεβλήθησαν στο Συνήγορο, αφορούσε σε **πρόστιμα που επιβλήθηκαν σε πολίτες λόγω της παραβίασης των έκτακτων περιοριστικών μέτρων της κυκλοφορίας** (π.χ. μετακίνηση σε διαφορετική περιφερειακή ενότητα, μετακίνηση χωρίς τη σχετική έντυπη βεβαίωση ή χωρίς να έχει

49. Φ.Υ. 276420, 276427, 276432.

50. <https://www.synigoros.gr/resources/20200408-epistoloi-foititikes-esties.pdf>.

προηγηθεί η αποστολή sms, ή με μη ορθά συμπληρωμένη βεβαίωση, ή χωρίς ο πολίτης να φέρει μαζί του ταυτότητα ή διαβατήριο, κ.λπ.).

Στην συντριπτική τους πλειοψηφία, τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν κρίθηκαν σύννομα από την Αρχή, δεδομένου ότι, όπως διαπιστώθηκε, είχαν πράγματι παραβιαστεί οι σχετικές διατάξεις. Εν τούτοις, υπήρξαν και περιπτώσεις κατά τις οποίες, τα επιφορτισμένα με την επιβολή των προστίμων όργανα, εξάντλησαν τα όρια της διακριτικής τους ευχέρειας. Ενδεικτικά, αναφέρεται περίπτωση εξαιρετικά σύντομης μετακίνησης πολιτών πλησίον της οικίας τους (π.χ. για την απόρριψη απορριμμάτων), κατά την οποία οι πολίτες θεώρησαν ότι δεν απαιτείται η συμπλήρωση βεβαίωσης μετακίνησης, με αποτέλεσμα να τους επιβληθεί πρόστιμο. Παρά ταύτα, σε συγκεκριμένη περίπτωση στην οποία παρενέβη ο Συνήγορος, το πρόστιμο διεγράφη καθώς το Α.Τ. που το επέβαλε, απεδέχθη ότι η ενδιαφερόμενη έπρεπε να μεταβεί στον κεντρικό δρόμο, όπου βρίσκονταν τοποθετημένοι οι κάδοι⁵¹.

Σε άλλες υποθέσεις επιβλήθηκε πρόστιμο σε πολίτες που είχαν μετακινηθεί για νόμιμο λόγο, επειδή δεν έφεραν την αστυνομική τους ταυτότητα, όπως όριζε η σχετική Υπουργική Απόφαση, έφεραν όμως την προβλεπόμενη βεβαίωση μετακίνησης και αντίγραφο της ταυτότητας, ή άλλα πρωτότυπα έγγραφα (π.χ. βιβλιário ασφαλιστικού ταμείου, δίπλωμα οδήγησης) από τα οποία μπορούσαν με ασφάλεια να ταυτοποιηθούν τα προσωπικά τους στοιχεία. Σε κάποιες δε περιπτώσεις, το πρόστιμο επιβλήθηκε παρόλο που είχε προηγηθεί ταυτοποίηση ηλεκτρονικά από τα αστυνομικά όργανα και είχε διαπιστωθεί η ταυτότητα του πολίτη. **Η ανταπόκριση της διοίκησης στις περιπτώσεις στις οποίες παρενέβη ο Συνήγορος, δεν ήταν ομοιόμορφη.**

Σε αρκετές αναφορές διαπιστώθηκε **πλημμελής ή ελλιπής καταγραφή της αιτιολογίας στο ίδιο το σώμα των Πράξεων Βεβαίωσης Παράβασης**. Συχνά το, αρμόδιο για τη συμπλήρωση των στοιχείων, όργανο, αρκούσαν σε απλή παραπομπή στην αντίστοιχη παράγραφο της σχετικής Κ.Υ.Α., χωρίς να εξειδικεύει την παράβαση, με αποτέλεσμα να καθίσταται ουσιαστικά αδύνατη η υποβολή συγκεκριμένων αντιρρήσεων από τους ενδιαφερόμενους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί πράξη Βεβαίωσης Παράβασης που εκδόθηκε με αιτιολογία, ότι η βεβαίωση κυκλοφορίας εργαζομένου, την οποία επέδειξε, δεν έφερε την ημερομηνία της συγκεκριμένης ημέρας και απαιτείτο νέα βεβαίωση κάθε μέρα. Όταν ο ενδιαφερόμενος υπέβαλε αντιρρήσεις επί της βεβαιωθείσας παράβασης, η αρμόδια αρχή του απάντησε εγγράφως ότι απορρίπτονται, γιατί δεν έφερε μαζί του βεβαίωση μετακίνησης. Στη συνέχεια, ωστόσο, η Υπηρεσία αναιρέσε την αρχική της θέση,

51. Φ.Υ. 276736.

απαντώντας στο Συνήγορο ότι η απόρριψη των αντιρρήσεων οφειλόταν στη μη αναγραφή επί της βεβαίωσης του τόπου κατοικίας και εργασίας του ενδιαφερομένου. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση προβλήθηκαν τρεις διαφορετικοί λόγοι για τους οποίους επεβλήθη το πρόστιμο, εκ των οποίων οι δυο ήταν πλήρως αντικρουόμενοι μεταξύ τους⁵².

Δεν έλειψαν **και περιπτώσεις κατά τις οποίες υποβληθείσες αντιρρήσεις για επιβληθέντα πρόστιμα κρίθηκαν αβάσιμες, χωρίς να εξετασθούν επί της ουσίας οι λόγοι που επικαλούνταν οι ενιστάμενοι**. Μεταξύ αυτών ήταν και αναφορές Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούσαν πρόσωπα αιτούντα άσυλο και είχαν υποβάλει αντιρρήσεις στις αρμόδιες αστυνομικές διευθύνσεις, διαμαρτυρόμενες για τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν σε αιτούντες διεθνή προστασία, εξαιτίας παραβίασης των διατάξεων περί περιορισμού των μετακινήσεων. Οι αρμόδιες διευθύνσεις, ωστόσο, τις απέρριψαν ως αβάσιμες άνευ αιτιολογίας. Ακόμα και όταν η Αρχή απευθύνθηκε στις αστυνομικές διευθύνσεις, ζητώντας συγκεκριμένη αιτιολογία, επικαλούμενη σχετικά δικαιολογητικά έγγραφα, δεν ελήφθη διαφορετική απάντηση. Ο Συνήγορος, απέστειλε έγγραφο προς τον Αρχηγό της ΕΛ.ΑΣ., ζητώντας να επανεξετασθούν οι υποθέσεις και να δοθεί αιτιολογημένη απάντηση. Επίσης, **ζήτησε να παρασχεθούν εκ νέου οδηγίες προς όλες τις αστυνομικές διευθύνσεις για πλήρη αιτιολόγηση των απορρίψεων αντιρρήσεων, όμοιες με αυτές που δίδονται για τις αντιρρήσεις που υποβάλλονται κατόπιν προστίμων, λόγω παραβάσεων διατάξεων του Κ.Ο.Κ.**⁵³.

Ιδιαίτερη είναι και η περίπτωση κατά την επανέναρξη των εργασιών του Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου Λέσβου στα τέλη Μαΐου. Ένα από τα παρεπόμενα της επίδοσης χιλίων τετρακοσίων (1.400) απορριπτικών αιτήσεων ασύλου, ήταν η αυξημένη κινητικότητα των αιτούντων για την εξεύρεση νομικής συνδρομής, εντός της δεκαήμερης προθεσμίας για την προσφυγή. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρθηκε και η επιβολή προστίμων εκατόν πενήντα (150) ευρώ σε δεκατέσσερις (14) αιτούντες άσυλο, που προσπάθησαν να προσεγγίσουν το container της οργάνωσης νομικής βοήθειας για να αναζητήσουν νομική συνδρομή για την άσκηση **του δικαιώματος προσφυγής**⁵⁴.

Η Αρχή χρειάστηκε, τέλος, να διαμεσολαβήσει σε περίπτωση **προσαγωγής ασυνόδευτου σε αστυνομικό τμήμα λόγω μη χρήσης μάσκας – παρόλο** που έφερε έγγραφα ταυτοποίησης και του είχε ήδη επιβληθεί πρόστιμο, χωρίς μάλιστα να

52. Φ.Υ. 277358.

53. Φ.Υ. 278553.

54. Φ.Υ. 279288.

γνωρίζει τη γλώσσα και να του επιτραπεί να επικοινωνήσει με τη δομή, όπου φιλοξενείται⁵⁵.

1.9. Καθημερινή ζωή

Καταγγελίες δέχθηκε ο Συνήγορος και για δυσλειτουργίες ή προβλήματα που ανέκυψαν και δυσχέραναν την καθημερινή ζωή των πολιτών, σχετιζόμενα με τον κορονοϊό και τη νέα πραγματικότητα που δημιούργησε.

1.9.1. Μέσα μαζικής μεταφοράς

Πολίτες διαμαρτυρήθηκαν για τον συγχρωτισμό που επικρατούσε στα Μ.Μ.Μ., σε συνέχεια των οποίων εστάλη έγγραφο προς τον Ο.Α.Σ.Α., με το οποίο ο Συνήγορος ζήτησε να ληφθεί μέριμνα για την διασφάλιση της υγείας, τόσο του επιβατικού κοινού, όσο και των εργαζομένων⁵⁶.

Οι συνθήκες πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στα μέσα μαζικής μεταφοράς αποτέλεσαν επίσης αντικείμενο αρκετών αναφορών. Από την εξέταση των υποθέσεων αυτών, διαπιστώθηκε σαφής επιδείνωση της δυνατότητας μετακίνησης των ατόμων με αναπηρία, λόγω της απαγόρευσης επιβίβασης στα λεωφορεία και τα τρόλεϊ από την μπροστινή είσοδο. Ο Συνήγορος, απευθύνθηκε στον Ο.Α.Σ.Α. ζητώντας την, κατ' εξαίρεση, μη εφαρμογή του μέτρου για τις περιπτώσεις επιβατών με κινητική δυσκολία.

1.9.2. Μετακίνηση γονέων

Η Αρχή χρειάστηκε να επισημάνει, σε συνέχεια ερωτημάτων κατά τη διερεύνηση αναφορών, ότι **η επικοινωνία μεταξύ γονέων και τέκνων, ζευγαριών που τελούν σε διάσταση, αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα και των δύο μερών, το οποίο δεν δύναται να παραβιάζεται λόγω πανδημίας**. Ως εκ τούτου, και οι γονείς δύναται να μετακινούνται ακόμα και εκτός ορίων νομού, προκειμένου να απολαύσουν το εν λόγω δικαίωμα, και οι συμφωνηθέντες όροι για την επικοινωνία θα πρέπει να συνεχίσουν να τηρούνται.

1.9.3. Ενδοοικογενειακή βία

Η ένταση που πυροδότησε ο εγκλεισμός στο σπίτι, εκτονώθηκε στις διαπροσωπι-

55. Φ.Υ. 278260, 280459.

56. Φ.Υ. 280557.

κές σχέσεις. Ο υποχρεωτικός περιορισμός κάτω από την ίδια στέγη και το «συνεχώς μαζί» φαίνεται πως είχαν αρνητικές επιπτώσεις στις σχέσεις. Η Αρχή παρενέβη προς τις αρμόδιες υπηρεσίες, επιζητώντας **στατιστική αποτύπωση και λήψη ειδικών μέτρων για την προστασία και υποστήριξη των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας**. Στις 14.04.2020 η ΕΛ.ΑΣ. ξεκίνησε καμπάνια για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας.

1.10. Προσλήψεις

Η πανδημία και οι πρωτόγνωρες συνθήκες που επικράτησαν, δεν άφησαν ανεπηρέαστο και το πεδίο των προσλήψεων. Παρατυπίες και διαδικασίες διαπιστώθηκαν και στο χώρο αυτό, οι οποίες έγιναν γνωστές στο Συνήγορο μέσω αναφορών των ενδιαφερομένων πολιτών.

Ένα από τα σημαντικότερα θέματα, το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο διερεύνησης **κατά την περίοδο της πανδημίας, ήταν η διαδικασία προσλήψεων προσωπικού του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (Ε.Ο.Δ.Υ.), στο πλαίσιο αντιμετώπισης του κορονοϊού**. Ο Συνήγορος, στο έγγραφο που απηύθυνε στον Ε.Ο.Δ.Υ., επεσήμανε το ζήτημα της συνταγματικότητας που θέτει όρος της προκήρυξης, με βάση τον οποίο μοναδικό κριτήριο κατάταξης των υποψηφίων αποτελεί η χρονική προτεραιότητα υποβολής των αιτήσεων. Σε έγγραφό του, ο Ε.Ο.Δ.Υ. υποστήριξε ότι ο όρος της προκήρυξης είναι σύμφωνος με τις διατάξεις της σχετικής Π.Ν.Π.⁵⁷. Εντούτοις, ο Συνήγορος επισήμανε ότι η πρόβλεψη, ως μοναδικού κριτηρίου επιλογής προσωπικού, της αύξουσας σειράς της υποβολής της αίτησης, δεν διασφαλίζει την τήρηση των συνταγματικών εγγυήσεων της ίσης μεταχείρισης, της διαφάνειας, της αντικειμενικότητας και της αξιοκρατίας, αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν τις προσλήψεις στο Δημόσιο και τους εποπτευόμενους φορείς του και εν μέσω της κατάστασης έκτακτης ανάγκης λόγω κορονοϊού⁵⁸.

Άλλη περίπτωση είναι υπόθεση πολίτη που προσέφυγε στο Συνήγορο καταγγέλλοντας ότι, εξαιτίας των έκτακτων συνθηκών και της δυσκολίας πρόσβασης στην εργασία του, όπου διατηρούσε την απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή (Η/Υ κ.λπ.), ήταν αδύνατη η ηλεκτρονική του πρόσβαση στο σώμα της προκήρυξης για την επιλογή Διοικητών στις Δομές Προσωρινής Υποδοχής και Προσωρινής Φιλοξενίας και η γνώση του περιεχομένου αυτής (κριτήρια, προθεσμίες, κ.λπ.), υπογραμμίζοντας και την βραχεία προθεσμία (μόλις 5 ημέρες εν μέσω καραντίνας)

57. Άρθρ. 2 της από 25.2.2020 Π.Ν.Π. (ΦΕΚ Α' 42).

58. Φ.Υ. 282926.

υποβολής των δικαιολογητικών των υποψηφίων για τη συγκεκριμένη διαδικασία. Ο Συνήγορος σε παρέμβασή του επεσήμανε ότι η διαδικασία διορισμού απευθείας σε διευθυντικούς βαθμούς, εξαιρείται από τις διαδικασίες του Α.Σ.Ε.Π.⁵⁹, ωστόσο και σε αυτήν την περίπτωση οι φορείς οφείλουν να τηρούν τις γενικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη δράση της Διοίκησης, ούτως ώστε να μη δημιουργούνται αμφιβολίες στους πολίτες σχετικά με την τήρηση των αρχών της χρηστής διοίκησης και της διαφάνειας⁶⁰.

Χαρακτηριστική είναι και η υπόθεση κατά την οποία απερρίφθη η αίτηση που υπέβαλε πολίτης σε προκήρυξη προσλήψεων του Πυροσβεστικού Σώματος (Π.Σ.) λόγω μη υποβολής πρόσφατου πιστοποιητικού της Ανώτατης Συνομοσπονδίας Πολυτέκνων Ελλάδος (Α.Σ.Π.Ε.), προς απόδειξη της πολυτεχνικής του ιδιότητας. Με την ένστασή του, ο καταγγέλλων συνυπέβαλε πρόσφατο πιστοποιητικό, υποστηρίζοντας ότι η μη έγκαιρη προσκόμισή του οφειλόταν στην αναστολή λειτουργίας της Α.Σ.Π.Ε., λόγω των έκτακτων μέτρων κατά της διασποράς του Covid – 19. Κατόπιν της απόρριψης της ένστασής του, υπέβαλε ιεραρχική προσφυγή προς τον Αρχηγό του Π.Σ. Ο Συνήγορος στην παρέμβασή του⁶¹ ζήτησε να απαντηθούν αιτιολογημένα οι αιτιάσεις της ιεραρχικής προσφυγής, υπό το πρίσμα της Π.Ν.Π.⁶². Τελικά, η ιεραρχική προσφυγή έγινε δεκτή, με την αιτιολογία ότι μη νόμιμα η Επιτροπή Ενστάσεων δεν είχε προσμετρήσει στα μόρια του υποψηφίου την πολυτεχνική του ιδιότητα⁶³.

2. Ειδικές θεματικές ενότητες

2.1. Διεθνής προστασία

Στις αρχές του 2020 ετέθη σε ισχύ το νέο πλαίσιο διεθνούς προστασίας (Ν. 4636/2019), για το οποίο ο Συνήγορος του Πολίτη είχε τοποθετηθεί κριτικά σε διάφορα ζητήματα⁶⁴. Μεταξύ άλλων, η Αρχή είχε επισημάνει την επέκταση της δι-

59. Ν. 2190/1994, άρθρ. 14, παρ. 2 ια'.

60. Φ.Υ. 279457.

61. https://www.synigoros.gr/?i=state-citizen-relations.el.aoristou_epilogi.705007.

62. Άρθρο 44 της από 30.03.2020 Π.Ν.Π.

63. Φ.Υ. 281437.

64. Βλ. ετήσια έκθεση 2019 σελ. 53, 174 επ. Για τις αναλυτικές παρατηρήσεις της Αρχής στο σχέδιο νόμου βλ. <https://www.synigoros.gr/resources/30102019-paratiriseis.pdf>.

οικνητικής κράτησης των αιτούντων άσυλο και τον περιορισμό των διαδικαστικών εγγυήσεων της προσφυγής. Με το Ν. 4686/2020 επήλθαν νέες τροποποιήσεις στο πλαίσιο της διεθνούς προστασίας. Ο Συνήγορος είχε διατυπώσει και επ' αυτού κριτικές παρατηρήσεις, από τις οποίες ορισμένες έγιναν δεκτές, όπως για τον μη περιορισμό της νομικής συνδρομής, τα κριτήρια αβάσιμης αίτησης, τη γλώσσα διερμηνείας, την αναγκαία προσωπική συνέντευξη, ενώ άλλες, όπως η προβληματική θέσπιση της διοικητικής κράτησης ως κανόνας, παρέμειναν στο κείμενο νόμου⁶⁵.

2.1.1. Οι έκτακτες συνθήκες και το άσυλο

Η ομαλή εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου δοκιμάστηκε στην πράξη από δύο καταλυτικές εξελίξεις, την αναστολή υποβολής αιτημάτων διεθνούς προστασίας για ένα μήνα με την Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (Π.Ν.Π.) της 02.03.2020 (Α' 45), λόγω της πίεσης («ασύμμετρης απειλής») στα χερσαία σύνορα της χώρας, και την πανδημία του Covid – 19⁶⁶. Ο Συνήγορος δέχθηκε σωρεία αναφορών από νεοεισελθόντες, κυρίως στα νησιά⁶⁷, οι οποίοι είχαν τεθεί σε μαζική διοικητική κράτηση, χωρίς να μπορούν να υποβάλουν αιτήματα ασύλου λόγω της Π.Ν.Π., κάποιοι εξ αυτών με ιατρικά προβλήματα, φερόμενα θύματα βασανιστηρίων, οικογένειες με νήπια τέκνα και άλλα στοιχεία ευαλωτότητας. Η Αρχή εξέφρασε τον σοβαρό προβληματισμό της, βάσει του διεθνούς και ενωσιακού δικαίου, επισημαίνοντας ότι η μόνη εξαίρεση στο δικαίωμα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου αφορά αποκλειστικά στις προθεσμίες εξέτασης των αιτημάτων, σε περίπτωση υποβολής μεγάλου αριθμού αιτήσεων (άρθρ. 6 παρ. 5 Οδηγίας 2013/32/ΕΕ). Επίσης, τόνισε ότι η προβλεπόμενη από την Π.Ν.Π. επιστροφή χωρίς καταγραφή «στις χώρες προέλευσης ή καταγωγής» δεν είναι δυνατή χωρίς να διασφαλίζεται από την Υπηρεσία Ασύλου η αρχή της μη επαναπροώθησης, πολλώ δε μάλλον για τους Τούρκους πολίτες εκ των αναφερομένων⁶⁸. Η Π.Ν.Π. κυρώθηκε με τον Ν. 4681/2020, χωρίς να παραταθεί η ισχύς της, και τον Απρίλιο οι αρχές ξεκίνησαν την παραλαβή όλων των αιτημάτων ασύλου.

Η πανδημία, ωστόσο, δημιούργησε νέα δεδομένα για τις διαδικασίες, όπως τα προβλήματα στην απόδοση Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού⁶⁹. Μετά την δίμηνη αναστολή πρόσβασης του κοινού στην

65. Βλ. ενότητα «Παρατηρήσεις επί σχεδίων νόμων».

66. Βλ. ενότητα «Η πανδημία μέσα από τις αναφορές των πολιτών».

67. Φ.Υ. 275841, 276072, 276110, 276119, κ.ά.

68. Φ.Υ. 276210, 276538.

69. Βλ. ενότητα «Η πανδημία μέσα από τις αναφορές των πολιτών».

Υπηρεσία Ασύλου, η επανέναρξη εργασιών του Περιφερειακού Γραφείου Λέσβου, στα τέλη Μαΐου, φέρεται να αντιμετώπισε διάφορα προβλήματα, παρά τις συνεχείς προσπάθειες των στελεχών του. Αναφέρθηκαν⁷⁰, λ.χ. η σταδιακή πρόσκληση των αιτούντων άσυλο προς ανανέωση των δελτίων τους, παρά την αυτοδίκαιη παράταση ισχύος των δελτίων για όλη τη χώρα, η επίδοση μεγάλου αριθμού (1.400) απορριπτικών αποφάσεων για τις οποίες ανέκυψε ζήτημα ουσιαστικής προσφυγής, με δεδομένη τη 10ήμερη προθεσμία, σε συνδυασμό με το υποστελεχωμένο μητρώο δικηγόρων και τη δυσκολία βεβαίωσης γνησίου υπογραφής της πληρεξουσιότητας προς δικηγόρο, λόγω και των μέτρου περιορισμού της κυκλοφορίας, κ.ά. Το ίδιο διάστημα, ο Συνήγορος έλαβε πλειάδα αναφορών⁷¹ σχετικά με καθυστερήσεις εκ μέρους της Υπηρεσίας Ασύλου στην χορήγηση διαβατηρίων ή αδειών διαμονής. Η Υπηρεσία Ασύλου, κατόπιν σχετικής αλληλογραφίας και αναγνωρίζοντας τις σχετικές καθυστερήσεις, προέβη σε προσπάθειες αναδιοργάνωσης του συστήματος διεκπεραίωσης των σχετικών αιτημάτων, προκειμένου να επιταχυνθεί ο χρόνος έκδοσης των εγγράφων. Η πρόσθεση του Αυτοτελούς Κλιμάκιου Ασύλου (Α.Κ.Α.) Νίκαιας στα αρμόδια Γραφεία προς παράδοση ετοιμών ταξιδιωτικών εγγράφων και η ανάρτησή τους σε ιστοσελίδα της υπηρεσίας ασύλου, δημιουργούν βάσιμες ελπίδες για την εξομάλυνση της διαδικασίας.

2.1.2. Πρακτικές της διοίκησης και δομές

Στα μέσα του 2020 πραγματοποιήθηκε από το Υπουργείο Ασύλου και Μετανάστευσης η έξωση των αναγνωρισμένων προσφύγων από δομές, διαμερίσματα ή ξενώνες που προορίζονταν από το νόμο για αιτούντες άσυλο. Ο Συνήγορος επισήμανε την ανάγκη να προϋπάρξει συγκεκριμένη ενημέρωση και υποστηρικτικές υπηρεσίες για τη μετάβαση των αναγνωρισμένων προσφύγων στο πρόγραμμα HELIOS και την ομαλή αποχώρηση από στέγη του προγράμματος ESTIA ή δομές φιλοξενίας. Έθεσε, επιπλέον, συγκεκριμένα ερωτήματα για την άμβλυνση των διαδικαστικών προσκομμάτων και την ουσιαστική δυνατότητα πρόσβασής τους στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, αλλά και για την ύπαρξη συμπληρωματικών μέτρων κοινωνικής ένταξής τους για την αντιμετώπιση του κινδύνου της αστεγίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού⁷².

Μείζον ζήτημα δημιουργήθηκε, επίσης, και με την απομάκρυνση ευάλωτων αιτούντων διεθνή προστασία από τις εγκαταστάσεις των πρώην κατασκηνώσεων

70. Φ.Υ. 279288

71. Φ.Υ. 274840, 274811, 274211, 273520, κ.ά.

72. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.696698>.

Π.Ι.Κ.Π.Α. στη Λέσβο. Ο Συνήγορος του Πολίτη, κατόπιν πλειάδας αναφορών⁷³ Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και πληρεξουσίων δικηγόρων, απευθύνθηκε στα αρμόδια Υπουργεία Μετανάστευσης και Ασύλου, καθώς και στο Υπουργείο Εργασίας. Μεταξύ άλλων, επισημάνθηκε ότι η οποιαδήποτε μετακίνησή τους σε δομή με υπολειπόμενες συνθήκες υποδοχής, πολλώ δε μάλλον με ακατάλληλες συνθήκες υποδοχής, συνιστά περιορισμό ή και διακοπή των συνθηκών υποδοχής που παρέχονται στο Π.Ι.Κ.Π.Α. και οι οποίες, σύμφωνα με τα αναφερόμενα, αναγνωρίζονται από επίσημους διεθνείς και εθνικούς φορείς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες ή η UNICEF, ως ανταποκρινόμενες στις προδιαγραφές προσήκουσας υποδοχής. Παρόλα αυτά, δεν υπήρξε απάντηση από τα εμπλεκόμενα Υπουργεία, ενώ διενεργήθηκε η απομάκρυνση των ευάλωτων αιτούντων άσυλο και η εγκατάστασή τους στη νέα δομή του Καρά Τεπέ.

2.1.3. Μετά τη Μόρια

Όσον αφορά στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), ορόσημο για το 2020 αποτελεί η καταστροφή από πυρκαγιά της Μόριας, του μεγαλύτερου από τα Κ.Υ.Τ. που δημιουργήθηκαν σε πέντε νησιά, μετά την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε. – Τουρκίας της 18.03.2016. Παρά τις προσπάθειες αποσυμφόρησης, στη Μόρια διαβιούσαν το Σεπτέμβριο 12.000 αιτούντες άσυλο, σε πολύ κακές συνθήκες διαβίωσης, που ο Συνήγορος επανειλημμένα έχει στηλιτεύσει⁷⁴. Με τη μετεγκατάσταση στη νέα δομή στο Μαυροβούνι (νέο Καρά Τεπέ), ο Συνήγορος δέχτηκε πλήθος αναφορών και υπομνημάτων⁷⁵, σχετικά με τη λειτουργία και τις συνθήκες διαβίωσης στο νεοσύστατο και προσωρινό Κ.Υ.Τ. Διερευνώντας ζητήματα που άπτονται των συνθηκών υποδοχής (εγκαταστάσεις, διακριτή και ασφαλή στέγαση για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, κ.ά.), καθώς και της προστασίας δικαιωμάτων, όπως η νομική εκπροσώπηση και η διαδικασία ασύλου (παραλαβή αιτήματος, εξέταση, χορήγηση διεθνούς προστασίας, συνέντευξη, κ.ά.), η **Αρχή παρακολούθησε εξ αρχής και συνεχίζει να παρακολουθεί τις εξελίξεις, προτάσσοντας τη θέση ότι οι αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και ο σεβασμός του συνόλου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της διαχείρισης του προσφυγικού και μεταναστευτικού φαινομένου.**

73. Φ.Υ. 286969, 287147, 287080, 286971, 286939, κ.ά.

74. Βλ. Ετήσια Έκθεση 2019 σελ. 52, Ετήσια Έκθεση 2018 σελ. 211 – 212.

75. Φ.Υ. 285338, 287803, 286681, 285580, 285579, κ.ά.

2.2. Δικαιώματα και προστασία ανηλίκων

Ο Συνήγορος κλήθηκε να παρέμβει, κατόπιν μεγάλου αριθμού αναφορών, για την άρση παραβιάσεων δικαιωμάτων του παιδιού στην εκπαίδευση, οι οποίες σχετίζονταν, μεταξύ άλλων, με τα πάγια προβλήματα προσβασιμότητας και συμπερίληψης, με ζητήματα που άπτονται των σχέσεων μεταξύ των μελών της κοινότητας και την αποτυχία καλλιέργειας ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος, αλλά και σε μεγάλο βαθμό με τη διαχείριση της πανδημίας στον χώρο του σχολείου⁷⁶. Επίσης, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα δικαιώματα των παιδιών που διαβιούν μακριά από τις οικογένειές τους και με την πρόληψη της ιδρυματοποίησης.

2.2.1. Εκπαιδευτικά ζητήματα προσβασιμότητας και συμπερίληψης

2.2.1.1. Ελλείψεις υποδομών και προνήπιο

Τη φοίτηση των παιδιών στα σχολεία δυσχέραναν και κατά το 2020 τα προβλήματα και οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των μεταφορών μαθητών από και προς το σχολείο. **Το πρόβλημα μάλιστα εντάθηκε λόγω της ενεργοποίησης στο σύνολο της χώρας (με ελάχιστες εξαιρέσεις) της νομοθεσίας για την υποχρεωτική διετή φοίτηση στο νηπιαγωγείο, οπότε ανέκυψαν σοβαρά ζητήματα έλλειψης επαρκών θέσεων και κτιριακών υποδομών στην περιοχή κατοικίας των μαθητών, και απαιτήθηκε η μεταφορά τους σε σχολεία άλλων περιοχών.**

Η έλλειψη των υποδομών διαπιστώθηκε μέσω αναφορών που χειρίστηκε ο Συνήγορος, και ως καθ' εαυτό πρόσκομμα πρόσβασης των παιδιών στην εκπαίδευση⁷⁷. Ενδεικτικά, αναφέρεται η περίπτωση δήμων της Ανατολικής Αττικής, στους οποίους, ελλείπει κτιριακών υποδομών, οι μαθητές/τριες υποχρεώθηκαν για μεγάλο διάστημα να αλλάζουν συχνά χώρο, μετακινούμενοι/ες μακριά από την περιοχή κατοικίας τους, με ευθύνη των κηδεμόνων τους, καθώς η αρμόδια περιφέρεια δεν μπορούσε να ανταποκριθεί άμεσα στις ανάγκες μεταφοράς⁷⁸. Αυτονόητο είναι **ότι η έλλειψη επαρκών χώρων για τη φοίτηση των προνηπίων στην περιοχή διαμονής τους δημιουργεί πολλαπλά προβλήματα, όπως καθυστέρηση ή/και**

76. Βλ. Ενότητα «Η πανδημία μέσα από τις αναφορές των πολιτών».

77. Η πλήρης απουσία κτιριακών υποδομών προστίθεται στα πάγια προβλήματα των νηπιαγωγείων και, γενικότερα, των σχολείων της χώρας, όπως οι ακατάλληλες, για την ηλικία των παιδιών, τουαλέτες σε απόσταση από το σχολικό κτίριο, η έλλειψη προσωπικού για τη συνοδεία των παιδιών όταν απαιτείται κ.λπ. (Φ.Υ. 250893).

78. Ανάλογες ελλείψεις υποδομών αναφέρθηκαν και στο Ηράκλειο Κρήτης (Φ.Υ. 285091).

αδυναμία μετάβασης των κηδεμόνων στην εργασία τους⁷⁹ ή των μαθητών/τριών στο σχολείο (λ.χ. λόγω μεταφοράς περισσότερων παιδιών σε διαφορετικά σχολεία⁸⁰, έλλειψης οικογενειακού οχήματος ή γονέα που να οδηγεί) αλλά και οικονομική επιβάρυνση⁸¹. Στο πλαίσιο των παρεμβάσεων της Αρχής, διαπιστώθηκε ότι οι ανάγκες άρχισαν να καλύπτονται, με τρόπο ωστόσο εμβαλωματικό, με την τοποθέτηση οικίσκων (κοντέινερ) και την αξιοποίηση καταρχήν ακατάλληλων χώρων (υπόγεια, κ.λπ.).

Σε σχέση με την προσβασιμότητα των προνηπίων άλλωστε, **εξακολουθεί να υφίσταται το ζήτημα της φοίτησης παιδιών που δεν έχουν απαλλαγεί από τη χρήση πάνας ή δεν έχουν ακόμη αυτονομηθεί επαρκώς** (λ.χ. για τη χρήση τουαλέτας). Τα προσκόμματα αυτά δυσχεραίνουν σε αξιόλογο βαθμό την ένταξη των μαθητών/τριών αυτών, σε συνδυασμό με την έλλειψη προσωπικού φροντιστών στο προνήπιο, αλλά και κατάλληλης υποδομής για τη φροντίδα αυτή. Κατ' αποτέλεσμα, ελλείψει ανταπόκρισης του αρμόδιου Υπουργείου, η Αρχή χρειάστηκε να παρέμβει κατ' επανάληψη σε τέτοιου είδους υποθέσεις, προκειμένου να καμφθεί η διστακτικότητα εκ μέρους σχολικών μονάδων και να εξευρεθούν λύσεις, με τη συνδρομή συνήθως της οικογένειας του νηπίου⁸².

2.2.1.2. Ειδική Αγωγή και σχολική ένταξη

Σε σοβαρό ζήτημα προσβασιμότητας ανάγεται η υποστήριξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Και το 2020 η Αρχή παρενέβη, κατά περίπτωση, για την παροχή Παράλληλης Στήριξης, υποστήριξης από Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό ή από Σχολικό Νοσηλευτή, σε περιπτώσεις μη υλοποίησης των μέτρων και καθυστερήσεων τοποθέτησης⁸³. Ειδικότερα, χειρίστηκε υποθέσεις:

- μη κάλυψης του ολοήμερου προγράμματος από σχολικό νοσηλευτή, ενώ υπήρχε ανάγκη⁸⁴

79. Φ.Υ. 283299, 285061.

80. Ενδεικτική είναι η περίπτωση οικογένειας με τρία παιδιά διαφορετικών βαθμίδων εκπαίδευσης, που αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα, λόγω άρνησης στον γονέα να παραδίδει το ένα από αυτά κατά την πρωινή ζώνη προσέλευσης, ώστε να μεταφέρει έγκαιρα και τα υπόλοιπα (Φ.Υ. 285795).

81. Φ.Υ. 286954, Φ.Υ 284938.

82. Φ.Υ. 285969.

83. Ενδεικτικά: Φ.Υ. 284981, 286106, 286456.

84. Φ.Υ. 286106.

- αμφισβήτησης της δυνατότητας παροχής πρώτων βοηθειών από σχολικούς νοσηλευτές σε γενικό σχολείο⁸⁵
- μαθητών με σοβαρή αναπηρία που έρχονταν συγχρόνως παράλληλης στήριξης και υποστήριξης από Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό ή Σχολικό Νοσηλευτή⁸⁶
- κενών στην κατ' οίκον διδασκαλία λόγω αδυναμίας κάλυψής τους από αναπληρωτές εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής⁸⁷
- ελλείψεων παράλληλης στήριξης (ιδίως BRAILLE ή Νοηματικής) σε απομακρυσμένες περιοχές, εξαιτίας των αυξημένων προϋποθέσεων του νόμου
- μη πρόβλεψης παράλληλης στήριξης στα μαθήματα όλων των επιστημονικών πεδίων επιλογής των υποψηφίων πανελλαδικών εξετάσεων⁸⁸
- μη διαφοροποιημένης αξιολόγησης των μαθητών με αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα μαθήματα κατεύθυνσης των εισαγωγικών και κατατακτικών εξετάσεων των Καλλιτεχνικών Γυμνασίων⁸⁹
- μη αντικατάστασης εκπαιδευτικών παράλληλης στήριξης ή Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού σε περίπτωση μακράς απουσίας τους για προσωπικούς λόγους, κ.ά.⁹⁰.

Παράλληλα, διαμεσολάβησε προς γονείς μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, για την παιδοψυχιατρική αξιολόγηση και παρακολούθηση των παιδιών, η οποία θεωρούνταν από τους αρμοδίους φορείς αναγκαία προς επίτευξη της σχολικής ένταξης και φοίτησης⁹¹. Τέλος, διασφάλισε την εγγραφή 15χρονου πρόσφυγα με σοβαρή αυτιστική διαταραχή στην, κατάλληλη για τις ανάγκες του, εκπαιδευτική δομή δημόσιου Ε.Ε.Ε.Κ.^{92, 93}.

85. Φ.Υ. 269824.

86. Φ.Υ. 269824.

87. Φ.Υ. 260339.

88. Φ.Υ. 267899.

89. Φ.Υ. 268592.

90. Ενδεικτικά: Φ.Υ. 286106. Για τις προτάσεις του Συνηγόρου βλ. ενότητα «Νομοθετικών και Οργανωτικών Προτάσεων».

91. Φ.Υ. 274674, 275812.

92. Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.

93. Φ.Υ. 269228.

2.2.1.3. Σχολική ένταξη λοιπών ευάλωτων πληθυσμών

Ζητήματα πρόσβασης και συμπερίληψης στο εκπαιδευτικό σύστημα κλήθηκε να διαχειριστεί ο Συνήγορος και σε σχέση με άλλες ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρομά⁹⁴ και οι πρόσφυγες. Η Αρχή παρενέβη στις περιπτώσεις αυτές, προκειμένου α. να προχωρήσει η εγγραφή στο σχολείο ανήλικων με ελλιπή δικαιολογητικά⁹⁵, β. να μην υποχρεωθούν παιδιά που φιλοξενούνταν με τις οικογένειές τους σε ανοικτή δομή και φοιτούσαν σε σχολεία επαρχιακής πόλης να διακόψουν τη φοίτησή τους, λόγω εξαναγκαστικής μετακίνησης σε άλλο απομακρυσμένο χώρο, χωρίς πρόβλεψη μεταφοράς και γ. να αρθούν προσκόμματα λόγω αρνητικής στάσης της τοπικής κοινωνίας για τη σχολική ένταξη ανήλικων, φιλοξενούμενων σε καταυλισμό, προσφύγων. Τέλος, με στόχο τη στοχευμένη και αποτελεσματική παρέμβαση για την άρση των κωλυμάτων και την υποστήριξη της φοίτησης των παιδιών που μετακινούνται, ο Συνήγορος ανέλαβε πρωτοβουλία συγκέντρωσης στοιχείων που αποτυπώνουν τον βαθμό σχολικής ένταξης σε όλες τις οργανωμένες δομές της χώρας.

2.2.1.4. Πρόσβαση στο σχολείο επιλογής του παιδιού

Μια ειδικότερη πτυχή της πρόσβασης στην εκπαίδευση σχετίζεται με την επιλογή από το παιδί του είδους της εκπαιδευτικής δομής που ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις του. Ενδεικτικά, παρατίθεται η περίπτωση αποκλεισμού μαθήτριας από τη συμμετοχή στις εισαγωγικές εξετάσεις Καλλιτεχνικού Σχολείου, λόγω μη διαμονής της στα γεωγραφικά όρια της σχολικής μονάδας, όπως προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία για τους μαθητές των σχολείων αυτών⁹⁶. Ο Συνήγορος εισηγήθηκε στο Υπουργείο Παιδείας την επανεξέταση της περίπτωσης, με βάση τη δηλωθείσα πρόθεση της οικογένειας να μετοικήσει στην περιοχή του σχολείου, σε περίπτωση επιτυχίας του παιδιού, και τη ρητή πρόβλεψη της δυνατότητας εγγραφής επιλαχόντος, σε περίπτωση που η ανήλικη επιτύγχανε στις εξετάσεις, αλλά δεν διέμενε στην περιοχή κατά τον χρόνο των εγγραφών. **Γενικότερα, υποστηρίχθηκε ότι, λόγω του μικρού αριθμού τους, τα καλλιτεχνικά σχολεία θα έπρεπε να καλύπτουν ανάγκες ευρύτερων περιοχών και να μην ισχύει ο αυστηρός γεωγραφικός περιορισμός.** Το αρμόδιο Υπουργείο δήλωσε ότι θα επανεξέταζε το σύστημα συνολικά, αλλά ενέμεινε στην άρνηση συμμετοχής της μαθήτριας στις εισαγωγικές εξετάσεις⁹⁷.

94. Φ.Υ. 284475.

95. Φ.Υ. 285847.

96. Υ.Α. 61178/Δ2/2018, ΦΕΚ 1375/Β/24.04.2018.

97. Φ.Υ. 262839/2019.

2.2.2. Σχολική κοινότητα και έλεγχος συμπεριφοράς μαθητών

Ο Συνήγορος αναδεικνύει πάγια, τόσο στο πλαίσιο των εξατομικευμένων χειρισμών, όσο και στις προτάσεις του προς το αρμόδιο Υπουργείο, την ανάγκη δόμησης στη σχολική κοινότητα σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού, εμπιστοσύνης και αποδοχής της διαφορετικότητας, μέσα από παιδαγωγικούς χειρισμούς, ακρόαση των παιδιών και ενεργή συμμετοχή τους στη λειτουργία του σχολείου.

Υπό το παραπάνω πρίσμα προσεγγίστηκαν από την Αρχή, στη διάρκεια της χρονιάς, αναφορές σχετικά με επιβολή μέτρων και άλλες αρνητικές συνέπειες, ως αντίδραση σχολείων σε συμπεριφορές μαθητών που θεωρήθηκαν προβληματικές. Τέτοια περίπτωση που απασχόλησε την Αρχή, ιδίως λόγω του κλονισμού των σχέσεων εμπιστοσύνης στη σχολική κοινότητα και του κινδύνου στοχοποίησης μέλους της, ήταν εκείνη μαθήτριας λυκείου, η οποία δέχθηκε από τη διεύθυνση επανειλημμένες επιπλήξεις και απειλές για αλλαγή περιβάλλοντος, εξαιτίας συναισθηματικής σχέσης με άλλη μαθήτρια. Στη συνέχεια ασκήθηκε πίεση στην οικογένεια του παιδιού για μετεγγραφή του σε άλλο σχολείο. Η παρέμβαση του Συνηγόρου, με ενεργοποίηση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών (Π.Ε.Κ.Ε.Σ., Κ.Ε.Σ.Υ.⁹⁸) για την άσκηση του δικού τους συμβουλευτικού ρόλου προς τους εκπαιδευτικούς, οδήγησε τελικά στην αποκλιμάκωση της έντασης και στην άρση της πίεσης προς τη μαθήτρια, που εξακολούθησε να φοιτά απρόσκοπτα στο σχολείο και την επόμενη σχολική χρονιά⁹⁹.

2.2.3. Υποστήριξη οικογενειών στην κοινότητα και εναλλακτική φροντίδα

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ασχοληθεί εκτενώς επί σειρά ετών με τα δικαιώματα των παιδιών που διαβιούν μακριά από τις οικογένειές τους και με την πρόληψη της ιδρυματοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό είχε απευθύνει προς τους αρμόδιους φορείς της Πολιτείας σειρά εγγράφων, πορισμάτων και την Ειδική Έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα» (2015)¹⁰⁰.

Κατά τη διάρκεια του 2020, έπειτα από διαβούλευση με συναρμόδιους φορείς η Αρχή συνέταξε την Ειδική Έκθεση: «Από το ίδρυμα στην κοινότητα: Εναλλακτική

98. Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Κέντρο Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης.

99. Φ.Υ. 275663.

100. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>.

φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών»¹⁰¹, με διαπιστώσεις και προτάσεις για την παιδική προστασία, την υποστήριξη ευάλωτων οικογενειών, την εναλλακτική φροντίδα και την αποϊδρυματοποίηση. Στην έκθεση **επισημάνθηκε η ανάγκη αναδιοργάνωσης του συστήματος παιδικής προστασίας στη χώρα, με γνώμονα τα δικαιώματα των παιδιών και τις σύγχρονες κατευθυντήριες αρχές.**

Επιπλέον, ο Συνήγορος απύθυνε επιστολή στους Υπουργούς και Υφυπουργούς Υγείας και Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, σε σχέση με την, κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας, εισαγωγή και συχνά παρατεταμένη παραμονή σε Παιδιατρικά Νοσοκομεία ή παιδιατρικά τμήματα Γενικών Νοσοκομείων, παιδιών και εφήβων που απομακρύνονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον ή ασυνόδευτων ανηλίκων, λόγω της απουσίας πρόβλεψης για την επείγουσα φιλοξενία τους. Ειδικότερα, επισήμανε ότι **η παραμονή υγιών ανηλίκων σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές, συνιστά σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων τους, καθώς καθιστά αδύνατη την κάλυψη βασικών ψυχολογικών και κοινωνικών αναγκών τους. Παράλληλα, διαταράσσει τη λειτουργία των νοσοκομείων, που καλούνται να λειτουργήσουν ως χώροι επείγουσας φιλοξενίας, καθ' υπέρβαση των αρμοδιοτήτων και των δυνατοτήτων τους, και εις βάρος των ασθενών παιδιών που χρειάζονται και δικαιούνται νοσηλεία σε συνθήκες ηρεμίας και ασφάλειας.** Ενόψει των παραπάνω, προτάθηκε ως προτιμυτέα λύση η επείγουσα επαγγελματική αναδοχή και, μεταβατικά, η σύσταση δομών επείγουσας/βραχείας φιλοξενίας, μέχρι την ανεύρεση πιο μακροπρόθεσμης λύσης για την επιμέλεια και τη φροντίδα των παιδιών αυτών και τη διεκπεραίωση των σχετικών διαδικασιών¹⁰². Τέλος, πέραν των γενικότερων παρεμβάσεων, κατά τη διάρκεια του 2020, ο Συνήγορος εξέτασε αναφορές σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 4538/2018 για την αναδοχή και την υιοθεσία και απέστειλε παρατηρήσεις και προτάσεις προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων¹⁰³.

2.2.4. Καθυστέρηση λειτουργίας της δομής Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού»¹⁰⁴

Ο Συνήγορος διερεύνησε την παρατεταμένη καθυστέρηση λειτουργίας της δομής

101. Βλ. ενότητα «Ειδικές Εκθέσεις». Επίσης: https://www.synigoros.gr/resources/eidikh-ek8esh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn_teliko.pdf

102. Φ.Υ. 270283.

103. Βλ. κεφάλαιο «Νομοθετικές και Οργανωτικές Προτάσεις».

104. Φ.Υ. 274200. Βλ. επίσης <https://www.synigoros.gr/resources/011020-porisma-spiti-toy-paidioy.pdf>.

«Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων “Σπίτι του Παιδιού”», η οποία συστάθηκε με το Ν. 4478/2017, για τη δικανική εξέταση ανήλικων θυμάτων κακοποίησης. Ειδικότερα, κανένα από τα πέντε (5) προβλεπόμενα από τον παραπάνω νόμο Αυτοτελή Γραφεία (σε Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο και Πάτρα) δεν λειτουργεί, αλλά ούτε και υπάρχει ένα σαφές χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης των προβλεπόμενων διαδικασιών για την έναρξη λειτουργίας τους.

Στο πλαίσιο της έρευνας, ο Συνήγορος ζήτησε ενημέρωση για το πρόβλημα και, ιδίως, για τους λόγους της καθυστέρησης από τις «Κτιριακές Υποδομές Α.Ε.» και την Γενική Διεύθυνση Διοίκησης Δικαιοσύνης, Διεθνών Νομικών Σχέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, και απηύθυνε επιστολή προς τον Γενικό Γραμματέα Δικαιοσύνης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ζητώντας τη μέριμνά του για την επίτευξη της έναρξης λειτουργίας των δομών.

Από την διερεύνηση διαπιστώθηκαν παραλήψεις, αδράνεια και προβλήματα συνεργασίας και συντονισμού των αρμοδίων υπηρεσιών από το 2017 έως σήμερα, με συνέπεια σοβαρές καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση των αναγκαίων διαδικασιών για τη λειτουργία των δομών, ενώ για κάποιες από αυτές ουδέποτε δρομολογήθηκαν οι διαδικασίες ανεύρεσης και μίσθωσης κατάλληλων χώρων για την στέγασή τους, με αποτέλεσμα να καθίσταται αναπόφευκτη η περαιτέρω παρατεταμένη καθυστέρηση λειτουργίας τους.

Ενόψει των παραπάνω, ο Συνήγορος απέστειλε πόρισμα προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, υπογραμμίζοντας τη σημασία του θεσμού για τη διασφάλιση της προσήκουσας μεταχείρισης και της προστασίας των ανηλικών από δευτερογενή θυματοποίηση, στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερα προβληματική κατάσταση στη χώρα μας, ως προς τον τρόπο και τις συνθήκες δικανικής εξέτασης των ανηλικών. Ζήτησε επίσης, τη μέριμνα της πολιτικής ηγεσίας για την άρση των κωλυμάτων, την ταχύτερη δυνατή διεκπεραίωση των εκκρεμοτήτων και τον ορισμό χρονοδιαγράμματος για την έναρξη λειτουργίας και των 5 Αυτοτελών Γραφείων. Παράλληλα, επεσήμανε και την ανάγκη μέριμνας για την πλήρη εφαρμογή των προβλέψεων της Υ.Α. 7320/2019, σχετικά με τους όρους και τις συνθήκες λειτουργίας τους, για τη διασφάλιση της ποιότητας, της επιστημονικής επάρκειας και της τήρησης της δεοντολογίας σε όλους τους τομείς.

Σε απάντηση, το Υπουργείο Δικαιοσύνης ενημέρωσε τον Συνήγορο ότι ενστερνίζεται τις θέσεις του ως προς τη σημασία των εν λόγω δομών, αποδίδοντας την καθυστέρηση λειτουργίας τους σε νομοτεχνικές ατέλειες, στη σοβαρή καθυστέρηση έκδοσης της Υ.Α. 7320/2019, την κυβερνητική αλλαγή που ακολούθησε την έκδοσή της και τις χρονοβόρες διοικητικές διαδικασίες για τη στέγαση και τον εξοπλισμό τους. Περαιτέρω, στην απάντηση του Υπουργείου αναφέρεται ότι προωθού-

νται αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των δομών σε υπό εκπόνηση νομοσχέδιο, με το οποίο ρυθμίζονται και άλλα θέματα αρμοδιότητάς του, σχετικά με την πρόληψη της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων, με στόχο την θέσπιση ενός κατάλληλου και επαρκούς πλαισίου για την προστασία της ανηλικότητας.

2.3. Ισότητα μεταχείριση στην απασχόληση

Ο Συνήγορος του Πολίτη παρενέβη και πρότεινε την επέκταση της επτάημερης άδειας για υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και στις υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα, κατ' αναλογία με τα ισχύοντα για τις εργαζόμενες του δημοσίου τομέα. Επίσης, διερεύνησε και παρακολουθεί την εφαρμογή του νέου συστήματος διορισμών των εκπαιδευτικών, μονίμων και αναπληρωτών, και ειδικότερα των εκπαιδευτικών με αναπηρία ή γονέων παιδιών με αναπηρία.

2.3.1. Επέκταση της επτάημερης άδειας για υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και στις υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα

Το πρόβλημα της υπογονιμότητας στη χώρα μας, όπως και παγκοσμίως, έχει αυξηθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια για λόγους, τόσο καθαρά ιατρικούς, όσο και κοινωνικούς. Η είσοδος της γυναίκας στο χώρο εργασίας «μετατόπισε» χρονικά την περίοδο αναπαραγωγής, με αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις, να είναι απαραίτητη η ιατρική βοήθεια. Με τη διάταξη του άρθρου 50, παρ. 8 του Ν. 3528/2007, παρέχεται η δυνατότητα σε εργαζόμενες του δημοσίου τομέα, που έχουν υποβληθεί στη διαδικασία υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (IVF) να παραμείνουν στην οικία τους, εφόσον το υποδείξει ο θεράπων ιατρός τους. Σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης, η ανάπαυση αυτή είναι αναγκαία, προκειμένου να είναι ασφαλής και αποτελεσματική η διαδικασία, η άδεια δε, πρέπει να λαμβάνεται συνήθως μετά το στάδιο της εμβρυομεταφοράς, οπότε και συστήνεται στη γυναίκα που υπεβλήθη σε αυτή να αναπαύεται για κάποιες ημέρες.

Ειδικότερα, η τροποποίηση του Ν. 4604/2019, επέφερε αλλαγές στον Ν. 3528/2007¹⁰⁵ και παρέχει το δικαίωμα στις εργαζόμενες γυναίκες του δημοσίου τομέα, που υποβάλλονται σε μέθοδο υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, να λαμβάνουν άδεια επτά εργάσιμων ημερών με πλήρεις αποδοχές κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό ουδέποτε θεσπίστηκε και για τις εργαζόμενες του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες, αναγκαστικά, λαμβάνουν αναρρωτική

105. Δημοσιοϋπαλληλικός Κώδικας.

άδεια σε αντίστοιχες περιπτώσεις. Διαπιστώθηκε επομένως, στο πλαίσιο εξέτασης ατομικής αναφοράς ότι ουδεμία αντίστοιχη πρόβλεψη υπήρξε για τις εργαζόμενες του ιδιωτικού τομέα, γεγονός που δεν δικαιολογείται, καθώς ανάλογα ζητήματα υπογονιμότητας αντιμετωπίζουν πολλές εργαζόμενες γυναίκες στη χώρα μας, ανεξάρτητα από το εάν απασχολούνται στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση εργαζόμενης του ιδιωτικού τομέα, η οποία παρείχε μισθωτή εργασία και, έχοντας μπει στη διαδικασία της εξωσωματικής γονιμοποίησης, διαμαρτυρήθηκε προς την Αρχή, επειδή δεν προβλέπεται η χορήγηση σχετικής άδειας για τις εργαζόμενες του ιδιωτικού τομέα¹⁰⁶. Ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε προς το αρμόδιο Υπουργείο Εργασίας ότι **η παρέμβαση της Αρχής διενεργήθηκε, καθότι κρίθηκε αναγκαία η αντιμετώπιση του προβλήματος που συνεπάγεται η απουσία σχετικής πρόβλεψης για τις εργαζόμενες του ιδιωτικού τομέα, κατ' αναλογία με τα ισχύοντα για τις εργαζόμενες του δημόσιου τομέα.** Συγκεκριμένα, **οι εργαζόμενες του ιδιωτικού τομέα, για να λάβουν αναρρωτική άδεια για τον λόγο αυτό, απαιτείται να προσέλθουν ενώπιον της αρμόδιας Υγειονομικής Επιτροπής, γεγονός ιδιαίτερα επιβαρυντικό και αναντίστοιχο της μεταχείρισης που επιφυλάσσεται στο δημόσιο τομέα.** Παράλληλα, δια του εγγράφου που απέστειλε και κοινοποίησε και στο Υπουργείο Εσωτερικών, ο Συνήγορος έκρινε απαραίτητο, με την επέκταση της ρύθμισης της επταήμερης άδειας στον ιδιωτικό τομέα, να προτείνει ακόμα ειδική πρόβλεψη για χορήγηση διευκολύνσεων, τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα (π.χ. ολιγώρες άδειες) στις γυναίκες που υποβάλλονται σε μεθόδους ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, προκειμένου να καθίσταται δυνατό να αντεπεξέλθουν στις ιδιαίτερες αυξημένες ανάγκες ενός προγράμματος εξωσωματικής γονιμοποίησης, όπως για παράδειγμα τις συχνές αιματολογικές εξετάσεις και τον ιατρικό έλεγχο, στον οποίο πρέπει να υποβάλλονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

2.3.2. Διορισμός μόνιμων και πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών με αναπηρία ή γονέων παιδιών με αναπηρία

Την υποβολή σημαντικού αριθμού αναφορών προς τον Συνήγορο προκάλεσε η πρώτη εφαρμογή του νέου συστήματος διορισμού μόνιμων και πρόσληψης αναπληρωτών εκπαιδευτικών που θεσπίστηκε με τον Ν. 4589/2019¹⁰⁷. Με τις αναφορές αυτές, οι εκπαιδευτικοί με αναπηρία ή γονέων παιδιών με αναπηρία, διαμαρτύρονταν διότι, με το εν λόγω σύστημα, το Υπουργείο Παιδείας δεν εφαρμόζει

106. Φ.Υ. 281159/2020.

107. Φ.Υ. 283073, 283462, 283717, 2837965, 283303, κ.ά.

κοινωνικά κριτήρια στις τοποθετήσεις, καθώς και δεν επιτρέπει την οποιαδήποτε απόσπαση ή μετάθεση για δύο χρόνια από τον διορισμό ή την πρόσληψή τους. Αυτό έχει ως συνέπεια, σύμφωνα με τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς, την αποστέρση της ισότιμης συμμετοχής τους στις προκηρύξεις ή τον εξαναγκασμό τους σε απομάκρυνση από τον τόπο μόνιμης κατοικίας των ιδίων και των οικογενειών τους και, συνακόλουθα, από τις κάθε είδους δομές υποστήριξης που χρειάζονται λόγω της αναπηρίας των ιδίων ή των τέκνων τους (π.χ. μονάδες αιμοκάθαρσης, ειδικά σχολεία για παιδιά με αναπηρία, κ.λπ.).

Σε πολλές αναφορές που έλαβε η Αρχή προβαλλόταν αίτημα για τη μη εφαρμογή της ρύθμισης του άρθρ. 62, παρ. 5 του Ν. 4589/2019, που καθιστά υποχρεωτική τη διετή υπηρέτηση των εκπαιδευτικών στην οργανική θέση διορισμού τους, όταν οι ίδιοι ή οι σύζυγοί τους πάσχουν από σοβαρές παθήσεις (όπως μεσογειακή αναιμία, λευχαιμία, αιμορροφιλία, χρόνια νεφρική ανεπάρκεια σε στάδιο αιμοκάθαρσης, κ.ά.), ή έχουν ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω, ανεξαρτήτως πάθησης. Ένα άλλο μεγάλο μέρος αναφορών που έλαβε ο Συνήγορος, είχε ως αντικείμενο τον τρόπο μοριοδότησης της αναπηρίας με το νέο σύστημα και το κατά πόσο αυτός είναι σύμφωνος με τη συνταγματική υποχρέωση του νομοθέτη για την προστασία της αναπηρίας και την παροχή ισότιμης πρόσβασης στην εργασία των ατόμων με αναπηρία. Ο Συνήγορος εξέτασε τις αναφορές αυτές, κατά την αρμοδιότητά του, και με δυνατότητα άσκησης οριακού ελέγχου νομιμότητας στις επιλογές στις οποίες προβαίνει ο νομοθέτης, στο πλαίσιο των κατευθυντήριων γραμμών που ορίζονται από το Σύνταγμα¹⁰⁸ και τη Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που κυρώθηκε με τον Ν. 4074/2012.

Κατά την εξέταση των αναφορών ο Συνήγορος παρατήρησε:

- α. Σε σχέση με τις προσλήψεις και τους διορισμούς αναπληρωτών και μόνιμων εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μελών Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού (Ε.Β.Π.), καθώς και την ειδική αγωγή και εκπαίδευση, το σύστημα που επέλεξε ο νομοθέτης, ως συνισταμένη των παραπάνω, αποτυπώνεται πλέον στα άρθρα 53 και επόμενα του Ν. 4589/2019. Ορίζεται, ειδικότερα, ότι οι κενές οργανικές θέσεις και οι λειτουργικές ανάγκες της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καλύπτονται με βάση την προτεραιότητα που

108. Όπως το άρθρο 21 παρ. 6 που εγγυάται την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην επαγγελματική ζωή, το άρθρο 21 παρ. 2 για το δικαίωμα των πολύτεκνων οικογενειών για ειδική φροντίδα από το Κράτος, το άρθρο 16 παρ. 2 που ορίζει την παιδεία ως βασική αποστολή του Κράτους και το άρθρο 103 παρ. 7 για την εφαρμογή της αρχής της αξιοκρατίας στις προσλήψεις δημοσίων υπαλλήλων.

προκύπτει από αξιολογικούς πίνακες, οι οποίοι ισχύουν για δύο έτη και στους οποίους κατατάσσονται οι υποψήφιοι/ες, σύμφωνα με κριτήρια ακαδημαϊκά, κοινωνικά και προϋπηρεσίας. Η σειρά κατάταξης, μαζί με τις προτιμήσεις που δηλώνουν αμετάκλητα οι υποψήφιοι, καθορίζουν και τις περιοχές διορισμού ή πρόσληψής τους. Περαιτέρω, ορίστηκε και η υποχρέωση παραμονής στην περιοχή του διορισμού ή πρόσληψης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δύο σχολικών ετών. Εξαιρέση στον κανόνα αυτό εισήχθη με μεταγενέστερη διάταξη¹⁰⁹ για εκπαιδευτικούς ή μέλη Ε.Ε.Π και Ε.Β.Π που ανήκουν σε ειδικές κατηγορίες μετάθεσης, καθώς και για όσους έχουν, οι ίδιοι ή οι σύζυγοί τους, ποσοστό αναπηρίας 75% και άνω, ανεξαρτήτως παθήσεως, ή έχουν τέκνα με αναπηρία 67% και άνω, ανεξαρτήτως παθήσεως.

- β. Κατά το παραπάνω σύστημα, η αναπηρία των υποψηφίων ή/και των τέκνων ή συζύγων τους είναι μεταξύ των κριτηρίων που ο νομοθέτης επέλεξε να λαμβάνονται υπόψη για την κατάταξή τους στους αξιολογικούς πίνακες, και μάλιστα σε βαθμό ανάλογο της σοβαρότητας της αναπηρίας, ώστε να δικαιολογούνται περισσότερα μόρια σε σοβαρότερες αναπηρίες που, κατά τεκμήριο, συνεπάγονται μεγαλύτερες ανάγκες¹¹⁰. Προκύπτει έτσι, κατά τη σύνταξη των αξιολογικών πινάκων – από την κατάταξη στους οποίους εξαρτάται αφενός ο διορισμός ή πρόσληψη και αφετέρου οι πιθανότητες τοποθέτησης των εκπαιδευτικών στην περιοχή προτίμησής τους – επιπλέον μοριοδότηση του/της εκπαιδευτικού που έχει αναπηρία ή/και είναι γονέας παιδιού με αναπηρία, απέναντι σε συνοψήφιους με τα ίδια ακαδημαϊκά προσόντα και την ίδια προϋπηρεσία, ή, έστω, δεν προκύπτει προφανής δυσαναλογία για εκπαιδευτικούς που εμποδίστηκαν από το να αυξήσουν τα ακαδημαϊκά προσόντα ή την προϋπηρεσία τους, εξαιτίας του ότι έχουν αναπηρία ή είναι γονείς παιδιών με αναπηρία, ώστε το συγκεκριμένο μέτρο να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ειδικής εξέτασης.

Ο Συνήγορος κατέληξε στην άποψη ότι ο νομοθέτης, με τις συγκεκριμένες επιλογές του κατά τη ρύθμιση του συστήματος διορισμού και τοποθέτησης εκπαι-

109. Άρθρο 42 του Ν. 4722/2020.

110. Άλλωστε, υπό το προηγούμενο σύστημα προσλήψων αναπληρωτών εκπαιδευτικών, όπου προβλεπόταν προτεραιότητα ένταξης στους πίνακες κατάταξης για κλειστό αριθμό παθήσεων (ομόζυγο μεσογειακή αναιμία, δρεπανοκυτταρική και μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία και σκλήρυνση κατά πλάκας), ο Συνήγορος είχε επισημάνει προς το Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, το 2018, ότι η επιλογή των συγκεκριμένων παθήσεων έναντι άλλων που ενδεχομένως να συνεπάγονται την ανάγκη αντίστοιχης προστασίας, θα έπρεπε να αιτιολογείται ειδικά και με βάση επιστημονικά στοιχεία, άλλως καθίστατο ευάλωτη στην κριτική ότι οδηγεί σε ανόμοια μεταχείριση όμοιων περιπτώσεων, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας.

δευτικών συνολικά, δεν παραβίασε τα άκρα όρια που καθορίζει το Σύνταγμα ή ενδεχομένως άλλες, υπέρτερης τυπικής ισχύος, διατάξεις, ώστε να μπορεί να αμφισβητήσει τη νομιμότητά τους, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας που ο ίδιος διενεργεί. Το ίδιο ισχύει και ως προς την κάμψη της υποχρέωσης για διετή παραμονή στην περιοχή αρχικής τοποθέτησης, που αναφέρθηκε παραπάνω, καθώς η συγκεκριμένη απαγόρευση κρίνεται κατ' αρχήν δικαιολογημένη, ως αποσκοπούσα στην αποτελεσματική εφαρμογή του νέου τρόπου διορισμού εκπαιδευτικού προσωπικού και τον περιορισμό, κατά το δυνατόν, των δυσλειτουργιών στην εκπαίδευση που αναπόφευκτα προκαλεί η ανάγκη αναπλήρωσης των κενών που προκύπτουν από τη μη ανάληψη καθηκόντων των εκπαιδευτικών στις περιοχές τοποθέτησής τους. Η αρχή της επιείκειας ωστόσο, θα μπορούσε να δικαιολογήσει την αναλογική εφαρμογή της εξαιρέσης που εισήχθη με τον Ν. 4722/2020, σε κατηγορίες εκπαιδευτικών, μη ρητά προβλεπόμενων στην τελευταία τροποποίηση, σε περιπτώσεις απρόβλεπτης μεταβολής των συνθηκών, δηλαδή όταν προκύπτει εξαιτίας της αναπηρίας κάποια σοβαρή ανάγκη που δεν θα μπορούσε να προβλεφθεί, κατά τον χρόνο δήλωσης προτιμήσεων των υποψηφίων. **Σε κάθε περίπτωση, ο Συνήγορος προτίθεται να παρακολουθεί τη εφαρμογή του νέου συστήματος διορισμού εκπαιδευτικών** και να επανέλθει σε προβλήματα που θα τεθούν υπόψη του με σχετικές ατομικές αναφορές.

2.4. Κοινωνική ασφάλιση

Ο Συνήγορος επανέρχεται κάθε έτος με τα ζητήματα λειτουργίας των ασφαλιστικών φορέων, καθώς καλείται από τις αναφορές των πολιτών να θέσει εκ νέου υπόψη της Διοίκησης, τις οργανωτικές δυσλειτουργίες, την εσφαλμένη ή αυθαίρετη ερμηνεία νομοθετικών διατάξεων, τις υπερβολικές καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση αιτημάτων των πολιτών, την ελλιπή ενημέρωση και πολλά άλλα. Έχοντας μακρά εμπειρία, επισημαίνει τα προβλήματα, παρεμβαίνει για την επίλυσή τους και καταθέτει προτάσεις για μια ορθότερη αναδιάρθρωση.

2.4.1. Σχέσεις e – Ε.Φ.Κ.Α. με τους πολίτες

2.4.1.1. Επίλυση εκκρεμών ζητημάτων μηχανογραφικού συστήματος e – Ε.Φ.Κ.Α.

Λόγω του μεγάλου θεματικού εύρους και της παρατεινόμενης διάρκειας των μηχανογραφικών προβλημάτων, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε εκ νέου προς τη Διοίκηση του Ε.Φ.Κ.Α. Η Αρχή πρότεινε τη δημοσιοποίηση, στην ιστοσελίδα του Ε.Φ.Κ.Α., της προόδου των μηχανογραφικών εφαρμογών και ιδίως των

εκτιμώμενων χρόνων άρσης των εκκρεμοτήτων που απομένουν, πρακτική που πιστεύεται ότι θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τον Φορέα. Σε ανταπόκριση του εγγράφου και προς επίλυση των εκκρεμοτήτων, η Διοίκηση του Ε.Φ.Κ.Α. κοινοποίησε στο Συνήγορο την αλληλογραφία της με την ανάδοχο εταιρεία, με την οποία ζήτησε να τεθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

2.4.1.2. Σημαντικές καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση αιτημάτων

Οι καθυστερήσεις διεκπεραίωσης αιτημάτων είναι δυστυχώς κυρίαρχο φαινόμενο διοικητικής δυσλειτουργίας των επιμέρους υπηρεσιών του ε – Ε.Φ.Κ.Α., ζήτημα στο οποίο αναφέρεται μεγάλος αριθμός πολιτών. Οι καθυστερήσεις έχουν διογκωθεί με τις αλλεπάλληλες αλλαγές του οργανογράμματος του Οργανισμού, λόγω των διαδοχικών συγχωνεύσεων των επιμέρους ασφαλιστικών φορέων, με τελευταία τη συγχώνευση τομέων και κλάδων κύριας, επικουρικής ασφάλισης και εφάπαξ παροχών των ασφαλισμένων του δημοσίου τομέα. Κυρίαρχα είναι τα ζητήματα που άπτονται της διεκπεραίωσης των συνταξιοδοτικών αιτημάτων γήρατος και θανάτου από τους περισσότερους εντασσόμενους κλάδους στον Ε.Φ.Κ.Α., αλλά συχνά είναι και αιτήματα που αφορούν σε εγγραφές – διαγραφές, επιστροφές εισφορών και εκτελέσεις δικαστικών αποφάσεων.

Καθώς πρώτο μέλημα της Αρχής είναι η συνολική αναβάθμιση των προσφερόμενων στους πολίτες υπηρεσιών, κατά τη θεσμική υποχρέωσή της, και με μοναδικό στόχο την εξάλειψη μεμονωμένων περιπτώσεων μη συνεργασίας, γίνεται ειδική αναφορά σε περιπτώσεις που φαίνεται ότι δεν έχει ακόμα εμπεδωθεί από κάποια διοικητικά όργανα του Οργανισμού το όφελος της εδραίωσης συνεχούς και ομαλής συνεργασίας με τον Συνήγορο του Πολίτη.

Ειδικότερα, στη Διεύθυνση Χορήγησης Συντάξεων Δημοσίου, οι καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση των αιτημάτων των πολιτών το 2020, αυξήθηκαν εκθετικά. **Η Ανεξάρτητη Αρχή είχε επισημάνει έγκαιρα με πόρισμα, τον εσφαλμένο τρόπο μεταφοράς αρμοδιοτήτων της τότε Γενικής Διεύθυνσης Συντάξεων του Δημοσίου, από το Υπουργείο Οικονομικών στον Ε.Φ.Κ.Α., τα προβλήματα που θα δημιουργούνταν, αλλά και προτάσεις για μία ορθότερη αναδιάρθρωση.** Με νεότερη έγγραφη παρέμβασή της η Αρχή επεσήμανε βασικές κατηγορίες αιτημάτων ασφαλισμένων του Δημοσίου, κυρίως συνταξιοδοτικών, με τεράστιες αναμονές, ζητώντας την εξασφάλιση της διαφάνειας και την βελτίωση στην ενημέρωση των πολιτών από τους αρμοδίους, για τη διεκπεραίωση των αιτημάτων τους, υπαλλήλους. Παρά τις προσπάθειες βελτίωσης της κατάστασης, δεν έχει καταστεί εφικτή η ανταπόκριση των αρμοδίων διοικητικών στελεχών του Ε.Φ.Κ.Α.

Οι μεγάλες καθυστερήσεις έχουν εξοντωτικά αποτελέσματα για τους ασφαλισμέ-

νους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ασφαλισμένου του Δημοσίου (Ο.Τ.Α.), που λάμβανε επί πέντε χρόνια προσωρινή σύνταξη, καθώς δεν είχε ολοκληρωθεί η οριστική διεκπεραίωση του συνταξιοδοτικού αιτήματος. Στη συνέχεια όμως, διαπιστώθηκε ότι δεν θεμελιώνει το δικαίωμα συνταξιοδότησης, με αποτέλεσμα να ζητηθεί **η επιστροφή του ποσού των 30.000 ευρώ.**

Η Αρχή έχει λάβει, επίσης, μεγάλο αριθμό αναφορών, στις οποίες αποτυπώνονται πολύ σημαντικές καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση υποθέσεων αρμοδιότητας του πρώην Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε. Ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε σειρά εγγράφων στο Ταμείο χωρίς, ωστόσο, να διαπιστώνεται σημαντική βελτίωση στους χρόνους διεκπεραίωσης των αιτημάτων, με τους πολίτες να εκφράζουν έντονη δυσαρέσκεια. Στελέχη της Αρχής προέβησαν σε αυτοψίες, όπου συζήτησαν με αρμοδίους υπαλλήλους, χωρίς να έχει επιτευχθεί η ουσιαστική βελτίωση του επιπέδου συνεργασίας. Τελευταία, και κατόπιν της ειδικής υπενθύμισης των προβλεπόμενων συνεπειών για τη μη συνεργασία των δημοσίων υπηρεσιών με τον Συνήγορο του Πολίτη, παρατηρήθηκε μια μικρή πρόοδος στην ανταπόκριση των υπηρεσιών του πρώην Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.

Σημαντικές καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση αιτημάτων, αλλά και δυσκολίες στη συνεργασία με τον Συνήγορο του Πολίτη κατά τη διερεύνηση των αναφορών, διαπιστώνονται και στο πρώην Τ.Σ.Α.Υ., σε αιτήματα που αφορούσαν στην καταβολή παροχών, κυρίως συνταξιοδοτικών, και στη διαπίστωση χρόνων ασφάλισης ή διαγραφή από την ασφάλιση, με την εκκρεμότητα συγκεκριμένων αιτημάτων να ξεπερνά τα τέσσερα έτη. **Τα προβλήματα διοικητικής λειτουργίας των εν λόγω υπηρεσιών ήταν τέτοιας έντασης, ώστε κρίθηκε επιβεβλημένο να απευθυνθεί προσωπική έκκληση του Συνηγόρου του Πολίτη προς τον Διοικητή του Ε.Φ.Κ.Α., για την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας των υπηρεσιών ασφάλισης υγειονομικών.**

Οι πολίτες αντιμετωπίζουν, δυστυχώς ακόμα, την προσκόλληση της διοίκησης στην αυστηρή γραμματική διατύπωση της διάταξης ενός νόμου, παραβιάζοντας συχνά το σκοπό που επιδιώκει ο νομοθέτης. Ακόμα και σε περιπτώσεις που η διαφορά θα μπορούσε να επιλυθεί με απλή διόρθωση σφαλμάτων, καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ασφαλισμένων στοιχείων που τέθηκαν κατά τη διαδικασία έκδοσης εργοσήμου. Εκ παραδρομής, ο εργοδότης εμφανιζόταν ως εργαζόμενος, και ο εργάτης γης ως εργοδότης. Παρά το γεγονός ότι εργοδότης και εργαζόμενος προσήλθαν από κοινού στην αρμόδια υπηρεσία δηλώνοντας το σφάλμα, κατέστη αναγκαία η παρέμβαση της Αρχής προς διευθέτηση της υπόθεσης. Καθυστερήσεις παρατηρούνται επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις και στη διαδικασία επιστροφής εργοσήμων που δεν χρησιμοποιήθηκαν, παρότι ο «εργοδότης» έχει προβεί σε όλες τις απαραίτητες και προβλεπόμενες ενέργειες.

2.4.1.3. Ελλιπής ενημέρωση πολιτών

Αρκετοί πολίτες, συνταξιούχοι δημοσίου τομέα, διαμαρτυρήθηκαν, καθώς οι αρμόδιες υπηρεσίες e – Ε.Φ.Κ.Α. τους απέστειλαν πράξεις, με τις οποίες ζητήθηκε η επιστροφή χρηματικών ποσών ως αχρεωστήτως καταβληθέντων, κατά το άρθρο 15 του Ν. 4575/2018, χωρίς όμως να περιέχεται η αναγκαία ανάλυση των ποσών που αναζητούνταν. **Η Ανεξάρτητη Αρχή, απευθυνόμενη στον Διοικητή του Ε.Φ.Κ.Α. και κοινοποιώντας το έγγραφο στον καθ' ύλη αρμόδιο Υπουργό, υποστήριξε το δικαίωμα των πολιτών προς ενημέρωση, σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού των ποσών που αναζητούνται, αλλά και σε σχέση με τη δυνατότά τους να ασκήσουν ένσταση.**

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με σειρά παρεμβάσεων έχει θέσει το ζήτημα της μη έκδοσης και γνωστοποίησης των αποφάσεων για τον επανυπολογισμό των συντάξεων, με αφορμή πλήθος αναφορών που έλαβε. Μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου, δόθηκε η δυνατότητα υποβολής ένστασης/αίτησης θεραπείας στον διαδικτυακό τόπο του Ε.Φ.Κ.Α. Ακολούθως, η Αρχή επανήλθε και πρότεινε εκ νέου την, κατά το δυνατόν άμεση, έκδοση και ανάρτηση των σχετικών διοικητικών πράξεων που θα περιλαμβάνουν τον αναλυτικό τρόπο και το αποτέλεσμα του επανυπολογισμού της σύνταξης, με αναφορά ότι επέχουν θέση ατομικής διοικητικής πράξης και με μνεία των προθεσμιών για την άσκηση των προβλεπόμενων ένδικων βοηθημάτων. Επίσης, ζήτησε την αποσαφήνιση της πορείας των ενστάσεων, τις οποίες υπέβαλαν οι συνταξιούχοι ηλεκτρονικά, τα αρμόδια όργανα και τη διαδικασία εκδίκασής τους.

2.4.1.4. Εκδίκαση ενστάσεων

α. Απαλλαγή καλόπιστων πολιτών από την επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθεισών παροχών

Η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη στο στάδιο της ενδικοφανούς προσφυγής, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Ν. 3094/2003, είναι κομβικό εργαλείο διαιμεσολάβησης και αποτελεσματικής εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών των πολιτών με τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης, και ιδίως σε περιπτώσεις πολιτών που, χωρίς κανένα δόλο, αιφνιδιάζονται με την υποχρέωση καταβολής μεγάλων χρηματικών ποσών από σφάλμα των αρμοδίων υπηρεσιών.

Χαρακτηριστική περίπτωση, είναι αυτή ασφαλισμένου του Ε.Φ.Κ.Α. (τ. Ι.Κ.Α. – Ε.Τ.Α.Μ.), στον οποίο χορηγήθηκε σύνταξη γήρατος, με προσαύξηση οικογενειακών βαρών για το τέκνο του. Την προσαύξηση αυτή συνέχιζε να καταβάλλει ο Φορέας, παρά την έγκαιρη και αποδεδειγμένη ενημέρωσή του από τον συνταξιούχο ότι δεν συνέτρεχαν πλέον οι προϋποθέσεις καταβολής της προσαύξησης. Μετά

την παρέλευση δεκαπέντε ετών, με απόφαση Διευθυντή, καταλογίστηκε εντόκως το ποσό που είχε εισπραχθεί. Η Ανεξάρτητη Αρχή, με έγγραφό της προς την Τοπική Διοικητική Επιτροπή (Τ.Δ.Ε.), σε συνέχεια της ένστασης του πολίτη, επεσήμανε την καλόπιστη είσπραξη του καταλογισθέντος ποσού και την παρέλευση υπερβολικού χρονικού διαστήματος, με θετική ανταπόκριση της Επιτροπής.

Σε άλλη περίπτωση συνταξιούχου γήρατος, χορηγήθηκε δεύτερη σύνταξη λόγω θανάτου και μετά την παρέλευση δεκαοκτώ ετών διαπιστώθηκε από τις υπηρεσίες του Ε.Φ.Κ.Α. ότι, από σφάλμα των ιδίων των υπηρεσιών, δεν είχε γίνει ορθός υπολογισμός στο ύψος της σύνταξης. Παρά την παρέλευση του εν λόγω διαστήματος και το προφανές σφάλμα των υπηρεσιών του Ταμείου, εκδόθηκε απόφαση καταλογισμού των ποσών που καταβλήθηκαν εσφαλμένα. Σε συνέχεια ένστασης, έγινε παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη ενώπιον της Τ.Δ.Ε., επισημαίνοντας την έλλειψη δόλου του πολίτη και τις σοβαρές οικονομικές συνέπειες που θα είχε γι' αυτόν η εκτέλεση του καταλογισμού, στη βάση και των αρχών της χρηστής διοίκησης και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικούμενου. Με απόφαση της Επιτροπής αναζητήθηκαν τα ποσά που είχαν εισπραχθεί την τελευταία πενταετία, η οποία αναγνωρίστηκε ως εύλογο διάστημα, περιορίζοντας ριζικά το ύψος του ποσού που είχε αρχικά καταλογισθεί.

β. Πολύπλοκη διαδικασία διαγραφής και εσφαλμένη άρνηση επιστροφής εισφορών

Περίπτωση παράλειψης είναι και αυτή πολίτη, ο οποίος προχώρησε σε διαγραφή από τον οικείο δικηγορικό σύλλογο, χωρίς όμως να ακολουθήσει αμέσως η διαγραφή από το πρώην Ταμείο Νομικών, από παράλειψη των αρμοδίων υπηρεσιών και παρά τις αιτήσεις του. Αποτέλεσμα της σύνθετης διοικητικής διαδικασίας και της καθυστέρησης στη διεκπεραίωση του αιτήματος διαγραφής, ήταν να επιβαρυνθεί ο πολίτης με την καταβολή εισφορών που δεν οφείλονταν, τις οποίες το Ταμείο αρνήθηκε να επιστρέψει, επικαλούμενο την παραγραφή της αξίωσης. Μετά από παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη με σχετικό έγγραφο, όπου επεσήμανε τις προϋποθέσεις έναρξης και διακοπής της παραγραφής, η διοικούσα επιτροπή που εκδίκασε τη σχετική ένταση, αποδέχθηκε την τοποθέτηση της Αρχής για την επιστροφή του ποσού εισφορών.

2.4.2. Ειδικά θέματα εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου

2.4.2.1. Επιστροφή μειώσεων και αναπροσαρμογή παροχών μετοχικών ταμείων

Με σειρά αποφάσεων της Ολομέλειας του ΣτΕ, κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι μει-

ώσεις των επικουρικών συντάξεων, που επιβλήθηκαν με το Ν. 4093/2012. Παρόλα αυτά, συνεχίστηκε η καταβολή μειωμένου μερίσματος στους συνταξιούχους. Ο Συνήγορος εξέτασε αναφορές αποστράτων του Πολεμικού Ναυτικού, μερισματούχων του Μετοχικού Ταμείου Ναυτικού, με τις οποίες διαμαρτύρονταν για την καταβολή μειωμένου μερίσματος.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι το Μετοχικό Ταμείο Ναυτικού (Μ.Τ.Ν.) είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και εποπτευόμενο από τον Υ.Ε.Θ.Α. και το ζήτημα θα μπορούσε να επανεξεταστεί από το Διοικητικό του Συμβούλιο. Εξάλλου, με τις ως άνω αποφάσεις της Ολομέλειας του ΣτΕ,¹¹¹ που αφορούν στις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις στον ιδιωτικό τομέα, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι είναι αντισυνταγματικές και αντίθετες με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.). Η ικανοποίηση μόνο των αιτημάτων των συνταξιούχων που έχουν προσφύγει δικαστικά, δημιουργεί μία αδικαιολόγητη άνιση μεταχείριση ομοίων περιπτώσεων. Ωστόσο, **το ζήτημα των κρατήσεων στις επικουρικές συντάξεις παραμένει σε εκκρεμότητα, παρόλο που έχουν υποβληθεί θετικές, για τους μερισματούχους, εισηγήσεις. Ως εκ τούτου, αναγκαία κρίνεται μια συνολική ρύθμιση του ζητήματος, ώστε να μην εγκλωβίζονται οι διοικητικές υπηρεσίες των φορέων αλλά και τα δικαστήρια σε ένα συνεχιζόμενο κύκλο αντιπαράθεσης, που επιβαρύνει τη λειτουργία τους με την εξέταση πολυάριθμων ατομικών περιπτώσεων.**

2.4.2.2. Επιστροφή εισφορών από το Μετοχικό Ταμείο Πολιτικών Υπαλλήλων

Διαμαρτυρίες πολιτών εξέτασε η Αρχή, με αίτημα επιστροφής εισφορών, καθώς δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις για την χορήγηση παροχής, όπως προβλέπεται από τις καταστατικές διατάξεις του Ταμείου. Οι πολίτες υποστήριζαν επιπλέον, ότι υπέστησαν πίεση από τις υπηρεσίες του Ταμείου για την καταβολή εισφορών για την εξαγορά επιπλέον χρόνου ασφάλισης στο ταμείο, ώστε να καταστεί δυνατή η χορήγηση παροχής, με την επίκληση μεταγενέστερης των αιτήσεων διάταξης νόμου. Σε συνέχεια σχετικής παρέμβασης του Συνηγόρου, το Ταμείο έκανε δεκτές τις σχετικές αιτήσεις των πολιτών.

2.4.2.3. Ασφαλιστικό καθεστώς δημοσίου υπαλλήλου μετά την μετάταξή του

Ο Συνήγορος κατέληξε σε παρέμβαση στην περίπτωση δημοσίου υπαλλήλου,

111. Οι υπ' αρ. 2287, 2288, 2289, 2290/2015 του ΣΤΕ.

στον οποίο δεν είχε επιτραπεί να διατηρήσει το, προ της μετάταξής του, ασφαλιστικό καθεστώς, καθώς δεν υπήρχε νόμιμη βάση για την υποχρέωση υπαγωγής του σε ασφαλιστικό φορέα, στον οποίο υπαγόταν το προσωπικό του φορέα υποδοχής, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

2.4.2.4. Αναγνώριση ημερών ασθένειας από εργατικό ατύχημα σε οικοδόμο για τη συνταξιοδότηση με τις διατάξεις των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων

Η αρμόδια υπηρεσία ε – Ε.Φ.Κ.Α. απέρριψε αίτηση συνταξιοδότησης πολίτη, καθώς οι ημέρες ασθένειάς του, μετά από εργατικό ατύχημα σε οικοδομικές εργασίες, δεν υπολογίστηκαν στις απαιτούμενες μέρες ασφάλισης σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα, ώστε να θεμελιώσει συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Κατά την άποψη της υπηρεσίας, οι ελεύθεροι οικοδόμοι εξαιρούνται από τη δυνατότητα αναγνώρισης ημερών ασθένειας, ως χρόνο ασφάλισης υπό το καθεστώς των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με πορισματική επιστολή που απέστειλε στο αρμόδιο Υποκατάστημα και στη Διοίκηση του Ε.Φ.Κ.Α., υποστήριξε ότι δεν υπήρχε ειδική ρύθμιση που να δικαιολογεί την τοποθέτηση της υπηρεσίας. Σε συνέχεια αυτού, η Διοίκηση του Ε.Φ.Κ.Α. αποδέχτηκε την άποψη της Αρχής.

2.4.3. Περιεχόμενο και εφαρμογή εγκυκλίων οδηγιών

Ο Συνήγορος του Πολίτη διερεύνησε αναφορές πολιτών, συνταξιούχων του Ε.Φ.Κ.Α. (ασφαλισμένων Τομέα Ασφάλισης Προσωπικού Δ.Ε.Η.), στους οποίους δεν εφαρμόζονταν ευνοϊκές διατάξεις νόμου, μολονότι, ως γονείς παιδιών με αναπηρία 67%, πληρούσαν τις, προβλεπόμενες από τον νόμο, προϋποθέσεις. Ειδικότερα, με εγκύκλιο της Διοίκησης του πρώην Ι.Κ.Α. – Ε.Τ.Α.Μ., ερμηνεύθηκε ότι η ευνοϊκή διάταξη αφορούσε μόνο σε όσους συνταξιοδοτήθηκαν πριν από συγκεκριμένη ημερομηνία.

Ο Συνήγορος επισήμανε, ανατρέχοντας στις αιτιολογικές εκθέσεις των σχετικών διατάξεων του νόμου, ότι εμμέσως πλην σαφώς διατυπώνεται η πεποίθηση του νομοθέτη ότι οι οικογένειες με παιδιά με αναπηρία αντιμετωπίζουν αυξημένες ανάγκες για φροντίδα, περιποίηση και η εξαίρεσή τους από κάποιες οικονομικές επιβαρύνσεις είναι εν μέρει ικανή να αποκαταστήσει το αίσθημα της ίσης μεταχείρισης, αλλά και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένη, χρονικής φύσεως, προϋπόθεση δεν προκύπτει από τη διατύπωση του νόμου, αλλά εμφανίζεται για πρώτη φορά σε εγκύκλιο, με την οποία δεν μπορεί να παράγεται αντίθετο δίκαιο, από αυτό που με σαφήνεια ορίζεται από τον σχετικό νόμο, ούτε φυσικά να «αποσαφηνίζει» τον νόμο επί τα χείρω.

Σε άλλη περίπτωση, εγκύκλιος εμφανίστηκε να αλλοιώνει το περιεχόμενο των σχετικών διατάξεων για τον υπολογισμό του εφάπαξ βοηθήματος που χορηγείται από το Ε.Τ.Ε.Α.Ε.Π. σε συνταξιοδοτηθέντες μηχανικούς. Ο Συνήγορος, μετά από προσεκτική εξέταση του θέματος, με παρέμβασή του προς τη Διοίκηση του εμπλεκόμενου Ταμείου, επεσήμανε την εσφαλμένη εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας. Η Διοίκηση αποδέχθηκε την τοποθέτηση της Αρχής, μεταβάλλοντας τις σχετικές εγκυκλίους οδηγίες.

Μεγάλος αριθμός αναφορών εξετάστηκε για την απόδοση από τον πρώην Ο.Γ.Α. μέρους μόνον, και όχι του συνόλου, του ποσού εξόδων κηδείας που δικαιούνταν, καθώς, με βάση διευκρινιστική εγκύκλιο, οι υπηρεσίες του Ταμείου απαίτησαν να είχαν υποβληθεί επιπλέον δικαιολογητικά για αιτήσεις που είχαν κατατεθεί πριν από την ημερομηνία έκδοσης της εγκυκλίου, και μάλιστα προ 16 μηνών. Η αντιμετώπιση αυτή, είχε ως αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός αιτημάτων να απορριφθεί.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε την περίπτωση αυτή ως χαρακτηριστική παραβίαση της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του πολίτη από τη Διοίκηση, η οποία ενέργησε κατά τρόπο αντίθετο προς τις προσδοκίες που η ίδια είχε δημιουργήσει στον πολίτη. Στη συνέχεια, με ειδική διάταξη, δόθηκε λύση στο ζήτημα. Με το υπό ψήφιση νομοσχέδιο προβλέπεται ψηφιακή διαδικασία πληρωμής των εξόδων κηδείας, διάταξη η οποία πιθανόν να οδηγήσει σε εξορθολογισμό του συστήματος, απλούστευση των διαδικασιών και συντόμευση των χρόνων αναμονής.

Η διοίκηση σε άλλες περιπτώσεις, εξακολουθεί να επανερμηνεύει, μέσω εγκυκλίων, τη ρητώς διατυπωθείσα διάταξη νόμου, που επιτρέπει στους μακροχρόνια άνεργους, που έχουν συμπληρώσει το 55^ο έτος της ηλικίας τους οι γυναίκες και το 60^ο έτος οι άνδρες, να συνεχίσουν προαιρετικά την ασφάλισή τους, με καταβολή των εισφορών τους από τον Λογαριασμό Λ.Α.Ε.Κ. – Ο.Α.Ε.Δ. Η Διοίκηση απορρίπτει την ένταξη στην προαιρετική ασφάλιση, επικαλούμενη τη σταδιακή αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, που επήλθε από το 2010 μέχρι το 2021 και απαιτεί, μέσω εγκυκλίων οδηγιών, αυξημένα όρια ηλικίας για την ένταξη στο Λ.Α.Ε.Κ. – Ο.Α.Ε.Δ., παραβιάζοντας την ειδική ρητή διάταξη νόμου.

Χαρακτηριστική υπόθεση είναι εκείνη πολίτη, η οποία διαμαρτυρήθηκε για τη μη αναδρομική καταβολή της προσαύξησης, που δικαιούται στην σύνταξη της, λόγω των σπουδών του τέκνου της μετά την ενηλικίωσή του. Παρόλο που το τέκνο ολοκλήρωσε με επιτυχία τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και γράφτηκε αμέσως μετά σε Ι.Ε.Κ., η διοίκηση αποφάσισε να δώσει την προσαύξηση από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης επαναχορήγησης και όχι από την ημερομηνία διακοπής της, δηλαδή από την ενηλικίωση του τέκνου, με αποτέλεσμα για ένα και πλέον έτος η μητέρα να έχει στερηθεί της παροχής. Ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι η υποβολή της αίτησης αποτελεί απλώς ένα τυπικό όρο, και όχι προϋπόθεση για την κτήση του δικαιώματος της συνταξιοδότησης, το οποίο είχε ήδη θεμελιωθεί,

όταν συνέτρεξαν οι προϋποθέσεις του νόμου. Μετά την παρέμβαση της Αρχής, η συνταξιούχος δικαιώθηκε της παροχής.

2.5. Υπηρεσίες Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Ο Συνήγορος ασχολήθηκε και αυτή τη χρονιά με σειρά ζητημάτων που αφορούσαν στην παροχή υπηρεσιών της δημόσιας υγείας και της κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως η ελλιπής ενημέρωση των ασθενών, η πραγματοποίηση ιατρικών λαθών, η απρεπής συμπεριφορά, γνωματεύσεις των Κέντρων Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.), η διαδικασία αξιολόγησης της αναπηρίας, οι καθολικές παροχές προνοιακού χαρακτήρα. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, απέστειλε έγγραφα και επεσήμανε τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες της υγειονομικής φροντίδας στους αρμόδιους εμπλεκόμενους φορείς και στις δομές υγείας. Επίσης, πρότεινε λύσεις και απηύθυνε συστάσεις στις διοικήσεις των οργανισμών, όπως και διαμεσολάβησε για την κάθε ατομική περίπτωση.

2.5.1. Λειτουργία δημόσιων δομών υγείας και παροχής υπηρεσιών

2.5.1.1. Παροχή Υπηρεσιών Υγείας από τα Νοσοκομεία

Στο χώρο της Υγείας ερευνήθηκαν κυρίως αναφορές σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υγείας από τα Νοσοκομεία ή άλλες δημόσιες δομές της χώρας που αφορούσαν κυρίως:

- Στη μη ενδεδειγμένη παροχή υπηρεσιών υγείας, με σαφείς υπόνοιες είτε για εσφαλμένη διάγνωση, είτε για τέλεση ιατρικών λαθών ή αμέλειας.
- Στην απρεπή συμπεριφορά των επαγγελματιών υγείας, κυρίως ιατρών του Ε.Σ.Υ., είτε αυτοί εργοδοτούνται στα Νοσοκομεία, είτε στα Κέντρα Υγείας και σε λοιπές δημόσιες δομές.
- Στην ελλιπή ή και καθυστερημένη ενημέρωση των πολιτών για την κατάσταση της υγείας τους ή για το ιστορικό της νοσηλείας τους.
- Στη μη διερεύνηση καταγγελιών που αφορούν στα Νοσοκομεία, από τα αρμόδια Γραφεία Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών - Ληπτριών Υπηρεσιών Υγείας, σύμφωνα με το Ν. 4368/2016.

Ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε επιστολές στα, αναφερόμενα από τους πολίτες, Νοσοκομεία επικεντρώνοντας:

- Στην αναγκαιότητα ενδυνάμωσης της λειτουργίας των Γραφείων Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών/τριών Υπηρεσιών Υγείας.

- Στην τήρηση της νομοθεσίας που εξασφαλίζει εν γένει τα δικαιώματα των πολιτών, σε σχέση με τη παροχή υπηρεσιών υγείας, και ειδικότερα το δικαίωμα των πολιτών στην έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωσή τους για την κατάσταση της υγείας τους.
- Στη διερεύνηση τυχόν αιτιώδους συνάφειας μεταξύ πράξης ή παράλειψης και του, μη προσδοκώμενου, αποτελέσματος.
- Στην υπενθύμιση ότι η συμπεριφορά των επαγγελματιών υγείας απέναντι στους ασθενείς υπόκειται σε περιορισμούς, οι οποίοι αφορούν στον κώδικα ιατρικής δεοντολογίας αλλά και στη λειτουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας.

Ενδεικτικά οι συγκεκριμένες περιπτώσεις διαμεσολάβησης αφορούν σε:

- α. Καταγγελία πολίτη, συνδεδεμένου με πρώτου βαθμού συγγένεια με θανόντα ογκολογικό ασθενή, που υπέβαλε αίτηση σε δημόσιο νοσοκομείο, όπου παρακολουθείτο και απεβίωσε ο πατέρας του, με την οποία ζητούσε το φάκελό του και να ενημερωθεί για τις συνθήκες περίθαλψης και θανάτου του πατέρα του. Ο Διοικητικός Διευθυντής παρέδωσε τον ιατρικό φάκελο του θανόντος στους κληρονόμους μετά από περίπου εβδομήντα (70) ημέρες¹¹². Μετά την παρέμβαση της Αρχής, υπήρξε άμεση αντίδραση της δομής υγείας, ώστε η καταγγελία να διερευνηθεί είτε εκ νέου (με την τοποθέτηση υπεύθυνων διερεύνησης των συμβάντων για τη διενέργεια Προκαταρκτικής Εξέτασης εκτός της καταγγελθείσας δομής), είτε σε βάθος, με την εμπλοκή και των Γραφείων Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών/Ληπτριών Υπηρεσιών Υγείας.
- β. Πολίτη που υπέβαλε αναφορά κατά της διοίκησης δημόσιου νοσοκομείου, διότι δεν ανταποκρίθηκε σε καταγγελία της, όπου περιέγραφε σειρά ιατρικών πράξεων (και εκτιμήσεων), τις οποίες θεωρούσε βλαπτικές για την ίδια και το ανήλικο τέκνο της, εσφαλμένες ή/και στερούμενες της απαιτούμενης δικής της συναίνεσης¹¹³. Η Διοίκηση του νοσοκομείου διερεύνησε εκ νέου την υπόθεση, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις της Αρχής, εξέφρασε τη συγγνώμη της προς την ασθενή, εντόπισε προβλήματα στη διαδικασία διάγνωσης από το ατυχές συμβάν και φρόντισε για τη διόρθωσή τους, ενώ υιοθέτησε διαδικασίες ενημέρωσης και συγκατάθεσης των ασθενών.
- γ. Πολίτη που κατήγγειλε ιατρό για ανάρμοστη συμπεριφορά, όσον αφορά στην εξέταση σε Κέντρο Υγείας στη Β. Ελλάδα, για εσφαλμένη διάγνωση και αμέ-

112. Φ.Υ 259603.

113. Φ.Υ. 236604.

λεια, σχετικά με τον χειρισμό της κατάστασης της υγείας της¹¹⁴. Έπειτα από τις προτάσεις της Αρχής, η καταγγεληθείσα δομή υγείας έγινε δέκτης επιστολής από την αρμόδια Υγειονομική Περιφέρεια για την σχολαστικότερη και πληρέστερη ενημέρωση του μητρώου ασθενών, αναφορικά με την καταγραφή σε αυτό των αποτελεσμάτων της αντικειμενικής εξέτασης, των εργαστηριακών εξετάσεων και των οδηγιών προς τους ασθενείς.

2.5.1.2. Διαδικασίες αξιολόγησης και έκδοσης γνωματεύσεων από τα ΚΕ.Π.Α.

Οι γνωματεύσεις των ΚΕ.Π.Α., αλλά και η διαδικασία αξιολόγησης της αναπηρίας, αποτέλεσαν αντικείμενο πολλών αναφορών προς την Αρχή. Τα ενδεικτικά αναδυόμενα προβλήματα εκπορεύονται από:

- Την, ακόμη και μέχρι σήμερα, χρήση γενικών εγγράφων που αφορούν διαδικασίες πιστοποίησης αναπηρίας μέσω ΚΕ.Π.Α., υπό τη σκέπη όμως των παλαιών ασφαλιστικών ταμείων όπως το τ. Ι.Κ.Α., μη λαμβάνοντας υπόψη την ενοποίηση των ταμείων και τη δημιουργία του e – Ε.Φ.Κ.Α., όπως, π.χ. μη δυνατότητα αξιολόγησης ψυχιατρικών περιστατικών κατ' οίκον, λόγω της ύπαρξης εγγράφου της Δ/σης Αναπηρίας με αριθμ. πρωτ.: Π51/14/22/5/2013¹¹⁵.
- Τη μη λήψη, από τη πλευρά των ΚΕ.Π.Α. (Α' βάρθμια και Β' βάρθμια), σε ορισμένες περιπτώσεις, υπόψη επικαιροποιημένων στοιχείων γνωματεύσεων των ενδιαφερόμενων, για να οδηγηθούν τα πρώτα σε εμπεριστατωμένες και ενημερωμένες αξιολογήσεις αναπηρίας.
- Την πλημμελή αιτιολόγηση των γνωματεύσεων των Επιτροπών των ΚΕ.Π.Α., ειδικά στις περιπτώσεις όπου αυτές μειώνουν το ποσοστό αναπηρίας, σε σχέση με την προηγούμενη γνωμάτευση, είτε μετά τη λήξη της ισχύος της, είτε μετά από ένσταση του ενδιαφερομένου στη Β' βάρθμια Επιτροπή, ένα σημαντικό επαναλαμβανόμενο φαινόμενο, δεδομένης και της αθρόας υποβολής αναφορών επί έτη.

Ενδεικτικά οι συγκεκριμένες περιπτώσεις διαμεσολάβησης αφορούν:

- Αναφορές πολιτών όπου είτε οι ίδιοι, είτε οι οικείοι τους, πάσχουν από ψυχια-

114. Φ.Υ. 252684.

115. Το εν λόγω γενικό έγγραφο υπό μορφή εγκυκλίου με θέμα: «ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΟΔΗΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΥΘΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ (ΚΕ.Π.Α.)» στη σελ. 14 αναφέρει: *“Τονίζεται ότι, τα ψυχιατρικά περιστατικά δεν χαρακτηρίζονται ποτέ κατ' οίκον, παρά μόνον όταν ο αιτών νοσηλεύεται σε ψυχιατρική κλινική”*.

τρικό νόσημα και επιθυμούν να αξιολογηθούν από τις Επιτροπές των ΚΕ.Π.Α. κατ' οίκον. Ο Συνήγορος με έγγραφο προς τον ε – Ε.Φ.Κ.Α., υποστήριξε ότι το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια είναι θεσμικά κατοχυρωμένο για όλους και, κατά συνέπεια, τα άτομα με ψυχικές διαταραχές δικαιούνται κοινωνικά βοηθήματα στον ίδιο βαθμό με τα άτομα που παρουσιάζουν φυσικές αναπηρίες. Συνεπώς, οφείλεται η επανεξέταση του ζητήματος και η εν τοις πράγμασι εξάλειψη της «ταμπέλας» των ψυχιατρικών περιστατικών. Ο ε – Ε.Φ.Κ.Α., ενστερνιζόμενος τις απόψεις του Συνηγόρου, απέστειλε γενικό έγγραφο στους εμπλεκόμενους φορείς πιστοποίησης, ώστε να μην λαμβάνουν υπόψη τους το παλαιότερο γενικό έγγραφο από το τ. Ι.Κ.Α. και να γνωματεύουν επί των ψυχιατρικών περιστατικών και κατ' οίκον.

- Περίπτωση πολίτη, ο οποίος αξιολογήθηκε από Α.Υ.Ε. με χαμηλό ποσοστό αναπηρίας, διότι δεν είχε κατατεθεί νέος εισηγητικός φάκελος με πρόσφατες ιατρικές γνωματεύσεις για την κατάσταση της υγείας του. Εν συνεχεία, υπέβαλε ένσταση και αξιολογήθηκε από Β.Υ.Ε., προσκομίζοντας επί τόπου εισηγητικούς φακέλους που έφεραν μεταγενέστερες ημερομηνίες από την αρχική του εξέταση στην Α.Υ.Ε. Μολαταύτα, ο αναφερόμενος κατήγγειλε ότι η Β.Υ.Ε. επικύρωσε την απόφαση της Α.Υ.Ε., σε ποσοστό και διάρκεια αναπηρίας. Ο Συνήγορος, με έγγραφό του, επεσήμανε τόσο στην Α.Υ.Ε., όσο και στη Β.Υ.Ε. ΚΕ.Π.Α., ότι δεν έλαβαν υπόψη τους τον επικαιροποιημένο εισηγητικό φάκελο στο δειγματοληπτικό έλεγχο και ζήτησε να λάβουν υπόψη τα πιο πρόσφατα ιατρικά δεδομένα της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερόμενου και να επανεξετασθεί – διορθωθεί η, ενδεχομένως λανθασμένη, υπαγωγή του σε χαμηλό ποσοστό αναπηρίας. Η Επιτροπή Δειγματοληπτικού Ελέγχου ζήτησε από τα εμπλεκόμενα ΚΕ.Π.Α., να επανεξετάσουν το φάκελο του ενδιαφερόμενου και να διορθωθεί η λανθασμένη υπαγωγή του¹¹⁶.

2.5.2. Ζητήματα καθολικών προνοιακών παροχών

Ως προς τις καθολικές παροχές προνοιακού χαρακτήρα/κοινωνικής αλληλεγγύης (ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, επιδόματος στέγασης, ανασφαλιστών υπερηλικών), ο Συνήγορος του Πολίτη εντόπισε πλήθος θεσμικών και διαδικαστικών κενών που εμποδίζουν την πρόσβαση των κατά νόμο δικαιούχων στις παροχές αυτές. Τα ζητήματα αυτά επεσήμανε ο Συνήγορος σε σχετικά έγγραφό του στις διοικήσεις των εμπλεκόμενων φορέων και στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, καθώς και σε συνάντηση κλιμακίου της Αρχής με τον αρμό-

116. Φ.Υ. 265931.

διο Γενικό Γραμματέα και υπηρεσιακά στελέχη του Υπουργείου. Μεταξύ άλλων, η Αρχή πρότεινε τα εξής:

- Να ληφθούν μέτρα για τη μείωση των χρόνων καθυστέρησης στην έκδοση αποφάσεων χορήγησης ή επαναχορήγησης του Ε.Κ.Α.Α.Υ., ιδίως για όσους χρειάζεται διασταύρωση πληροφοριών για άλλες παροχές του Ο.Π.Ε.Κ.Α.
- Να καταστεί δυνατή η πρόσβαση των υπηρεσιών του Ο.Π.Ε.Κ.Α. στα στοιχεία της Η.Δ.Ι.Κ.Α. και του Ε.Φ.Κ.Α.
- Να διευκολύνονται οι αιτούμενοι το Ε.Κ.Α.Α.Υ., ως προς την αναζήτηση τυχόν χρόνου ασφάλισης και συνταξιοδότησης από τρίτες χώρες.
- Να παύσουν να συνυπολογίζονται τα ποσά των αναπηρικών προνοιακών επιδομάτων στο εισόδημα των αντίστοιχων δικαιούχων.
- Να εξασφαλιστεί για τα Προγράμματα «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» και «Επίδομα στέγασης» η δυνατότητα επεξεργασίας, διόρθωσης και υποβολής αιτήσεων από αρμόδιο δημοτικό υπάλληλο, μετά από υποβολή των αναγκαίων δικαιολογητικών.
- Να διευκρινισθεί για το Πρόγραμμα «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» ότι, σε περίπτωση ελλείψεων στα προσκομιζόμενα δικαιολογητικά, ο τόπος κατοικίας του αιτούμενου νοικοκυριού δύναται να τεκμηριωθεί με την διενέργεια μίας ή πλειόνων επισκέψεων/κοινωνικών ερευνών.

Επίσης, τέθηκαν εκ νέου προς το αρμόδιο Υπουργείο, οι νομοθετικές προτάσεις που είχαν περιληφθεί στην Ετήσια Έκθεση της Αρχής του έτους 2019 για το «Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Ανασφάλιστων Υπερηλίκων» (Ε.Κ.Α.Α.Υ. – άρ. 93 Ν. 4387/2016), καθώς και οι προνοιακές νομοθετικές προτάσεις που περιλαμβάνονται στην παρούσα Ετήσια Έκθεση.

Εντός του έτους 2020, ο Συνήγορος διαμεσολάβησε και για ζητήματα που αφορούσαν στη χορήγηση του Κοινωνικού Μερίσματος έτους 2019, κάποια εκ των οποίων αφορούσαν προβλήματα μηχανογραφικά ή συντονισμού των Υπηρεσιών, ενώ άλλων η αντιμετώπιση προϋπέθετε τροποποιήσεις διατάξεων. Οι ενδιαφερόμενοι πολίτες διαμαρτυρήθηκαν ιδίως για μη απάντηση στις ενστάσεις που υπέβαλαν στην σχετική ηλεκτρονική πλατφόρμα, για αδυναμία να καταχωρήσουν IBAN στην ηλεκτρονική αίτησή τους, κατά το χρονικό διάστημα από 27.12.2019 μέχρι και 15.01.2020, για απορρίψεις αιτήσεων για χορήγηση αναπηρικού επιδόματος από νοικοκυριά με μέλος ΑμεΑ ή για απορρίψεις που περιλάμβαναν ανέργους εγγραμμένους στα μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ., επειδή το σύστημα δεν ήταν κατάλληλα προσαρμοσμένο να αντιμετωπίζει το χρόνο περιστασιακής απασχόλησης. Άλλες διαμαρτυρίες προς την Αρχή, αφορούσαν νοικοκυριά με μέλος ΑμεΑ που είχε

υποβάλει αίτηση για ανανέωση της χορήγησης του αναπηρικού επιδόματος πριν από την κρίσιμη ημερομηνία 30.11.2019, όπως και για αδικαιολόγητα δυσμενή μεταχείριση των ΑμεΑ που δεν ήταν δικαιούχοι αναπηρικού προνοιακού επιδόματος, αλλά είχαν χαμηλά εισοδήματα, λ.χ. επειδή λάμβαναν αναπηρική σύνταξη μικρού ύψους.

Ο Συνήγορος έθεσε τα σχετικά ζητήματα, τόσο στην Α.Α.Δ.Ε., όσο και στην Η.Δ.Ι.Κ.Α. Α.Ε. με δύο έγγραφά του, τον Φεβρουάριο και τον Ιούνιο 2020. Υπήρξε ανταπόκριση της Διοίκησης για τα μηχανογραφικής ή γραφειοκρατικής φύσης προβλήματα, όπως για την αποστολή απαντήσεων για τις υποβληθείσες ενστάσεις, παροχή δυνατότητας καταχώρησης IBAN, και η διαμεσολάβηση συνεχίζεται για τα υπόλοιπα θέματα.

Η Αρχή συνεχίζει να δέχεται και να διερευνά αναφορές από ΑμεΑ, στα οποία η Διοίκηση δεν εγκρίνει ή διακόπτει την χορήγηση αναπηρικών προνοιακών επιδομάτων επειδή λαμβάνουν σύνταξη ως ορφανά τέκνα ή ως άγαμες θυγατέρες, αν και η σύνταξη είναι πολύ χαμηλού ύψους. Μετά από έγγραφο του Συνηγόρου υπέρ της χορήγησης αναπηρικών προνοιακών επιδομάτων και σε αυτές τις κατηγορίες ΑμεΑ, ανεξάρτητα από τον λόγο για τον οποίο τους χορηγείται η συνταξιοδοτική παροχή (αναπηρία, γήρας, θάνατος), η Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης απάντησε πως, επειδή, με τα νέα δεδομένα που έχουν δημιουργηθεί για το ασφαλιστικό σύστημα, μεγάλος αριθμός συνταξιούχων ΑμεΑ λαμβάνουν πολύ χαμηλές συντάξεις, εξετάζεται το ενδεχόμενο τροποποίησης του σχετικού κανονιστικού πλαισίου.

2.6. Ανώτατη εκπαίδευση και πρόσβαση στην αγορά εργασίας

Στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέτασε και ανέδειξε προβλήματα λειτουργίας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, καθώς και την αδράνεια των επαγγελματικών φορέων στην άσκηση αρμοδιότητάς τους για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων σε κατόχους αλλοδαπών τίτλων σπουδών.

2.6.1. Ζητήματα λειτουργίας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Ο Συνήγορος δέχτηκε αναφορές επικεντρωμένες σε θέματα κάλυψης του κόστους σπουδών στο Ε.Α.Π., διαμεσολαβώντας στα εξής ειδικότερα αιτήματα:

- Λήψη συγκεκριμένων μέτρων μείωσης του κόστους σπουδών, μετά από σχε-

τική αναφορά του Προέδρου της Διοικούσας Επιτροπής (Δ.Ε.) σε εκπομπή της κρατικής τηλεόρασης. Ο Συνήγορος, αναφερόμενος στην αναμενόμενη οικονομική ύφεση μετά την εκδήλωση της πανδημίας, επισήμανε το ενδιαφέρον που αποκτά η εξειδίκευση των δηλώσεων του Προέδρου. Ο Πρόεδρος, απαντώντας, αναφέρθηκε σε επεξεργασία οικονομικών δεδομένων που θα καθορίσει τον χρόνο εφαρμογής και το ύψος μιας ενδεχόμενης μείωσης. Μόνο μέτρο, μέχρι στιγμής, υπήρξε η παράταση κατά 46 ημέρες της αρχικής προθεσμίας καταβολής, με πιστωτική κάρτα, της πρώτης δόσης των τελών¹¹⁷.

- Απαλλαγή από την προκαταβολή εγγραφής στο Ε.Α.Π. για τους δικαιούχους της συνολικής απαλλαγής, βάσει εισοδηματικών κριτηρίων, από τα τέλη των μεταπτυχιακών σπουδών τους. Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στον Πρόεδρο της Δ.Ε., αναγνώρισε τη σκοπιμότητα της προκαταβολής, ως επιβεβαίωσης ειλημμένης απόφασης για την παρακολούθηση του Π.Μ.Σ., που επιτρέπει την ορθολογική οργάνωσή του στη βάση ασφαλέστερων δεδομένων. Επισήμανε, ωστόσο, ότι η προκαταβολή ποσών που υπερβαίνουν τις δυνατότητες των δικαιούχων συνολικής απαλλαγής, δεν φαίνεται συμβατή προς το πνεύμα των ρυθμίσεων, με βάση τις οποίες οι μεταπτυχιακές σπουδές των φοιτητών δεν επιβαρύνουν τους ίδιους και τις οικογένειές τους, σε ευθυγράμμιση προς τη συνταγματική υποχρέωση του Κράτους να ενισχύει τους εισοδηματικά ασθενέστερους φοιτητές, ανάλογα με τις ικανότητές τους (άρθρο 16 παρ. 4 Συντ). Η ληφθείσα απάντηση δεν είχε σαφή σχέση με το ζήτημα.
- Αναβολή φοίτησης και συμψηφισμός καταβληθείσης, για το παρελθόν ακαδημαϊκό έτος, οικονομικής συμμετοχής με εκείνην του τρέχοντος έτους, λόγω ραγδαίας επιδείνωσης της υγείας της συζύγου φοιτητή με υψηλό πιστοποιημένο ποσοστό αναπηρίας και σύμφωνα με σειρά ιατρικών βεβαιώσεων¹¹⁸. Το Ε.Α.Π. εφαρμόζει τις γενικές, περί αναβολής σπουδών, διατάξεις του Κανονισμού του, που δεν λαμβάνουν όμως υπόψη τη σοβαρότητα των προβαλλόμενων λόγων, ούτε το βαθμό στοιχειοθέτησής τους. Ο Συνήγορος υπενθύμισε την πάγια, γνωστή στο Ε.Α.Π., θέση του, σύμφωνα με την οποία: *«...εφόσον η αναστολή ή η διακοπή των σπουδών συναρτάται με την επίκληση σοβαρών λόγων υγείας, εύλογο είναι η σοβαρότητα των λόγων αυτών να επιβεβαιώνεται, στο μέτρο του δυνατού, από τον κατά περίπτωση φορέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο οποίος θα μπορούσε να ορίζει εκ των προτέρων τον ειδικότερο τύπο ιατρικής πιστοποίησης που λαμβάνει υπόψη του ή να αναθέτει την αποτίμηση της*

117. Φ.Υ. 281591, 282625, 282835.

118. Φ.Υ. 286462.

όλης κατάστασης, όπως αυτή προκύπτει από τα σχετικά ιατρικά πιστοποιητικά, σε προκαθορισμένη σύνθεση και αρμοδιότητας επιτροπή, η οποία σταδιακά, στο πνεύμα της ίσης μεταχείρισης όμοιων περιπτώσεων, θα διαμορφώσει και τους ειδικότερους ενιαίους κανόνες...». Το Ε.Α.Π. ανταποκρίθηκε θετικά στη διαμεσολάβηση του Συνηγόρου.

- Κατοχύρωση των τριών υποχρεωτικών μαθημάτων Π.Μ.Σ., όταν αυτά συμπίπτουν με εκείνα άλλου συγγενούς αντικειμένου Π.Μ.Σ., προκειμένου να γίνει δυνατή η απόκτηση δεύτερου μεταπτυχιακού τίτλου, αντί της απλής βεβαίωσης επιτυχούς παρακολούθησης που προτίθεται, σύμφωνα με σχετική προφορική ενημέρωση, να χορηγήσει το Ε.Α.Π.¹¹⁹. Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στον Πρόεδρο της Δ.Ε., επισήμανε ότι τυχόν κτήση του δεύτερου τίτλου με καταβολή των διδάκτρων του δεύτερου προγράμματος στο σύνολό τους και εκ νέου υποβολή σε δοκιμασία εξετάσεων στα κοινά υποχρεωτικά μαθήματα, δηλαδή υπό δυσχερώς δικαιολογούμενες με ακαδημαϊκά κριτήρια προϋποθέσεις, θέτει ζήτημα συμβατότητας προς τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, αλλά και προς τους σκοπούς που, κατά το Σύνταγμα, υπηρετεί η εκπαίδευση.

Πέραν των ανωτέρω, τον Συνήγορο απασχόλησαν:

- Καταγγελία περί αποκλεισμού, με κριτήριο την αποφυγή του κόστους της ασφαλιστικής κάλυψής τους, των ανέργων υποψηφίων σε Πρόγραμμα Επimόρφωσης που, από κοινού με φορείς της αλλοδαπής, διοργάνωσε το Ε.Α.Π., αν και ήταν εξαρχής σαφές, βάσει της δημόσιας Πρόσκλησης και των ενημερωτικών ηλεκτρονικών μηνυμάτων που ακολούθησαν, ότι το Πρόγραμμα αφορούσε και ανέργους. Επίσης, οι διαδοχικές, αυτονοήτως βλαπτικές για τους έχοντες εμπροθέσμως ανταποκριθεί, παρατάσεις της προθεσμίας υποβολής υποψηφιοτήτων στο ίδιο Πρόγραμμα, παρά την εξαρχής υψηλή συμμετοχή. Εκτενής απάντηση που έλαβε ο Συνήγορος μετά επτά μήνες δεν περιείχε επαρκείς εξηγήσεις.
- Διαμαρτυρίες υποψηφίων μελών Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Σ.Ε.Π.)¹²⁰ για καθυστερημένη εξέταση των ενστάσεών τους, όπως και για ιδιαιτέρως συνοπτική διατύπωση των απορριπτικών αποφάσεων. Τα θέματα έχουν ήδη επισημανθεί από τον Συνήγορο, όπως άλλωστε και η ανάγκη ουσιαστικής κρίσης επί των ενστάσεων.

119. Φ.Υ. 286158.

120. Φ.Υ. 286521.

2.6.2. Αδράνεια των επαγγελματιών φορέων στην άσκηση της αρμοδιότητάς τους για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων σε κατόχους αλλοδαπών τίτλων σπουδών

Η αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων κατόχων αλλοδαπών τίτλων σπουδών, με τη διάταξη του άρθρου 168 του Ν. 4635/2019, ανατέθηκε στους επαγγελματικούς φορείς που είναι αναγνωρισμένοι ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.). Οι φορείς αυτοί καθίστανται αρμόδιες αρχές, βάσει του γενικού καθεστώτος αναγνώρισης που καθορίζεται από την οδηγία 2005/36/ΕΚ¹²¹ προς τις διατάξεις της οποίας η ελληνική έννομη τάξη έχει εναρμονισθεί με το Π.Δ. 38/2010¹²².

Κάτοχοι αλλοδαπών τίτλων σπουδών διαφόρων ειδικοτήτων, όπως μηχανικών, φυσικοθεραπευτών, μαιών και εργοθεραπευτών, ζήτησαν τη διαμεσολάβηση του Συνηγόρου¹²³, προκειμένου τα αντίστοιχα επαγγελματικά Ν.Π.Δ.Δ. – και συγκεκριμένα, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (Τ.Ε.Ε.), ο Πανελλήνιος Σύλλογος Φυσικοθεραπευτών (Π.Σ.Φ.), ο Σύλλογος Μαιών – Μαιευτών Αθηνών (Σ.Ε.Μ.Μ.Α.) και ο Πανελλήνιος Σύλλογος Εργοθεραπευτών (Π.Σ.Ε.) – να προβούν στην εξέταση των αιτημάτων τους για αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων τους, ως κατόχων αλλοδαπών τίτλων σπουδών, που τους απονεμήθηκαν από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα άλλων κρατών μελών, κυρίως του Η. Βασιλείου, κατόπιν σπουδών που διενεργήθηκαν σε κολλέγια εγκατεστημένα στην Ελλάδα, τα οποία συνδέονται με τα αλλοδαπά εκπαιδευτικά ιδρύματα με συμφωνίες πιστοποίησης ή δικαιοχρησίας (franchising).

Ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι:

- α. Η αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, επιτρέπει την άσκηση σε άλλο κράτος – μέλος του ίδιου νομοθετικά ρυθμιζόμενου επαγγέλματος, με τους ίδιους όρους και τις ίδιες προϋποθέσεις, που το ασκούν οι κάτοχοι αντίστοιχων ημεδαπών τίτλων σπουδών.
- β. Σε περίπτωση υπολειπόμενης εκπαίδευσης, η αρμόδια αρχή νομιμοποιείται στην επιβολή μέτρων αναπλήρωσης, που συνίστανται είτε σε παραπομπή σε εξετάσεις, είτε σε πρακτική άσκηση.

121. Οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (L255/22/30.09.2005).

122. Π.Δ. 38/2010 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, και άλλες διατάξεις» (Α' 78).

123. Φ.Υ. 284561, 284185, 282858, 281758, 278124, κ.ά.

- γ. Εάν οι τίτλοι σπουδών έχουν χορηγηθεί κατόπιν εκπαίδευσης που διενεργήθηκε, εν μέρει ή εξ ολοκλήρου, σε εκπαιδευτικό ίδρυμα που εδρεύει στην ελληνική επικράτεια, οι αρμόδιες ελληνικές αρχές επαληθεύουν κατά πόσον η παρασχεθείσα εκπαίδευση έχει πιστοποιηθεί επισήμως από το αλλοδαπό εκπαιδευτικό ίδρυμα, εάν οι χορηγηθέντες τίτλοι είναι ίδιοι με αυτούς που θα είχαν χορηγηθεί, εάν η εκπαίδευση είχε πραγματοποιηθεί εξ ολοκλήρου στο κράτος μέλος χορήγησης του τίτλου, και εάν οι τίτλοι εκπαίδευσης προσδίδουν τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα στην επικράτεια του κράτους μέλους που χορήγησε τον τίτλο.

Με εξαίρεση το Τ.Ε.Ε., οι υπόλοιποι φορείς ενημέρωσαν τον Συνήγορο ότι για την άσκηση της αρμοδιότητάς τους περιμένουν τη ρύθμιση των απαιτούμενων λεπτομερειών από το Υπουργείο Υγείας. Ο Συνήγορος, με σχετικό πόρισμα, είχε θέσει το ζήτημα υπόψη του Υπουργείου, ζητώντας πάντως από τους εμπλεκόμενους φορείς να αναλάβουν πρωτοβουλία, στο πλαίσιο της διοικητικής αυτοτέλειάς τους ως Ν.Π.Δ.Δ., να ορίσουν οι ίδιοι τις απαιτούμενες λεπτομέρειες για την άσκηση της ανατεθείσας σε αυτούς αρμοδιότητας.

Τελικά με τον Ν. 4763/2020, **επήλθαν τροποποιήσεις και συμπληρώσεις στις διατάξεις του Π.Δ. 38/2010, αναφορικά με το καθεστώς αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων και επαγγελματικής ισοδυναμίας**. Συγκεκριμένα, με τις διατάξεις της παρ. 10 α' του άρθρου 164 του προαναφερόμενου νόμου, επιστρέφει στο Α.Τ.Ε.Ε.Ν η αρμοδιότητα της αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων, η οποία είχε ανατεθεί με τις διατάξεις του άρθρου 168 του Ν. 4635/2019 στις οργανωμένες ως Ν.Π.Δ.Δ., επαγγελματικές οργανώσεις. Έτσι, **το Α.Τ.Ε.Ε.Ν καθίσταται πλέον η αρμόδια αρχή στην Ελλάδα, τόσο για την αναγνώριση της επαγγελματικής ισοδυναμίας, όσο και για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων κατόχων αλλοδαπών τίτλων σπουδών**¹²⁴.

124. Εκκρεμείς αιτήσεις με τους σχετικούς φακέλους στις ως άνω επαγγελματικές οργανώσεις επιστρέφονται στους ενδιαφερόμενους. Οι προαναφερόμενοι υποχρεούνται, με ευθύνη τους, να υποβάλουν τα ως άνω δικαιολογητικά, εκ νέου, στο Α.Τ.Ε.Ε.Ν., το οποίο οφείλει να τα εξετάσει κατά προτεραιότητα. Οι ενδιαφερόμενοι οφείλουν να υποβάλουν μαζί με την αίτηση παράβολο ποσού εκατό (100) ευρώ υπέρ του Δημοσίου. Εφόσον πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις, η απόφαση αναγνώρισης εκδίδεται εντός προθεσμίας τεσσάρων (4) μηνών από την υποβολή ή την περιέλευση της αίτησης και των σχετικών δικαιολογητικών (Ν. 4763/2020 άρθρο 164).

2.7. Περιβάλλον και αμοιβαίες υποχρεώσεις κράτους – πολιτών

2.7.1. Μακροχρόνια προβλήματα στον πολεοδομικό έλεγχο

Με τις διατάξεις του Ν. 3852/2010¹²⁵, περιήλθαν στους δήμους πρόσθετες πολεοδομικές αρμοδιότητες (έκδοση των οικοδομικών αδειών, έλεγχος και τήρηση της διαδικασίας περί αυθαιρέτων και περί επικινδύνων οικοδομών), ενώ προβλέφθηκε ότι, αν σε δήμους του ίδιου νομού δεν υφίστανται υπηρεσίες δόμησης (Υ. ΔΟΜ.) με επάρκεια υλικοτεχνικής υποδομής και προσωπικού, τότε παρέχεται σε αυτούς υποχρεωτικώς, διοικητική υποστήριξη από το δήμο της έδρας του νομού ή από άλλο εγγύτερο δήμο. Παράλληλα, προβλέφθηκε ότι η διοικητική υποστήριξη παρέχεται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ενώ οι δήμοι υποχρεούνται να οργανώσουν αυτοτελείς υπηρεσίες Δόμησης.

Ωστόσο, η Ανεξάρτητη Αρχή έχει δεχτεί και συνεχίζει να δέχεται σημαντικό αριθμό αναφορών που σχετίζονται με παραβάσεις της πολεοδομικής νομοθεσίας, όπως μη νόμιμη χορήγηση οικοδομικής άδειας, κατασκευές καθ' υπέρβαση των όρων της υφιστάμενης οικοδομικής άδειας, αλλαγές χρήσης, καταπάτηση κοινόχρηστων χώρων και γενικότερα αυθαίρετη δόμηση. Εκτός από την υποβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος, διαπιστώνεται και η προσβολή του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, η παράνομη δόμηση συνοδεύεται από την καταπάτηση δημοσίων εκτάσεων (δάση – δασικές περιοχές, οικολογικά ευαίσθητες περιοχές), την παράνομη διάνοιξη δρόμων, την καταστρατήγηση των ορίων των ζωνών οικιστικού ελέγχου, του αιγιαλού – παραλίας, των παραδοσιακών οικισμών, ακόμη και των αρχαιολογικών χώρων. Οι παραβάσεις αυτές οφείλονται κατά κανόνα στη στάση ανοχής, η οποία τηρείται από τη διοίκηση και εκφράζεται κατ' εξοχήν με την απουσία ελέγχου στο στάδιο κατασκευής των οικοδομών και την πλημμελή τήρηση της διαδικασίας περί αυθαιρέτων. Μέσα από τη διερεύνηση σχετικών υποθέσεων προκύπτει ότι **η χρόνια δυσλειτουργία και υποστελέχωση των Πολεοδομικών Γραφείων, αποδυναμώνει και, σε κάποιες περιπτώσεις, αχρηστεύει εντελώς το διοικητικό εργαλείο του ελέγχου των αυθαιρέτων κατασκευών.**

Οι συνέπειες της μη τήρησης των πολεοδομικών κανόνων είναι ιδιαίτερα σοβαρές σε περιπτώσεις αυθαιρέτων κατασκευών πλησίον ρεμάτων, ιδίως αυτών που βρίσκονται εντός πόλεων και οικισμών και τα οποία υφίστανται μεγάλες οικιστικές πι-

125. Πρόγραμμα «Καλλικράτης».

έσεις. Σε πολλές περιπτώσεις παρενέβη ο Συνήγορος του Πολίτη, ζητώντας την τήρηση της διαδικασίας περί αυθαιρέτων για κατασκευές ακόμη και εντός της κοίτης ρέματος¹²⁶ και διαπίστωσε ότι δεν είναι σπάνιο, έτη μετά τις επεμβάσεις, να καλούνται οι Υ.ΔΟΜ. να προβούν σε έλεγχο προκειμένου να διαπιστώσουν εάν υφίστανται οικοδομικές άδειες (Ο.Α.), εάν στις Ο.Α. έχει αποτυπωθεί το ρέμα, εάν έχουν τηρηθεί οι απαιτούμενες αποστάσεις ή εάν έχουν γίνει παράνομες επεμβάσεις επί αυτού. Κρίσιμες είναι εν προκειμένω οι καθυστερήσεις που σημειώνονται στην τήρηση της διαδικασίας περί αυθαιρέτων, καθώς οι πολεοδομικές παραβάσεις, σε συνάρτηση με την απουσία οριοθετήσεων, καθορισμού πλημμυρικών ζωνών και παράλειψης εκτέλεσης ολοκληρωμένων αντιπλημμυρικών έργων, έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον οδηγώντας, μοιραία, κατά τη διάρκεια έντονων βροχοπτώσεων, στον κίνδυνο απώλειας ανθρώπινων ζώων και περιουσιακών στοιχείων.

Εξίσου σημαντική είναι η αρμοδιότητα των Υ.ΔΟΜ. ως προς την καταγραφή των αυθαιρέτων κατασκευών εντός εκτάσεων που διέπονται από άλλα προστατευτικά πλαίσια. Για παράδειγμα, η αυθαίρετη δόμηση εντός δασικών εκτάσεων δεν απομειώνει μόνο την αξία των οικοσυστημάτων, αλλά δημιουργεί και κίνδυνο για την ασφάλεια των πολιτών, στην περίπτωση εκδήλωσης πυρκαγιάς. Αντίστοιχα, κρίσιμη είναι η τήρηση των πολεοδομικών κανόνων και ο έλεγχος εκ μέρους των Υ.ΔΟΜ., όταν η οικοδομική δραστηριότητα είναι αυξημένη, εξαιτίας έντονης τουριστικής ανάπτυξης. Σε περιοχές μάλιστα με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, σε συνάρτηση με την ιδιαιτερότητα του τοπίου και του γεωλογικού υποβάθρου (όπως για παράδειγμα στην περιοχή της Σαντορίνης¹²⁷), η παράλειψη ελέγχου διογκώνει ολοένα το φαινόμενο της αυθαίρετης δόμησης με δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον, τη διατήρηση του τοπίου και των παραδοσιακών στοιχείων, αλλά και στην ασφάλεια των κατασκευών.

Ως εκ τούτου, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει κατ' επανάληψη ασχοληθεί με το ζήτημα της σύστασης και στελέχωσης των υπηρεσιών δόμησης (Υ.ΔΟΜ.) των δήμων, καθώς και των αντίστοιχων δυσλειτουργιών των πολεοδομικών υπηρεσιών των δήμων που έχουν αναλάβει τη διοικητική υποστήριξη και όμορων δήμων, στερούμενων υπηρεσιών δόμησης, στο πλαίσιο της διερεύνησης σχετικών αναφορών.

Με πολλαπλές παρεμβάσεις της προς τους αρμόδιους Υπουργούς¹²⁸, ήδη από το 2015, η Αρχή έχει επισημάνει τις καθυστερήσεις διεκπεραίωσης πολεοδο-

126. Φ.Υ. 238788 και Φ.Υ. 247264.

127. Φ.Υ. 211045, 218230, 234858 και 225136.

128. Αριθ. πρωτ. Φ.1300.2/45460/03.12.2015, Φ. 1300.2/8234/22.02.2017, Φ.1300.2/48622/03.11.2017.

μικών υποθέσεων λόγω ανεπιτυχούς εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου, ελλιπούς στελέχωσης και σοβαρών οργανωτικών δυσλειτουργιών των πολεοδομικών υπηρεσιών. Παράλληλα, επισήμανε ότι το μοντέλο της διοικητικής υποστήριξης των δήμων που στερούνται υπηρεσιών δόμησης, δεν λειτούργησε αποτελεσματικά, λόγω της οριακής στελέχωσης των μητροπολιτικών δήμων που κλήθηκαν να τις υποστηρίξουν, με αποτέλεσμα να δημιουργεί *“ακραία προβλήματα κακοδιοίκησης, συνιστώντας παραβίαση των αρχών της Νομιμότητας και της Χρηστής Διοίκησης”*. Η ως άνω διαχρονική διαπίστωση της Αρχής, συμπεριελήφθη και στις επισημάνσεις της επί του νομοσχεδίου *«Έλεγχος και Προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος»* (πλέον Ν. 4495/2017)¹²⁹. Σημειώνεται δε, ότι, με το Ν. 4495/2017 συστάθηκαν και νέες υπηρεσίες ελέγχου δόμησης, τα Παρατηρητήρια Δομημένου Περιβάλλοντος, χωρίς να έχει αντιμετωπιστεί η υποστελέχωση των υφιστάμενων πολεοδομικών υπηρεσιών.

Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη εξακολουθεί, στο πλαίσιο της άσκησης της διαιμοσολαβητικής του αποστολής, να λαμβάνει από τις αρμόδιες υπηρεσίες των δήμων έγγραφα αδυναμίας ανταπόκρισης λόγω της υποστελέχωσής τους, ενώ καθίσταται αποδέκτης αναφορών πολιτών συναφούς περιεχομένου.

Με δεδομένη τη σοβαρότητα του ζητήματος, η Αρχή, σε μία προσπάθεια χαρτογράφησης του προβλήματος, απευθύνθηκε¹³⁰ στις υπηρεσίες δόμησης των δήμων της χώρας, που υποστηρίζουν διοικητικά άλλους δήμους, και ζήτησε στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των εξυπηρετούμενων δήμων, τον οργανισμό και τους υπηρετούντες ανά Υπηρεσία/Τμήμα της υπηρεσίας δόμησης, τον αριθμό των υπαλλήλων που εκτελούν παράλληλα καθήκοντα, τον αριθμό των υπαλλήλων που μετακινήθηκαν/συνταξιοδοτήθηκαν από τη δημοσίευση του Ν. 3852/2010, την έκταση του δήμου και το σύνολο της έκτασης των εξυπηρετούμενων δήμων και τον ανά Τμήμα/αντικείμενο αριθμό των εκκρεμοτήτων (όσον αφορά τόσο την εντός της κατά τόπο αρμοδιότητας του δήμου, όσο και την εκτός αυτής). Η Αρχή έλαβε και επεξεργάστηκε τις απαντήσεις από σαράντα δύο (42) Υπηρεσίες Δόμησης, και απέστειλε προς τους Υπουργούς Εσωτερικών, Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Οικονομικών έγγραφο¹³¹, στο οποίο συνοψίζονται τα κυριότερα προβλήματα, ως ακολούθως:

- Η υποστελέχωση αναφέρεται ως μείζον πρόβλημα, σχεδόν από το σύνολο των υπηρεσιών. Το συγκεκριμένο ζήτημα έχει επιφέρει σοβαρές παρεπόμε-

129. <https://www.synigoros.gr/resources/20171222-eggrafo-stp-pros-ypourgous.pdf>

130. Το υπ' αριθ. πρωτ. Φ.1300.2/58307/27.12.2018 έγγραφο.

131. Το υπ' αριθ. πρωτ. 271325/11449/4.3.2020.

νες επιπτώσεις που συμπαρασύρουν ολόκληρη τη σχετική διοικητική διαδικασία. Σε αρκετές υπηρεσίες, **ο αριθμός των υπηρετούντων υπαλλήλων είναι μικρότερος ή πολύ μικρότερος, σε σχέση με τον προβλεπόμενο στον Οργανισμό Εσωτερικής Λειτουργίας της Υπηρεσίας, ενώ σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, ο αριθμός των υπαλλήλων έχει μειωθεί κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 50%, σε σχέση με το 2010** (έτος ψήφισης του Ν. 3852/2010).

- **Η απουσία υπαλλήλων συγκεκριμένης ειδικότητας**, απαραίτητης για την εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας αναδεικνύεται σε πολλές περιπτώσεις. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται η απουσία Τοπογράφου Μηχανικού στις Υ.ΔΟΜ. των Δήμων Αιγάλεω και Μαρκοπούλου – Μεσογαίας και η απουσία αρμόδιου υπαλλήλου για την επικαιροποίηση των προστίμων διατήρησης, βάσει του Ν. 4495/2017 στο Δήμο Αθηναίων¹³².
- **Οι υπηρετούντες υπάλληλοι σε ορισμένες Υ.ΔΟΜ. αδυνατούν να εξυπηρετήσουν και να ανταποκριθούν στο ευρύτατο πεδίο της τοπικής τους αρμοδιότητας**. Χαρακτηριστικά, η Υ.ΔΟΜ. Κορδελιού – Ευόσμου, που διαθέτει συνολικά δεκαέξι (16) υπαλλήλους, σημειώνει στο υπ' αριθ. πρωτ. 905/12.02.2019 έγγραφό της ότι «εξυπηρετεί το μισό πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης».
- Η σύναψη **συμβάσεων διαδημοτικής συνεργασίας**, ως δυνατότητα διευκόλυνσης του έργου των Υ.ΔΟΜ. που έχουν αναλάβει τη διοικητική υποστήριξη των όμορων δήμων, δεν έχει προχωρήσει σε καμία περίπτωση.
- Δεν έχει σημειωθεί πρόοδος **ως προς την ίδρυση Υ.ΔΟΜ. στους υποστηριζόμενους δήμους**, παρά το γεγονός της παρέλευσης μεγάλου χρονικού διαστήματος από το, προβλεπόμενο στη νομοθεσία, χρονοδιάγραμμα.
- **Ελλείψεις διοικητικής – γραμματειακής υποστήριξης, καθώς και ανάγκη εκσυγχρονισμού των συσκευών ηλεκτρονικών υπολογιστών** που διαθέτουν οι υπηρεσίες διαπιστώνονται σε αρκετές περιπτώσεις. Παράλληλα, κρίνεται θετικά η έναρξη της ηλεκτρονικής διαδικασίας έκδοσης οικοδομικών αδειών, καθώς διευκολύνει τη διεκπεραίωση και συνεισφέρει στη μείωση των υφιστάμενων εκκρεμοτήτων.
- **Ορισμένοι δήμοι δεν διαθέτουν νομική υπηρεσία**. Ως εκ τούτου, οι Υ.ΔΟΜ. δεν λαμβάνουν την απαραίτητη συνδρομή κατά την εφαρμογή του οικείου θεσμικού πλαισίου.
- Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που αναφέρεται η ύπαρξη μεγάλου ή πολύ με-

132. Τμήμα Ελέγχου Κατασκευών, υπηρεσιακό σημείωμα υπ' αριθ. πρωτ. 175141/26.06.2019.

γάλου αριθμού εκκρεμών υποθέσεων (8.100 στην Υ.ΔΟΜ. Αγίας Παρασκευής). Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, **η πλειοψηφία των εκκρεμοτήτων εντοπίζεται στα Τμήματα Ελέγχου Κατασκευών, τα οποία είναι επιφορτισμένα με τη διενέργεια αυτοψιών, κατόπιν καταγγελιών για αυθαίρετη δόμηση.** Η συσσώρευση εκκρεμοτήτων είναι πιθανό να συνεπιφέρει σοβαρές καθυστερήσεις στον χαρακτηρισμό και την κατεδάφιση επικίνδυνων κτιρίων και κατασκευών.

- Η ύπαρξη εκκρεμοτήτων και σοβαρών καθυστερήσεων δημιουργεί καταστάσεις έντασης και σύγκρουσης με τους εξυπηρετούμενους πολίτες. Ως εκ τούτου, **παρατηρείται αύξηση των αγωγών ιδιωτών για αποζημίωση σε βάρος του Δημοσίου,** αλλά και μηνύσεων για παράβαση του άρθρου 259 Π.Κ., περί παράβασης καθήκοντος.

Περαιτέρω, σημειώθηκε ότι η **μεταβατική εφαρμογή του Ν. 4495/2017, έχει επιβαρύνει τις Υ.ΔΟΜ. με επιπλέον αρμοδιότητες,** ανήκουσες στα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία όργανα, όπως τα Τοπικά Παρατηρητήρια. Επιπλέον, εκκρεμεί η εφαρμογή των διατάξεων, σύμφωνα με τις οποίες **η αρμοδιότητα ελέγχου των κατασκευών και διενέργειας σχετικών αυτοψιών ανήκει στους ελεγκτές δόμησης.** Η συγκεκριμένη διαδικασία, όπως ανωτέρω σημειώθηκε, συναρτάται με τις μεγαλύτερες καθυστερήσεις και προβλήματα κατά τη διεκπεραίωσή της.

Οι ως άνω παρατηρήσεις της Αρχής ελήφθησαν υπόψη στο Ν. 4674/2020 και, σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5 αυτού, προβλέφθηκε η **λήξη της διοικητικής υποστήριξης των δήμων** που στερούνταν υπηρεσιών δόμησης από τους όμορους μητροπολιτικούς δήμους, η οποία με συνεχείς παρατάσεις υφίστατο μέχρι την 30.6.2020. Επίσης, προβλέφθηκε η **έναρξη άσκησης των αρμοδιοτήτων από όλους τους δήμους,** μέσω της ανάθεσης της **υποβοήθησης των Τεχνικών Υπηρεσιών και των Υπηρεσιών Δόμησης με προγραμματική σύμβαση,** έως την στελέχωσή τους, στην Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, στους νεοσύστατους αναπτυξιακούς οργανισμούς ή/και στα Δίκτυα Δήμων. Περαιτέρω, με την ψήφιση του Ν. 4735/2020, όλοι οι Δήμοι από την 1^η Νοεμβρίου 2020 υποχρεούνται να συστήσουν και να λειτουργήσουν Υ.ΔΟΜ.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, σε σχετική παρέμβασή του στη Διарκή Κοινοβουλευτική Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης¹³³, **επισήμανε ότι μεγάλος αριθμός Δήμων δεν θα μπορέσει, με το υφιστάμενο προσωπικό, να στελεχώσει άμεσα τις Υ.ΔΟΜ.**¹³⁴. Τέλος, προκειμένου να μη δημιουργείται

133. <https://www.synigoros.gr/resources/060920-Υπομνημα-ns-ithageneia.pdf>.

134. Βλ. θεματική ενότητα «Παρατηρήσεις επί σχεδίων νόμου», Ν. 4735/2020.

σύγχυση σχετικά με την άσκηση των αρμοδιοτήτων τόσο της νέας δομής των Παρατηρητηρίων Δομημένου Περιβάλλοντος, τα οποία δεν έχουν μέχρι σήμερα στελεχωθεί, όσο και των Υ.ΔΟΜ., οι οποίες εξακολουθούν να ασκούν τις αρμοδιότητες που είχαν μέχρι τη δημοσίευση του ν. 4495/2017¹³⁵, επιβάλλεται η λήψη οριστικών αποφάσεων και η συνεννόηση μεταξύ των συναρμόδιων Υπουργείων, αναφορικά με τις αρμοδιότητες και τη στελέχωσή τους.

2.7.2. Τα αδήλωτα τετραγωνικά ακινήτων

Τα τελευταία έτη έχουν αναληφθεί συνεχείς νομοθετικές πρωτοβουλίες σχετικά με τη διαχείριση, τον έλεγχο και την προστασία του δομημένου περιβάλλοντος, μέσω της «τακτοποίησης» των αυθαίρετων κατασκευών. **Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει ότι¹³⁶, οι ρυθμίσεις για την τακτοποίηση των αυθαίρετων θα πρέπει να είναι οριστικές, με την έννοια να μην υφίσταται διαρκής δυνατότητα ένταξης στην διαδικασία τακτοποίησης.** Ωστόσο, με όλες τις μέχρι σήμερα νομοθετικές πρωτοβουλίες της πολιτείας, παρέχεται η δυνατότητα διαρκών παρατάσεων των προθεσμιών ένταξης των κατασκευών στη διαδικασία τακτοποίησης. Με τον τρόπο αυτό, αφενός δεν επιτυγχάνεται η θέσπιση ενός σαφούς πλαισίου για τον έλεγχο και την ανάπτυξη του δομημένου περιβάλλοντος, και αφετέρου δημιουργούνται ζητήματα ως προς την ανάγκη δήλωσης των τετραγωνικών που έχουν υπαχθεί στις σχετικές διατάξεις και την, κατ' αναλογία, διόρθωση του υπολογισμού των δημοτικών τελών.

Επιπρόσθετα, χρόνιο είναι το πρόβλημα της αμφισβήτησης από τους πολίτες των δημοτικών τελών, που καθορίζονται βάσει του εμβαδού των ακινήτων, όπως είναι το ενιαίο τέλος καθαριότητας και φωτισμού, ο φόρος ηλεκτροδοτούμενων χώρων και το τέλος ακίνητης περιουσίας. **Το πρόβλημα αυτό είχε καταδειχθεί από μεγάλο αριθμό αναφορών πολιτών και ο Συνήγορος συνέταξε δύο Ειδικές Εκθέσεις κατά τα έτη 2014 και 2018, προκειμένου να τονίσει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη σύνδεσης των αρχείων των δήμων με τα στοιχεία της Γ.Γ.Π.Σ. ή του Κτηματολογίου, όπου αυτό υπήρχε, όπως και την αναμόρφωση του πλαισίου υπολογισμού των τελών που συνδέονταν με την επιφάνεια των ακινήτων.** Με την εισαγωγή νομοθετικής ρύθμισης (Ν. 4647/2019)¹³⁷, δόθηκε η δυνατότητα στους

135. ΥΠΕΝ Εγκύκλιος 1/ 16.11.2017.

136. <https://www.synigoros.gr/resources/20171222-eggrafo-stp-pros-ypourgous.pdf>.

137. Άρθ. 51 παρ. 2 Ν. 4647/16.12.2019: «Οι υπόχρεοι σε υποβολή δήλωσης για τον καθορισμό της επιφάνειας ή και της χρήσης ακινήτου περί του υπολογισμού φόρων, τελών και εισφορών προς τους Ο.Τ.Α. Α' βαθμού, μπορούν να υποβάλουν δήλωση με τα ορθά στοιχεία μέχρι 30.6.2020 [30.09.2020], χωρίς την επιβολή προστίμων για τη μη υποβολή ή την υποβολή

ιδιοκτήτες ακινήτων, χωρίς την επιβολή αναδρομικών χρεώσεων και προστίμων, να δηλώσουν τα ακριβή εμβαδά αυτών και τη χρήση τους, με καταληκτική ημερομηνία την 30^η Σεπτεμβρίου 2020. Για τη δήλωση της επιφάνειας των ακινήτων, οι ενδιαφερόμενοι μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα καταχωρημένα στοιχεία του περιουσιολογίου της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (Α.Α.Δ.Ε.), μέσω ειδικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας, που σχεδιάστηκε για αυτό το σκοπό από την Κ.Ε.Δ.Ε. και την Α.Α.Δ.Ε.

Ωστόσο, το δικαίωμα διόρθωσης της επιφάνειας των ακινήτων, δυνάμει του Ν. 4647/2019, δημιούργησε έντονο αίσθημα ανισότητας στους πολίτες εκείνους που είχαν στο μεταξύ ανταποκριθεί στις προσκλήσεις του Υπουργείου Εσωτερικών για την τακτοποίηση ληξιπρόθεσμων οφειλών τους, οι οποίες απέρρεαν από ανακριβείς δηλώσεις εμβαδών. Οι πολίτες αυτοί είτε είχαν υπαχθεί σε πρόσφατες ρυθμίσεις που προέβλεπαν δυνατότητα τμηματικής καταβολής των χρεών για οφειλές που θα βεβαιωνόνταν έως την 29.11.2019, με αναλογική απαλλαγή από τις κατά Κ.Ε.Δ.Ε. προσαυξήσεις, τόκους εκπρόθεσμης καταβολής και πρόστιμα, είτε είχαν υπαχθεί σε άλλες προγενέστερες ευνοϊκές διατάξεις, βάσει των οποίων είχαν αναλάβει την καταβολή δόσεων σε μελλοντικό χρόνο. Για την επέκταση των προστατευτικών μέτρων και μετά από διαμαρτυρίες πολιτών, επιτράπηκε τελικά με νεώτερη ρύθμιση (Ν. 4674/2020)¹³⁸, η αυτεπάγγελτη διαγραφή οφειλών, που αφορούσαν στην αναδρομική επιβολή των τελών, φόρων και συναφών προστίμων και είχαν βεβαιωθεί πριν από την 16.12.2019.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, παρακολουθώντας το ζήτημα μέσα από τις αναφορές των πολιτών, μετά την ψήφιση του Ν. 4674/2020, με υπόμνημά του προς το Υπουργείο Εσωτερικών εξέφρασε την αποδοχή του για την απόφαση καθορισμού του ενιαίου τέλους καθαριότητας και φωτισμού, του Τ.Α.Π. και του Φ.Η.Χ., βάσει των στοιχείων του Περιουσιολογίου που τηρεί το Υπουργείο Οικονομικών.

Παρά τη ρύθμιση του ζητήματος, όμως, η Αρχή συνέχισε να εξετάζει πλήθος αναφορών, εκ μέρους πολιτών που είχαν ήδη χρεωθεί με δημοτικά τέλη και φόρους και είτε τα είχαν εξοφλήσει ολοσχερώς, είτε τα κατέβαλλαν τμηματικά. Στις περι-

ανακριβούς δήλωσης. Διαφορές στους αναλογούντες φόρους, τέλη και εισφορές εκ των δηλώσεων του προηγούμενου εδαφίου, υπολογίζονται και οφείλονται μόνο από την 1.1.2020».

138. Άρθ. 21 παρ. 2, 3 Ν. 4674/11.03.2020: «Βεβαιωμένες οφειλές από φόρους και τέλη προς τους Ο.Τ.Α. α΄ βαθμού, που αντιστοιχούν σε διαφορές ως προς την επιφάνεια ενός ακινήτου ή τη χρήση αυτού και αφορούν χρονικό διάστημα προγενέστερο της υποβολής δήλωσης, καθώς και τα συναφή με αυτές πρόστιμα, διαγράφονται. Ποσά που έχουν ήδη καταβληθεί δεν αναζητούνται. Η ρύθμιση του πρώτου εδαφίου δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις, όπου οι οφειλές έχουν προκύψει ύστερα από έλεγχο της υπηρεσίας».

πτώσεις αυτές, η Αρχή ανέλαβε το έργο της ενημέρωσης των πολιτών, σχετικά με τις ενέργειες που έπρεπε να ακολουθήσουν, ώστε να διαγραφούν οι μελλοντικές οφειλές τους ή να παραιτηθούν από αξιώσεις σχετικά με επιστροφή χρηματικών ποσών που είχαν ήδη καταβληθεί.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρακτική κάποιων δήμων, οι οποίοι, ενόψει των ως άνω ευνοϊκών διατάξεων, που η εφαρμογή τους θα επέφερε την απαλλαγή από βεβαιωμένα δημοτικά τέλη, έσπευσαν να προβούν σε κατασχέσεις τραπεζικών λογαριασμών οφειλετών, ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη η διαδικασία υποβολής διορθωτικών δηλώσεων, παραβιάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις αρχές της χρηστής διοίκησης και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης¹³⁹.

2.8. Λειτουργία, εξυπηρέτηση και πρακτικές του Διαχειριστή του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.)

Ο Συνήγορος του Πολίτη – από την έναρξη της λειτουργίας του – ασχολείται σταθερά με θέματα που σχετίζονται με την ηλεκτρική ενέργεια, ειδικότερα ως προς το σκέλος που αφορά τους καταναλωτές όπως: λογαριασμοί, τιμολόγια, καταμέτρηση, συντήρηση δικτύου, διακοπές ηλεκτροδότησης, αποζημιώσεις, ρευματοκλοπές, κ.ά. Αρχικά, όλες οι θεματικές σχετίζονταν με πρακτικές της Δ.Ε.Η. Ωστόσο, με το Ν. 4001/2011 – σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2009/72/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την οργάνωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας – ο τομέας που αφορά τη λειτουργία, συντήρηση και ανάπτυξη του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και τη διασφάλιση της πρόσβασης των καταναλωτών στο δίκτυο, ανατέθηκε στην Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. Α.Ε. (Διαχειριστής του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας), οι αρμοδιότητες του οποίου ρυθμίζονται μέσα από ένα ευρύ πλαίσιο διατάξεων που έχει εκπονήσει η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.), με κυριότερη τον «Κώδικα Διαχείρισης του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας» (Ε.Δ.Δ.Η.Ε.). Έκτοτε, η Αρχή λαμβάνει αναφορές που αφορούν είτε θέματα αποκλειστικά της αρμοδιότητας του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., είτε θέματα που εμπλέκονται τόσο ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., όσο και η Δ.Ε.Η.

Η αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη ως προς τον Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της διαμεσολαβητικής του παρέμβασης προς τις επιχειρήσεις που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες προς τους πολίτες για την

139. Φ.Υ. 275212.

ικανοποίηση βασικών αναγκών τους¹⁴⁰ (λ.χ ενέργεια, ύδρευση, επικοινωνίες, συγκοινωνίες). Λόγω της εξαιρετικά κρίσιμης, για το κοινωνικό σύνολο, φύσης αυτών των υπηρεσιών, το Δημόσιο οφείλει να διατηρεί ουσιαστική εποπτεία επ' αυτών, με την οποία εγγυάται την εύρυθμη, με βάση το δημόσιο σκοπό που υπηρετούν, οργάνωση και λειτουργία τους. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι η έως σήμερα επικοινωνία της Αρχής με τις υπηρεσίες του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. έχει δημιουργήσει ένα αμοιβαίο κλίμα εμπιστοσύνης και συνεννόησης, γεγονός που αποτυπώνεται και στην εξέλιξη των σχετικών αναφορών.

Το αντικείμενο του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με τα αιτήματα των καταναλωτών για νέες συνδέσεις, διακοπές συνδέσεων, επανασυνδέσεις, την τροποποίηση παλαιών παροχών μέσω της επαύξησης ισχύος, τη συντήρηση και ανάπτυξη του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, την αποκατάσταση βλαβών, την καταμέτρηση των καταναλώσεων, τη διαχείριση του φαινομένου της ρευματοκλοπής. Από τις αναφορές που διερευνά η Αρχή, διαπιστώνεται μια γενικότερη δυσαρέσκεια και αμφισβήτηση των πολιτών έναντι του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. και κατ' επέκταση, της Δ.Ε.Η., λόγω, κυρίως, της καθυστέρησης διεκπεραίωσης των αιτημάτων τους και της μη τήρησης των χρόνων εξυπηρέτησης που προβλέπει το πρόγραμμα των «εγγυημένων υπηρεσιών» προς τους καταναλωτές. Έχει παρατηρηθεί ότι οι καταναλωτές απευθύνονται με επανειλημμένα ηλεκτρονικά μηνύματα ή/και στα πενταψήφια νούμερα εξυπηρέτησης και στις δυο υπηρεσίες (Δ.Ε.Η., Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.), χωρίς συνήθως αποτέλεσμα. Ειδικά για τις τηλεφωνικές επαφές και δηλώσεις βλαβών ή άλλων αιτημάτων, έχει επανειλημμένα καταγγελθεί ότι δεν καταγράφονται, ενώ το κόστος που καταλογίζεται στους καταναλωτές από τις εταιρίες τηλεφωνίας είναι πολύ μεγάλο. Οι καθυστερήσεις αφορούν κυρίως:

- Στην καθυστέρηση στη διόρθωση λογαριασμού από τη Δ.Ε.Η., η οποία όμως για να υλοποιηθεί, θα πρέπει να έχει υπάρξει η σχετική προηγούμενη ενημέρωση από το Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. **Η διόρθωση λογαριασμού αφορά σε περιπτώσεις λανθασμένης καταμέτρησης, υπέρμετρης καθυστέρησης στην καταμέτρηση (πέραν του προβλεπομένου χρονικού ορίου του τετραμήνου), βλάβης μετρητή, μη καταγραφής τιμολογίου νυχτερινής κατανάλωσης.** Συνήθως, σημειώνεται καθυστέρηση στην αποστολή των σχετικών μετρήσεων στη Δ.Ε.Η., προκειμένου να προχωρήσει στην διόρθωση λογαριασμού. Έτσι, σε

140. Τα ζωτικής σημασίας αγαθά για το κοινωνικό σύνολο, των οποίων η διασφάλιση συνιστά πραγματική δημόσια υπηρεσία, προσδιορίζονται από το συνδυασμό διατάξεων του Συντάγματος (2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 23 παρ. 2, 29 παρ. 3 και 106 παρ. 3) και της νομολογίας, ιδίως του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΠΕ ΣτΕ 158, 159/1992, 32,34,38,242/1998, 355/2006 και αποφάσεις 3818/1997, 1934/1998, 1999/2000, 866, 1512, 2166/2002, 1212/2012).

περίπτωση διόρθωσης τελικού λογαριασμού λόγω μετεγκατάστασης, οι δύο εμπλεκόμενες υπηρεσίες ζητούσαν από την ενδιαφερόμενη να ενημερώνει τη μια υπηρεσία για τις ενέργειες της άλλης, χωρίς να ενεργούν οι ίδιες – ως όφειλαν – ενδοϋπηρεσιακά¹⁴¹.

- **Στον έλεγχο ορθής λειτουργίας μετρητή και στην αντικατάσταση προβληματικών μετρητών ή στην επιδιόρθωση της βλάβης¹⁴², ενώ σε περιπτώσεις αιτημάτων για τοποθέτηση μετρητή μειωμένης χρέωσης (νυκτερινό ρεύμα) ή επισκευής του λόγω βλάβης, καθυστερεί υπέρμετρα η σχετική διαδικασία, παρότι με την υποβολή αιτήματος για τοποθέτηση μετρητή μειωμένης χρέωσης, καταλογίζεται άμεσα και η σχετική δαπάνη στον καταναλωτή. Ως βασική αιτία του προβλήματος, αναδεικνύεται κυρίως η υποστελέχωση σε προσωπικό του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., ο αυξημένος όγκος παρόμοιων αιτημάτων που εκκρεμούν, καθώς και η ανεπάρκεια υλικών και εξοπλισμού (π.χ. μετρητές διπλής καταγραφής).**
- **Στην καταμέτρηση, παρότι σύμφωνα με το άρθρο 90 του Ε.Δ.Δ.Η.Ε., η περίοδος συλλογής των μετρήσεων των «Μη Τηλεμετρούμενων Μετρητών» δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξάμηνο και ότι ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. οφείλει να μεριμνά για την αποκατάσταση προβλημάτων συλλογής μετρήσεων εντός τριάντα (30) ημερών από τη διαπίστωσή τους, με εξαίρεση τις περιπτώσεις αδυναμίας συλλογής μετρήσεων, λόγω αντικειμενικής αδυναμίας πρόσβασης στον μετρητή. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. επικαλέστηκε ως αιτία για τη μη λήψη της ένδειξης κατά την προγραμματισμένη ημερομηνία καταμέτρησης, την αδυναμία πρόσβασης στο χώρο του μετρητή ή τη σχετική παράλειψη του εργολάβου ή ανωτέρα βία (π.χ. περίοδος πανδημίας). Μολονότι σε αρκετές περιπτώσεις η μη κανονική (ανά τετράμηνο) καταμέτρηση από το Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. συσχετίστηκε πράγματι με την αντικειμενική αδυναμία πρόσβασης στο μετρητή, δεν προσκομίστηκαν υποστηρικτικά στοιχεία ότι έγιναν οι σχετικές απόπειρες λήψης δεδομένων του μετρητή, με την επικόλληση ενημερωτικού δελτίου επίσκεψης του τεχνικού.**
- **Στην αποκατάσταση τροφοδότησης μιας περιοχής, μετά από πτώση του δικτύου. Έχει διαπιστωθεί ότι το πεπαλαιωμένο τοπικό δίκτυο διανομής Η/Ε ορισμένων απομονωμένων περιοχών (νησιωτικές), σε συνδυασμό με τις επικρατούσες ενίοτε ακραίες καιρικές συνθήκες (καταστάσεις ανωτέρας βίας) προκαλεί τέτοιου είδους καταστάσεις.**

Στα προβλήματα τυχαίας βλάβης στο δίκτυο, η Αρχή έχει τονίσει σε έγγραφά

141. Φ.Υ. 282770/2020.

142. Φ.Υ. 272891, 280332, 282510 και 283696/2020.

της ότι ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. υποχρεούται για επαναφορά της ηλεκτρικής τροφοδότησης εντός δώδεκα (12) ωρών από την αναγγελία της βλάβης από τον θιγόμενο καταναλωτή. Επισημαίνεται δε, ότι σε περίπτωση αθέτησης της χρονικής αυτής δέσμευσης, καταβάλλεται με μέριμνα του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε., και χωρίς αίτηση του καταναλωτή, το ποσό των εκατόν πενήντα (150) ευρώ, ως έμπρακτη απόδειξη αξιοπιστίας. Παρόλα αυτά, καταγράφηκαν περιστατικά, που παρότι έγινε εγκαίρως η τηλεφωνική αναγγελία της βλάβης, η αποκατάσταση καθυστέρησε πέραν του εγγυημένου χρόνου, με συνέπεια την πρόκληση βλάβης σε οικιακό ηλεκτρικό εξοπλισμό. Εδώ σημειώνεται και η **απουσία πρόβλεψης καταβολής χρηματικού ποσού αποζημίωσης ανάλογου της αποδεδειγμένης πραγματικής αξίας του οικιακού εξοπλισμού**, για βλάβες λόγω υπέρτασης, μετά από τυχαία διακοπή του ουδετέρου αγωγού χαμηλής τάσης του δικτύου, αντί του ισχύοντος προκαθορισμένου ποσού, με ανώτατο όριο τα εξακόσια (600) ευρώ ανά συμβάν και καταναλωτή. Επιπλέον, οι συχνές διακοπές ηλεκτροδότησης, μπορούν να έχουν ως συνέπεια – πέραν της βλάβης του οικιακού εξοπλισμού – την πρόκληση φθοράς σε αναλώσιμα είδη και φάρμακα, δίχως να προβλέπεται η καταβολή οποιασδήποτε αποζημίωσης στην περίπτωση αυτή.

- **Στην αποσύνδεση των παροχών/εγκαταστάσεων μετά από διενέργεια τελικής καταμέτρησης κατανάλωσης Η/Ε¹⁴³**. Δεδομένου ότι για την οριστική διακοπή της εγκατάστασης απαιτείται – σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο – η προηγούμενη τελική καταμέτρηση της καταναλωθείσας ενέργειας, σε αυτές τις υποθέσεις παρατηρείται συχνά υπέρμετρη και αναίτια καθυστέρηση διενέργειας της τελικής καταμέτρησης κατανάλωσης, με αποτέλεσμα να μην υλοποιείται η εντολή αποσύνδεσης που έχει εκδώσει – κατά κανόνα εγκαίρως – ο οικείος πάροχος ρεύματος.
- **Στη μετακίνηση στύλων ηλεκτροδότησης από ιδιοκτησία, όταν συντρέχουν λόγοι ασφάλειας και θέματα επικινδυνότητας. Στις περιπτώσεις αυτές, ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. διενεργεί αυτοψία στην ιδιοκτησία και κρίνει εάν υπάρχει επικινδυνότητα, εάν υπάρχουν τα προβλεπόμενα όρια ασφαλείας και εάν τίθεται θέμα μετατόπισης του δικτύου γενικά.** Συνήθως οι πολίτες δεν επιθυμούν την ύπαρξη στύλου ή τη διέλευση καλωδίου από τις ιδιοκτησίες τους, και για το λόγο αυτό δεν αποδέχονται την κρίση των τεχνικών του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε.¹⁴⁴. Σύμφωνα όμως, με την ισχύουσα νομοθεσία (Ν. 1672/1951,

143. Φ.Υ. 268054/2019.

144. Φ.Υ. 279863/2020.

Ν. 2941/2001), οι ιδιοκτήτες αγροτικών ή αστικών ακινήτων υποχρεούνται να επιτρέπουν τη διέλευση γραμμών ή καλωδίων, είτε εναερίων είτε υπογείων, που είναι αναγκαίες για το σύστημα μεταφοράς και για το δίκτυο διανομής ηλεκτρισμού. Ο Συνήγορος, σε αυτές τις περιπτώσεις που το ζήτημα είναι αμιγώς τεχνικό, ζητάει από τον Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. τη διενέργεια αυτοψίας για να επικαιροποιηθούν οι διαπιστώσεις του και να αποκλειστεί έτσι και το ενδεχόμενο να έχουν υπάρξει ζημιές στους στύλους που ενέχουν τυχόν κινδύνους.

Ένα μεγάλο πρόβλημα που έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια και κυρίως λόγω της εκτεταμένης οικονομικής κρίσης, είναι οι συστηματικές παραβιάσεις του μετρητή, οι αυθαίρετες επανασυνδέσεις με σκοπό την ηλεκτροδότηση ενός ακινήτου, χωρίς να καταγράφονται οι σχετικές καταναλώσεις (ρευματοκλοπές). Η συνεχιζόμενη αυτή παράνομη κατάσταση εκ μέρους των καταναλωτών, οδήγησε στην αυστηροποίηση του νομοθετικού πλαισίου με το εγχειρίδιο ρευματοκλοπών, το οποίο ρυθμίζει με αναλυτικό τρόπο τις σχετικές διαδικασίες, διοικητικές, τεχνικές και οικονομικές. Οι θιγόμενοι καταναλωτές προχωρούν συνήθως σε ενστάσεις αποτυπώνοντας τις αιτιάσεις τους, ωστόσο η διαπίστωση της ρευματοκλοπής γίνεται με τεχνικά κριτήρια, τα οποία δεν δύναται η Αρχή να ελέγξει¹⁴⁵. Ένα θέμα που προκαλεί διαμαρτυρία των καταναλωτών, είναι ο καταλογισμός της μη καταγραφείσας κατανάλωσης στον ιδιοκτήτη του ακινήτου, παρόλο που στο ακίνητο διέμενε μισθωτής κατά τη διάρκεια της τέλεσης της ρευματοκλοπής. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις που η παροχή έχει παραμείνει στο όνομα του ιδιοκτήτη, αν και ο χρήστης της παροχής και ενδεχομένως και ο υπαίτιος της ρευματοκλοπής είναι άλλος.

Σημαντικό ζήτημα είναι **η ασαφής οριοθέτηση αρμοδιοτήτων μεταξύ Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. και Ο.Τ.Α., όσον αφορά σε τεχνικά ζητήματα λειτουργίας του δικτύου διανομής Η/Ε και του δικτύου δημοτικού ηλεκτροφωτισμού.** Το θέμα συνδέεται με την ερμηνεία παλαιότερων συμβάσεων του Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. με τους Ο.Τ.Α. για το δίκτυο δημοτικού ηλεκτροφωτισμού, ισχύουσες ήδη από τη δεκαετία του 1970, την καθυστερημένη ολοκλήρωση κατάρτισης νέων, προσαρμοσμένων στις νέες σύγχρονες συνθήκες, συμβάσεων¹⁴⁶ και την αποποίηση ευθύνης συντήρησης και αποκατάστασης από αμφότερες πλευρές. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, ο οικείος δήμος μεριμνά για την επέκταση, συντήρηση, επισκευή και βελτίωση του δικτύου ηλεκτροφωτισμού των οδών και κοινοχρήστων χώρων, και γενικά για τη συντήρηση και λειτουργία του εξοπλισμού δημοτικού φωτισμού και ο Δ.Ε.Δ.Δ.Η.Ε. είναι

145. Φ.Υ. 282395/2020.

146. Φ.Υ. 287617/2020.

υπεύθυνος για τη συντήρηση και αξιόπιστη καθημερινή λειτουργία των εγκαταστάσεων και του αναγκαίου εξοπλισμού για την άρτια λειτουργία του Δικτύου διανομής Η/Ε. **Ο Συνήγορος έχει τονίσει την αναγκαιότητα της αρμονικής συνεργασίας των εμπλεκόμενων υπηρεσιών** και όχι την αποποίηση της συνολικής ευθύνης σε παρόμοιες περιπτώσεις.

Τέλος, διαπιστώνεται ότι **το θεσμικό πλαίσιο Κανονισμών Εγκατάστασης και Συντήρησης Υπαίθριων Γραμμών Η/Ε (Κ.Ε.Σ.Υ.Γ.Η.Ε.)**, που θεσπίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960, **δεν έχει εναρμονιστεί με τα σύγχρονα πολεοδομικά δεδομένα και ανάγκες των πόλεων.**